ئىسلام

ھەقىقەت بىلەن سەپسەتە ئوتتۇرىسىدا

ئىسلامغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان ئىغۋالارغا رەددىيە

بۇ كىتابنى تەييارلاشقا قاتناشقانلار (ھەرپ تەرتىپى بويىچە)
ئۇستاز، دوكتور ئەھمەد شەلەبى
ئۇستاز، دوكتور ئەھمەد ئۆمەر ھاشىم
ئۇستاز، دوكتور ئەھمەد كامال ئەبۇلمەجد
ئۇستاز، دوكتور ئابدۇسەبۇر شاھىن
ئۇستاز، دوكتور ئابدۇسەبۇر مەرزۇق
ئۇستاز، دوكتور مەھمۇد ھەمدى زەقزۇق
تەرجىمە قىلغۇچى: سىراجىددىن ئەزىزى
تەھرىرى: ئابدۇلجېلىل تۇران
سابىرجان

ئۇيغۇر تەرجىمە مەركىزى

الإسلام

بين الحقيقة والإدعاء

(رد على أهم الافتراءات المثارة ضدالإسلام)

شارك في الإعداد (وفق الترتيب الأبجدي)
الأستاذ الدكتور أحمد شلبي
الأستاذ الدكتور أحمد عمر هاشم
الأستاذ الدكتور أحمد كمال أبوالمجد
الأستاذ الدكتور عبد الصبور شاهين
الأستاذ الدكتور عبد الصبور مرزوق
الأستاذ الدكتور محمود حمدي زقزوق
ترجمه إلى اللغة الأيغورية : سراج الدين عزيزي
مراجعة : عبد الجليل توران

مركز الترجمة الأويغورية

بۇ كىتاب:

ھەر بىر مۇسۇلمان ئەر ۋە ئايالغا، ساماۋىي دىن مەنسۇپلىرىغا، ھەر بىر ئەقىل ۋە قەلب ئىگىسىگە، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئىنسانلارغا... سوۋغا قىلىنىدۇ.

مۇندەرىجە

مۇقەددىمە 11
مۆكەممەل ئىسلام چۈشەنچىسى 14
ئىسلامدىكى ئىبادەتلەر: ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەجدىن ئىبارەت
تۆت تۈرلۈكتۈر.. 17
ئىسلامنىڭ ئۈچىنچى ئاساسى ئەخلاق 27
ئەمدى ئىسلام دىنىنىڭ شەرىئەت قانۇنى (تەشرىئ) دىن ئىبارەت
تۆتىنچى ئاساسى ھەققىدە توختىلىمىز........................ 36
ھەققەت بىلەن سەپسەتە.................................. 42
«"قۇرئان كەرىم" نىڭ مەنبەسى ئىلاھىي ۋەھيى ئەمەس،
ئادەمدۇر» دېگەن سەپسەتە................................ 43
«"قۇرئان كەرىم" رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا
توپلانمىغان، كېيىن ساھابىلار قۇرئاننى تەرتىپلەپ يېزىشقا
كىرىشكەن، خەلىپە ئوسمان ئىبنى ئەففان خاتا نۇسخىلارنى
كۆيدۈرۈپ تاشلىغان» دېگەندەك قاراشلار..................... 53
«مۇھەممەد پەيغەمبەر (ئەلەيھىسسالام) ۋەزىيەتكە قاراپ پىلاننى
ئۆزگەرتەتتى، ئىسلام مەككىدە ئەرەبلەرگە مەخسۇس چۈشۈرۈلگەن
دىن دەپ ئوتتۇرىغا قويۇپ، مەدىنىدە غەلىبە قىلىپ كۈچلەنگەندە
خەلقئارالىق دىن دەپ جاكارلىغان» دېگەن سەپسەتە............ 56
«مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۆپ ئۆيلەنگەن شەھۋانى ئادەم ئىدى»
دېگەن سەپسەتە....................................... 58
«ئىسلامنىڭ ئىككىنچى مەنبەسى پەيغەمبەر سۈننىتى (ھەدىس)
بولۇشى گۇمانلىق، چۈنكى يالغان، ئاجىز ھەدىسلەر بەك كۆپ»
دېگەن سەپسەتە....................................... 63
بىر ـ بىرىگە قارىمۇقارشى ھەدىسلەرنى ئېتىراپ قىلماسلىق پىكىر
ئېقىمى.. 67
«ئىسلام دىنى قىلىچ كۈچى بىلەن تارقالغان، داۋاملىق زەپەر قۇشى
ئەسكەرلەر ئىسلامدىن بۇرۇن يېتىپ باراتتى» دېگەن سەپسەتە ... 68

«ئىسلام تارىخىدىكى پەتىھلەر غەنىمەت ئېلىش، باج قويۇش ئۈچۈن قىلىنغان ئىقتىسادى تۈستىكى كېڭەيمىچىلىك مۇستەملىكىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس» دېگەن سەپسەتە 73
«مۇسۇلمانلار قەدىمكى مەدەنىيەتلەرگە ھۆرمەت قىلمايدىغان خەلق، شۇڭا ئىسكەندەرىيە كۇتۇبخانىسىغا ئوت قويۇۋەتكەن» دېگەن سەپسەتە 75
«بەزى دىنلار ئاللاھ بىلەن ئىنسان ئالاقىسىنى دوستانە ئالاقە دەپ قارىسا، ئىسلام دىنى ئىنسانلارنى ئاللاھ ئالدىدا خار دېگەننى تەكىتلەيدۇ» دېگەن سەپسەتە 78
«ئىسلام ئەقىلنى ئىشقا سېلىشقا رۇخسەت قىلمايدىغان، دىنىي پەرمانلارغا مەجبۇرلايدىغان دىندۇر» دېگەن سەپسەتە 81
«ئىسلام، ئەگەشكۈچىلىرىنى سەۋەب قىلماستىن، تەقدىرگە تەن بېرىپ ئولتۇرۇشقا چاقىرىدۇ» دېگەن سەپسەتە 86
«ئىسلامدا ئاياللارنىڭ ھوقۇقى يوق، ئۇلار دەپسەندە قىلىنغان» دېگەن سەپسەتە 89
«ئىسلامدا ئايال كىشى داۋاملىق ئەر كىشىگە تەۋە» دېگەن سەپسەتە 94
«ئىسلامدا ئايال كىشىگە ئەركىشىنىڭ ئالىدىغان مىراسىنىڭ يېرىمىنى بەرگەنلىك، ئايال كىشىگە زۇلۇم قىلغانلىق» دېگەن سەپسەتە 96
«ئىسلام نېمە ئۈچۈن ئىككى ئايالنىڭ گۇۋاھلىقىنى بىر ئەرنىڭ گۇۋاھلىقىغا تەڭ قىلىدۇ؟» دېگەن سەپسەتە 97
«ئىسلامدا ئاياللارنىڭ دۆلەت ئورگانلىرىدا ئالىي مەنسەپ تۇتۇش ھوقۇقى يوق» دېگەن سەپسەتە 99
«ئىسلام دىنى ئايال كىشىنى يۈزىنى يۆگەشكە مەجبۇرلاش ئارقىلىق ئىشلەش ۋە ئىلىم ئۆگىنىشتىن چەكلەيدۇ» دېگەن سەپسەتە 101
«”ھىجاپ“ تىن ئىبارەت ئايال كىشىنىڭ ئىسلامىي كىيىمى ھازىرقى تېخنىكا، ئىشلەپچىقىرىش زامانىغا ماس كەلمەيدۇ» دېگەن ئىغۋا 102

«ئىسلام، ئەركىشىنى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش، ھەتتا تۆتكە قەدەر
ئايال بىلەن ئۆيلىنىشكە تەشەببۇس قىلىدۇ» دېگەن مەسىلە 103
«ئىسلام مۇسۇلمان ئەرلەرگە مۇسۇلمان بولمىغان ئايالغا ئۆيلىنىشكە
رۇخسەت قىلىدۇ، مۇسۇلمان ئايالنى مۇسۇلمان بولمىغان ئەر بىلەن
ئۆيلىنىشكە رۇخسەت قىلمايدۇ» دېگەن قاراش 106
«ئىسلامدا زاكات، باي مۇسۇلمان ئۈچۈن ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا
كەمبەغەل مۇسۇلماندىن ئەۋزەللىك پۇرسىتى توغدۇرۇپ بېرىدۇ،
مال ـ دۇنياسى كۆپ بولۇش ساۋاپقا ئىگە بولۇشقا ھەسسە
قوشىدىكەن» دېگەن مەسىلە............................ 107
«ئىسلامنىڭ چوشقا گۆشىنى ھارام قىلىشىغا ھېچقانداق ئاساسى
يوق، ئۇمۇ باشقا ھايۋانلارغا ئوخشاشلا ھايۋانغۇ» دېگەن سەپسەتە 108
ئىسلام دىنى نېمە ئۈچۈن ئەرلەرنى ئالتۇن، يىپەك ئىشلىتىشتىن
چەكلەيدۇ؟ 109
«ئىسلام باشقا دىنغا ئىشىنىش ئەركىنلىكىگە قارشى، چۈنكى
دىندىن يېنىۋالغان مۇرتەدكە ئۆلۈم جازاسى بېرىدۇ» دېگەن
سەپسەتە 110
«ھازىرقى زامان مۇسۇلمانلىرىنىڭ سەلمان رۇشدىغا تۇتقان
پوزىتسىيىسى پىكىر ئەركىنلىكىگە زىت» دېگەن سەپسەتە 113
«ئىسلام جازا قانۇنىدا ئوغرىنىڭ قولىنى كېسىش، زىنا قىلغانلارنى
چالما ـ كېسەك قىلىش جازاسى ئىنتايىن قاتتىق قوللۇق،
ۋەھشىيلىك» دېگەن سەپسەتە 114
«ئىسلام دىنى پەرز قىلغان رامىزاندا بىرئاي روزا تۇتۇش جەمئىيەت
كىشىلىرىنىڭ مەھسۇلات، ئىشلەپچىقىرىش ھەرىكىتىنى ئاقسىتىپ
قويىدىكەن» دېگەن سەپسەتە 116
«ئىسلام دىنى ھازىرقى زامان مەدەنىيتى بىلەن ماسلىشالمايدۇ،
چۈنكى مۇسۇلمانلار قالاق، تەرققىياتتا ئارقىدا قالغان» دېگەن
سەپسەتە 117
ئىسلام دىنى بىرلىك ـ ئىتتىپاقلىققا چاقىرسىمۇ، مۇسۇلمان
مىللەتلەر ئۆز ئارا بۆلۈنۈش، تەپرىقە ئىچىدە ياشاۋاتقانلىقى
مەسىلىسى 119

«ئىسلامدىكى جىھاد مۇسۇلمانلارنى باشقىلارغا تاجاۋۇز قىلىشقا تەشەببۇس قىلىدۇ» دېگەن سەپسەتە 120
«ئىسلام دىنى دېموكراتىيە ۋە ئىنسان ھەقلىرىگە قارشى، ھاكىم ئۈچۈن شۇرا (مەسلىھەت كېڭەشى) نىڭ ھاجىتى يوق، مۇسۇلمانلار قارشى تەرەپنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلمايدۇ» دېگەن سەپسەتە 122
«ئىسلام دىنى دراما، رەسساملىق، ئويمىچىلىق، ھەيكەلتىراشلىق ۋە ناخشا ـ مۇزىكىلاردىن ئىبارەت پەن ـ مەدەنىيەتلەرگە قارشى تۇرىدۇ» دېگەن سەپسەتە 129
«ئىسلام مۇتەئەسسىپلىك، رادىكاللىققا چاقىرىدۇ، مۇسۇلمان سۆزى تېررورچى دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ» دېگەن سەپسەتە 131
خاتىمە 141

هۆرمەتلىك كىتابخان:

ۋەھيى نازىل بولغان تۈنجى كۈندىن زامانىمىزغا قەدەر ئۇلۇغ دىنىمىز ئىسلام، مۇقەددەس كىتابىمىز قۇرئان كەرىم ۋە سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدە ئوخشاش بولمىغان سەپسەتە ۋە ئىدىيەلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ تۇردى. ئەلۋەتتە، يەنە شۇ ۋەھيى نازىل بولغان كۈندىن تا ھازىرغا قەدەر ھېچقانداق بىرەر سەپسەتە ياكى ئىدىيە جاۋابسىز قالمىدى، جاۋابسىز قالدۇرۇلمىدى. ھالبۇكى، ئىسلامنىڭ قۇياشى قانچە پارلىغانسېرى، بۇ دىنغا نىسبەتەن ئۆچمەنلىك بىلەن قاراپ كەلگەن ھەرخىل دىنىي، سىياسىي، ئىجتىمائىي، مەدەنىي، ئىقتىسادىي (گەرچە بۇلارنىڭ ھېچبىرىنى سىياسەتتىن ئايرىپ قارىغىلى بولمىسىمۇ) ساھەدىكى شەخس ۋە كوللېكتىپلار ئوخشاش بولمىغان ئۇسۇللار، يوللار ئارقىلىق دىنىمىزنىڭ ئوبرازىنى خۇنۇكلەشتۈرۈش ئۈچۈن كۆچ چىقىرىپ كەلدى. گېزىت- ژورنال، ئاممىۋى ئاخبارات ۋاستىلىرىنى چاڭگىلىغا كىرگۈزىۋالغان ئاتالمىش «مەدەنىيەتلىك» ئىنسانلار توپى ئىسلامدىن ئىبارەت ئىلاھىي ۋەھيىگە تايانغان، دۇنيا تارىخىنىڭ ھەر قايسى قاتلاملىرىغا تېگىشلىك دەرىجىدە ھەسسە قوشقان بۇ دىننى ئاللاھنىڭ دىنى، قۇرئان كەرىمنى ئاللاھنىڭ كىتابى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى

www.munber.org

ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى دەپ تەتقىقات ۋە ئىزدىنىش ئوبيېكتى قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، بىر دىن سۈپىتىدە تەتقىق قىلىشتىنمۇ ئۆزلىرىنى قاچۇرۇشتى. بۇ دىنغا دۈشمەنلەرچە مۇئامىلە قىلىش، راستنى يالغان، يالغاننى راست قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن، قولىدىن نېمە كەلسە شۇنى قىلدى. ئەلۋەتتە، بۇ خىل سەپسەتىلەر ئەجدادىدىن تارتىپ مۇسۇلمان ياشاپ كەلگەن مىللىتىمىزنىڭ بىر قىسىم «زىيالىلار» سېپىگە ئوقۇ ـ ئوقۇتۇش ۋە تەشۋىقاتنىڭ ۋاستىلىرىنىڭ تەسىرى ئارقىسىدا ئاندا ـ ساندا سىڭىپ كىردى. مانا بۇ، كۆزگە كۆرۈنگەن مۇنەۋۋەر ئىلىم ئەھلىلىرىمىزدىن سىراجىددىن ئەزىزىنىڭ بۇ كىتابنى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىپ چىقىشىغا ۋە ئۇيغۇر تەرجىمە مەركىزىنىڭ كىچىككتۇرمەستىن نەشىر قىلىشىغا تۈرتكە بولغان ئامىللارنىڭ بىرىدۇر.

قىسقىسى، قولىڭىزدىكى بۇ كىتاب «قۇرئان كەرىم» نى ”مۇھەممەدنىڭ ئىجادى“ دېگەن سەپسەتىدىن باشلاپ، ئىسلام قورال كۈچى ئارقىلىق تارقالغان، ئىنسان ھەقلىرىگە ھۆرمەت قىلمايدۇ، ئاياللارنى خارلايدۇ، ئىسلام فەتھى سىياسىي نوپۇزنى ئارتتۇرۇش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان مۇستەملىكە ھەرىكىتىدىن باشقا نەرسە ئەمەس... قاتارلىقلاردىن ئۆتۈپ، بۈگۈنكى كۈندىكى مۇسۇلمانلار تېرورىست، ئىسلام دىنى تېرورلۇق

www.munber.org

دىندۇر.. دېگەنگە قەدەر ئۇنىڭغان سەپسەتىلەرگە كىرەكلىك مەنبەلەردىن دەلىل ـ ئىسپاتلارنى كەلتۈرۈش ئارقىلىق رەددىيە قايتۇرىدۇ. كىتابنىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىكى ئۇنىڭ بىر ئەمەس، بىر قانچىلىغان ئىسلام دۇنياسىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن مۇتەپەككۇر ۋە زىيالىلىرى تەرىپىدىن تەييارلانغانلىقى بولۇپ، بۇ كىتاب مۇشۇ تىپتا هازىرغا قەدەر يېزىلغان كىتابلارنىڭ ئارىسىدا ئەڭ ئىلمىي، ئەڭ تەرتىپلىك شەكىلدە ئوتتۇرىغا چىققان كىتاب هېسابلىنىدۇ. كىتاب هەجمىنىڭ كىچىك بولۇشىغا قارىماي "ئىسلامغا قارشى تارقىتىلغان ئىغۋالارغا رەددىيە بېرىش" خۇسۇسىدا كۆچلۈك تەسىر قوزغىغان. ئۇيغۇر مۇسۇلمانلىرىنىڭ، خۇسۇسەن زىيالىلىرىنىڭ بۇ كىتابنى ئەستايىدىل ئوقۇپ چىقىشىنى چىن كۆڭلىمىزدىن ئۈمىد قىلىمىز. جانابى ئاللاھ هەممىمىزنى ئېتىقادى ساغلام، مەيدانى مۇستەهكەم مۇسۇلمانلاردىن قىلسۇن ـ ئامىن!

ئۇيغۇر تەرجىمە مەركىزى

www.munber.org

بسم الله الرحمن الرحيم

مۇقەددىمە

ئاللاھقا ھەمدۇ سانالار، پەيغەمبەرلەرنىڭ خوجىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتىغا رەھمەت ۋە سالاملار بولسۇن!

ئىسلام دىنى تارىختىن بېرى دۈشمەنلەرنىڭ دىنىي، سىياسىي ئۆچمەنلىك ئوبيېكتى بولۇپ كەلدى. دۈشمەنلەرنىڭ بۇ يولدا قوللانمىغان چارە - تەدبىرلىرى قالمىدى، ئۇلارنىڭ مەقسىتى ئىسلام دىنىنىڭ تارقىلىشىنى چەكلەپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ئېتىقادىنى سۇسلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنۇشتىن ئىبارەت ئىدى.

مەككىدە مۇشرىكلار، مەدىنىدە يەھۇدىيلار، دەمەشىق، باغدادلاردا خرىستىئانلار، غەربتە بولسا شەرقشۇناس كاپىرلار ھۇجۇم قىلدى. ئۇلارنىڭ ئۆچمەنلىك قىلىشىدىكى ئاساسى سەۋەب، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسلامدا ھېس قىلغان روھىي ئۈزۈقنىڭ ئەقىلگە مۇۋاپىق ئىكەنلىكى ۋە ھايات يولىدا مەيدانى ئېنىق بولغانلىقى ئىدى.

ئىسلام كىشىلەرنى دىنغا چاقىرىشتا ھېكمەت، چىرايلىق، مۇلايىم سۆز - نەسىھەت بىلەن بولۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ، مۇسۇلمانلار ئەھلى كىتاب (خرىستىئان، يەھۇدىيلار) نى دىنغا دەۋەت قىلىشتا ئەڭ ياخشى ئۇسلۇبنى قوللىنىشقا، دىنغا كىرىشكە زورلىماسلىققا چاقىرىلىدۇ، ئىسلامنىڭ ئاساسى پرىنسىپى تۆۋەندىكى ئايەتتە گەۋدىلىنىدۇ:

www.munber.org

﴿ لَآ إِكْرَاهَ فِى ٱلدِّينِ ﴾

﴿دىندا زورلاش يوق.﴾[1]

ئىسلام دىنى ھېچ كىشىگە ھۇجۇم قىلمايدۇ، لېكىن ئۆزىنى ئۆزى مۇداپىئە قىلالايدۇ. يېقىنقى يىللاردا ئىسلام دىن دۈشمەنلىرىنىڭ غالجىرلارچە ھۇجۇمىغا ئۇچرىدى. خەلقئارادا كوممۇنىستىك تۈزۈم ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن، يوقىتىشقا تېگىشلىك يېڭى دۈشمەن ھېسابىدا مۇئامىلە قىلىندى. بەزى ئاز ساندىكى بىر ئۇچۇم مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرىنى غەرەزلىك ھالدا ئىسلام ۋە دۇنيادىكى بىر مىليارتتىن ئارتۇق مۇسۇلمانغا ئارتىپ تۇرۇپ، دۈشمەنلىك قىلىشقا باشلىدى.

ئىسلامنىڭ ھەقىقىتى كۈن نۇرىدەك روشەن. شۇنداقتىمۇ بەزىلەر بۇ ھەقىقەتكە كۆز يۇمىدۇ ياكى باشقىلارنىڭ كۆز يۇمۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇ ئاساستا بۇ كىتاب ئۇسلۇبى ئاددى، مەنىسى چوڭقۇر قىلىپ يېزىلدى.

بىرىنچى، بۇ كىتاب ئىسلام ھەققىدىكى چۈشەنچىنى مۇكەممەل رەۋىشتە ئوچۇقلاپ بېرىدۇ. بۇ كىتاب قۇرئان كەرىم، ھەدىس شەرىپتىن ئىبارەت ئاساسلىق مەنبەگە تايىنىدۇ. ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق ۋە شەرىئەت ئەھكاملىرىدا ئاساسلىق مەسىلىلەرنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. شۇ ئاساستا ئىسلامنىڭ ھەقىقىي گەۋدىسى مۇئەييەنلىشىپ

[1] سۈرە بەقەرە 256 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بەزىلەرنىڭ غەرەزلىك ھالدا بۇرمىلاشقا ئۇرۇنۇشلىرى پاش قىلىنىدۇ.

ئىككىنچى، كىتابنىڭ ئاساسى مەقسىتى ئىسلام دىنىغا قارشى تارقالغان كونا ـ يېڭى ئىغۋالارغا تۈنجى قېتىم رەتلىك، ئىلمىي، دەلىل ـ ئىسپاتقا ئاساسلانغان ھالدا رەددىيە قايتۇرىدۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا دىنغا قارشى تۆھمەت ـ سەپسەتىلەرگە رەددىيە قايتۇرۇش ۋە مۇداپىئەلىنىش قالقىنى تۇتقۇزىدۇ.

ئوقۇرمەنلەر بۇ كىتابتىن ھەر بىر ئىغۋا ئۈچۈن مۇئەييەن نۇقتىدا تەپسىلىي جاۋاب بېرىشنى بىلىپلا قالماستىن، بەلكى ئىلمىي قانائەتلەندۇرۇش مەنبەسىگە ئىگە بولالايدۇ.

كىتاب باشقا تىللارغا تەرجىمە قىلىشنى ئاسانلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىخچام، ئاددىي، ئەمما ئىلمىي ئۇسلۇبتا يېزىلدى.

شۇنى ئەسلىتىپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدۇكى، كىچىك ھەجىملىك بۇ كىتاب ئاددى، چۈشىنىشلىك قىلىپ يېزىلدى، رەددىيە قايتۇرۇشقا مىسىرلىق داڭلىق ئالىملار، ئىسلام مۇتەپەككۇرلىرى قاتناشتى، ئۇلارنىڭ ئىسمىلىكى كىتابنىڭ باش بېتىگە يېزىلدى، بۇ كىتاب ئەلئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى، مىسىر دارۇلئىفتا (فەتىۋا مەركىزى) كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن بېسىلدى.

كىتابنىڭ نەشىر قىلىنىشىغا ھەسسە قوشقانلارغا، پاك دىنىنى مۇداپىئە قىلىشقا ھەسسە قوشقانلىقى، دىنىنىڭ توغرا ئۇقۇمىنى ئاشكارىلىغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ ياخشى مۇكاپات ۋە ئەجىر ـ ساۋاب ئاتا قىلغاي!

www.munber.org

مۇكەممەل ئىسلام چۈشەنچىسى

ئىسلام ئاممىباب خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئاخىرقى ساماۋىي دىندۇر. ھەر دەرىجىدىكى كىشىلەر ئۇنى ئاسانلا قوبۇل قىلالايدۇ، تەلىماتلىرى بىلەن ھەرقانداق زامان ۋە ماكانغا ماسلىشالايدۇ.

ھەر قانداق كىشى:

لااله الا الله محمد رسول الله

«ئاللاھتىن باشقا ئىبادەتكە لايىق ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەلچىسىدۇر» دەپ شاھادەت ئېيتىش بىلەنلا مۇسۇلمان بولغان ھېسابلىنىدۇ. نۇرغۇن ھوقۇقلارغا ئىگە بولىدۇ، بەزى مەجبۇرىيەتلەر يۈكلىنىدۇ، مۇكەممەل دىنىي، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىي تۈزۈم كاتېگورىيىسى ئىچىدە بولىدۇ. ئەينى ۋاقىتتا ماددىي ئېھتىياجلارغا رىئايە قىلىدۇ، ھەر بىر شەخس ۋە ئاممىنىڭ مەنىۋىي تەلەپلىرىنى قاندۇرالايدۇ.

كۆپ ۋاقىتلاردا ئىسلامنى خاتا ۋە كەمتۈك چۈشەنگەنلىكتىن كېلىپ چىققان كەمچىلىكنى تۈگىتىش ئۈچۈن، دەسلەپكى شەكلى، بارلىققا كېلىش تارىخىغا ئەگىشىپ تاكامۇللاشقان چۈشەنچىسى بويىچە ئوتتۇرىغا قويۇشتا، پۈتۈنلەي بىۋاستە ئاساسى مەنبە بولغان قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئاساسلىنىشقا توغرا كېلىدۇ.

www.munber.org

ئىسلام تۈت مەركىزىي ئاساسقا ئىگە، ئۇنىڭسىز ئىسلام چۈشەنچىسى مۇكەممەللەشمەيدۇ، تۈزۈمى مۇقىملاشمايدۇ. ئۇلار:

ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق ۋە قانۇن ـ تۈزۈمدىن ئىبارەت.

بىزگە مەلۇمكى، ئەقىدىنىڭ ئورنى قەلبتۇر. ئۇ ئېتىقادتا ئاللاھنىڭ بىرلىكى، كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى، كائىنات تۈزۈمىنى كونترول قىلغۇچى، سىرلىرنى بىلگۈچى، ئىبادەت قىلىنىش، يالۋۇرۇش، تەۋبە قىلىش ۋە ياردەم تەلەپ قىلىشقا يالغۇز ھەقلىق... دەپ ئېتىقاد قىلىشتۇر. ئاندىن ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، نامە ـ ئەمەللىرىدىن ھېساب بېرىش، ئارقىسىدىن جازا ـ مۇكاپاتلارغا ئېرىشىشتەك ئەھۋاللارنىڭ بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىشتۇر.

قۇرئان ۋە ھەدىس ئەقىدە پرىنسىپلىرىنى مۇنداق بەلگىلىدى:

ئاللاھقا ۋە ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا، پەيغەمبەرلىرىگە، قازا ۋە قەدەرگە (ياخشىلىق ۋە يامانلىقنىڭ ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا)، قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت.

ئەقىدە ـ مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە مۇستەھكەم ئورۇنلىششى، ئەقلىدىن ئۆتكەندىن كېيىن قەلبىدە قانائەت ھاسىل قىلىشى بىلەن قارار تاپىدۇ. بۇ يەردە زىكىر قىلىشقا ئەرزىيدىغان مەسىلە شۇكى، قۇرئان كەرىم ھەر ئىنساننى تارىخ، ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرنىڭ ئاقىۋەتلىرى، كائىنات ئۈستىدە داۋاملىق ئىزدىنىپ، تەبىئەت مەنزىرىلىرى ئۈستىدە

www.munber.org

تەپەككۇر قىلىپ، ئەنە شۇ ئەقىدىنىڭ سەممىيلىكىدىن ئۆزى بىۋاستە قانائەت ھاسىل قىلىشقا چاقىرىدۇ. شۇنداق قىلغاندا قەلبتىكى ئىمان كۈچلىنىپ، كۆڭۈلدە قانائەت ھاسىل بولىدۇ.

قۇرئان كەرىمدە ئەقىدە مۇسۇلمانلارنىڭ ھاياتىدىكى ئۇق بولغانلىقى ئۈچۈن ئاساسى ئورۇننى ئىگەللەيدۇ. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىكى ئون ئۈچ يىللىق ھاياتىدا كىشىلەرگە ئەقىدە ئۆگەتكەنلىكى ھەممىگە مەلۇم. قۇرئان كەرىمنىڭ تەڭ يېرىمى دېگۈدەك ئەقىدە ئۈستىدە توختىلىدۇ ۋە ئۇنى تەكىتلەيدۇ. ئەنە شۇ ئەقىدە يولىدا ئاۋۋالقى مۇسۇلمانلار مەككە ئەھلىدىن بولغان مۇشرىكلارنىڭ زۇلمى ئاستىدا شېھىدلىق شارابىنى ئىچكەن. مۇشرىكلار ئۇلارنى بارلىق ئۇسۇللارنى قوللىنىپ، بىر ئاللاھنىڭ بارلىق ۋە بىرلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈشتىن ياندۇرۇپ بۇتلارغا چوقۇندۇرۇشقا ئورۇنۇپ باققان.

ئەمەلىيەتتە ئىسلام ئەقىدىسى، مۇسۇلمانلارغا ھاياتنىڭ لەززىتىنى بېرىپ، غايىسىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ بېرىدۇ. مۇسۇلمانلار ئاسمان ـ زېمىننى يوقتىن بار قىلغان قۇدرەتلىك ئاللاھقا يېلىنىپ يۈزلەنگەن ۋاقتتا ھەقىقەتەن ئىنسانلار ئاللاھنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالايدۇ. ئاللاھنىڭ رەھمىتى پۈتۈن ئەتراپىنى قورشاپ تۇرغاندەك تۇيۇلىدۇ. ئىنسانلارنىڭ ئەمەللىرى توغرا ئىسلام ئەقىدىسى ئۈستىدە ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش، غەزىپىدىن يىراق بولۇشتىن ئىبارەت ئورتاق غايە تەرەپكە قاراپ يۈزلىنىدۇ. تەدرىجي ھالدا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچكى قاتلىمىدا ئەخلاقي ۋىجدان، ياخشى ـ يامانلىق، پەزىلەت بىلەن رەزىللىككە

www.munber.org

بولغان ئىنتايىن سەزگۈر قاراشلار پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ. بۇ، دىندا «تەقۋا» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئىسلامدىكى ئىبادەتلەر: ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەجدىن ئىبارەت تۆت تۈرلۈكتۇر

ناماز ـــ دىنىنىڭ ئاساسى تۈۋرۈكى بولۇپ، لۇغەت مەنىسى دۇئا قىلىش دېمەكتۇر. ئەمەلىيەتتە ناماز بىر تۈكۈم دۇئالار، بەلگىلىك ھەرىكەتلەر جەريانىدا (قىيام، رۇكۇ، سەجدە) تىلاۋەت قىلىنىدىغان قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىدىن ئىبارەتتۇر. نامازنى يالغۇز ئادا قىلىشقىمۇ، جامائەت بىلەن سەپكە تىزىلىپ، ئىمامنىڭ كەينىدە تۇرۇپ ئادا قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئەمما جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى كۆپتۇر. بىر كېچە ـ كۈندۈزدە بامدات، پېشىن، ئەسىر، شام، خۇپتەنلەردىن ئىبارەت بەش ۋاقىت ناماز ئوقۇش لازىم.

ھەر ھەپتە جۈمە كۈنلىرى مەخسۇس جۈمە نامىزى ئوقۇلىدۇ. بۇ نامازغا مەھەللە ئەھلىنىڭ ھەممىسى توپلىنىدۇ. ئالدى بىلەن «خۇتبە» ئوقۇلىدۇ، خۇتبىدە ئىمام مۇسۇلمانلارغا يەتكۈزۈش مۇھىم دەپ قارالغان مەسىلىلەر ئۈستىدە توختىلىدۇ، دىنغا مۇستەھكەم ئېسىلىش، ئاللاھتىن كەچۈرۈم سوراپ ئىستىغفار ئېيتىشقا چاقىرىدۇ.

لېكىن ناماز، روھىي مەزمۇندىن خالىي دۇئا، ھەرىكەتلەردىنلا ئىبارەتمۇ؟ ياق! ئىسلامدىكى ناماز، مۇسۇلمانلارنىڭ پەرۋەردىگارى بىلەن بىۋاستە ئۇچرىشىپ، سىردىشىدىغان مۇناجاتتىن ئىبارەتتۇر. قۇرئان كەرىم شۇنداق

www.munber.org

زىكىر قىلىدۇكى، بەندە سەجدە ھالىتىدە تۇرغاندا پەرۋەردىگارىغا تېخىمۇ يېقىنلىشىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَٱسْجُدْ وَٱقْتَرِب ۩ ﴾

﴿سەجدە قىلغىن، (شۇنىڭ بىلەن ئاللاھقا) يېقىنلىق ھاسىل قىلغىن.﴾[1] قۇرئان كەرىم نامازنى مۇنداقمۇ سۈپەتلىگەن:

﴿ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ ﴾

﴿ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ.﴾[2] دېمەكچى بولغىنى، ئاللاھتىن قورقۇپ تۇرۇپ، سەممىي ئىخلاس بىلەن ئادا قىلىنغان ناماز ــ ناماز ئوقۇغۇچىنى چوڭ ـ كىچىك گۇناھ ـ مەئسىيەت (جىنايەت) لەردىن توسىدۇ. ئىنساننىڭ ياراتقۇچىسى (ئاللاھ) بىلەن سىردىشىپ چىقىپلا باشقا ناچار قىلىقلارنى، ئاللاھ رازى بولمايدىغان ئىشلارنى قىلىشى تەسەۋۋۇردىن يىراقتۇر.

قۇرئان كەرىم نامازنى سۈپەتلەپ، نامازنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىدا دۇچ كېلىدىغان قىيىنچىلىقلارنى سەۋرچانلىق بىلەن يېڭىپ چىقىشىغا ياردەم قىلىدىغانلىقىنى جاكارلايدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱسْتَعِينُوا۟ بِٱلصَّبْرِ وَٱلصَّلَوٰةِ ۚ ﴾

[1] سۈرە ئەلەق 19 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 45 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئى مۆمىنلەر! سەۋر ئارقىلىق ۋە ناماز ئارقىلىق ياردەم تىلەڭلار.﴾[1] بۇنىڭدىن مەلۇمكى، ناماز مۇسۇلمانلار ھاياتىدا ئىجابىي رول ئوينايدۇ، كۈندىلىك قىيىنچىلىقلارنى يېڭىشكە تۈرتكە بولىدۇ، روھىي جەھەتتىن پۇرسەت يارىتىپ ئارامبەخشلىك ئاتا قىلىدۇ. شۇڭا رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇئەززىن بىلالغا (ئاللاھ رازى بولسۇن!) «بىلال بىزنى راھەتلەندۈرگىن!» دەيتتى.

نامازنىڭ ئاساسىي شەرتى تاھارەت ياكى غۇسلى تاھارەت بىلەن بەدەننى تازىلاشتۇر. تەبىئىيكى، روھنى تازىلاشمۇ بەك مۇھىم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىشارەت بېرىپ، بىر كېچە - كۈندۈزدە بەش ۋاقىت نامازنى ئادا قىلىدىغان مۇسۇلماننى ئۆيىنىڭ ئالدىدىن ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭدە كۈندە بەش ۋاقىت يۇيۇنغان ئادەمگە ئوخشاتقان ھەدىسى مۇشۇ مەنىنى ئىسپاتلايدۇ. كۈنىگە بەش ۋاقىت يۇيۇنغان كىشىنىڭ بەدىنىدە كىر قالمىغىنىدەك، ناماز ئادا قىلغۇچىنىڭ روھىمۇ تازىلىنىپ پاكلىنىدۇ. [بۇخارى، مۇسلىم]

ئۇنىڭدىن باشقا ناماز ــ دۇئا، ئىستىغفار، قەلب، ئەقىل، بەدەننىڭ ئاللاھقا يۈزلىنىشىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە ئەقىدىسىنى مۇستەھكەملەشتە مۇھىم رول ئوينايدۇ، ھەركۈنى روھىي ئېنېرگىيەنى يېڭىلاپ تۇرىدۇ.

---

[1] سۈرە بەقەرە 153 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

روزا ـــ يىلدا بىرئاي (رامىزان ئېيىدا) تاڭ ئاتقاندىن باشلاپ تا كۈن ئولتۇرغىچە يېمەك ـ ئىچمەك، جىنسىي ئالاقىدىن پۇتۇنلەي ئۆزىنى تارتىش دېمەكتۇر.

بەزىلەر روزا ھەققىدە توختىلىپ: «روزا تۇتۇشتىكى مەقسەت بايلارنىڭمۇ كەمبەغەللەر ھېس قىلغان ئاچلىق ئازابىنى ھېس قىلىشى ئۈچۈندۇر» دەيدۇ. لېكىن روزا، بايلار، كەمبەغەللەر ھەممىسىگە ئوخشاش پەرز قىلىنغان. بۇ مۇھىم ئىبادەتنىڭ تەبىئىتىگە يىل بويى ئادەتلەنگەن مۇسۇلمانلارنىڭ تۇرمۇش رېتىمىنى ئۆزگەرتىشتە ئالاھىدە رول ئوينىشى تەبىئىيدۇر. مۇلاھىزە قىلىدىغان بولساق، مۇسۇلمانلارنىڭ تۇرمۇشى يىلنىڭ باشقا ئايلىرىغا قارىغاندا رامىزاندا بىر خىل رېتىمغا كىرىدۇ.

بۇ مۇناسىۋەت بىلەن بەزى يامان ئادەتلەرگە كۆنۈپ قالغانلار (قەھۋە ئىچىش، تاماكا چېكىشتەك) رامىزاندىن كېيىنمۇ مەزكۇر ئادەتلەردىن ئۆزىنى تارتىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالايدۇ. چۈنكى ئاساسلىق نەرسە بولغان يېمەك ـ ئىچمەكتىن توختىغان يەردە مەزكۇر ئىللەتلەردىن ئۆزىنى تارتىش تېخىمۇ مۇھىمدۇر.

بۇ يەردە بىزگە روزىنىڭ ئىككى ھېكمىتى ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ:

بىرىنچىسى، مۇسۇلمان كىشىدە ئىنسانىي ئىرادىنى كۈچلەندۈرۈشكە خىزمەت قىلىدۇ. ئىرادە دېمەك، ئادەمنى جەلپ قىلىپ، ئالداپ كېتىدىغان ھەرقانداق نەرسىدىن ئۆزىنى تارتىش قۇدرىتىدىن ئىبارەتتۇر. ئادەمنىڭ ئالدىدا

www.munber.org

يەيدىغان تائاملىرى ھازىر بولسىمۇ دىن تەلىماتى، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلىش يۈزىسىدىن ئۆزىنى تارتىپ، كونترول قىلىش كۈچىگە ئىگە بولىدۇ.

ئەنە شۇنداق، كىشىلەر ۋاقتى كەلگەندە ھالالدىن ئۆزىنى تارتىشتا غەلىبە قىلسا، ھارامدىنمۇ ئۆزىنى تارتىشتا غەلىبە قىلىشقا قادىر بولالايدۇ. مەسىلەن، كىشىلەرنىڭ مال ـ دۇنياسىنى باتىل يول ئارقىلىق يەۋېلىش، باشقىلارنىڭ ئايالىغا نىيىتىنى بۇزۇش.

ئىككىنچى ھېكمەت شۇكى، روزا دىنىي ئاڭ (ئىنسانىي ۋىجدان) نى تىرىلدۈرۈشكە مەركەزلىشىدۇ. شۇنىسى ئېنىقكى، روزا باشقا ئىبادەتلەر ئىچىدە سەلبىي تۈس ئالغان ئىبادەتتۇر. دېمەككىچىمىزكى، روزا تۇتقان مۇسۇلمانلارنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىدە ئۇنىڭ تەسىرى ناماز، زاكات، ھەجلەرگە ئوخشاش كۆرۈلمەيدۇ. ئەتىگەندە ناشتا قىلغان ئادەم بىلەن ھېچنەرسە يېمىگەن ئادەمنى كىم پەرق ئېتەلەيدۇ؟ روزا ئىبادىتىنىڭ مەخسۇس ئىمتىيازغا ئىگە، مۇسۇلمانلار بىلەن پەرۋەردىگارى ئوتتۇرىسىدىكى مەخسۇس ئىبادەت ئىكەنلىكى، ئۇنى روزىدار بىلەن ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم بىلەلمەيدىغانلىقىدىن ئىبارەتتۇر. روزىدا رىياكارلىق بولمايدۇ. رىيا ـــ باشقىلارنىڭ ماختىشىغا ئېرىشىش مەقسىتىدە باشقىلارغا كۆرسىتىپ قىلىنغان ئىشلاردۇر. شۇڭا ئاللاھ بىر ھەدىس قۇدسىدا مۇنداق دەيدۇ: «ئادەم بالىسىنىڭ روزىدىن باشقا پۈتۈن ئەمەللىرى ئۆزى ئۈچۈندۇر، روزا مەن ئۈچۈن. ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى يەنىلا ئۆزۈم بېرىمەن.» [مۇسلىم]

www.munber.org

مۇسۇلمانلار روھىيىتىدە روزا ـــ دىنىي ئاڭ پەيدا قىلىشتىن ئىبارەت بولۇپ، باشتا دەپ ئۆتكەن «تەقۋا» نامى بىلەن ئۆز ئىچىگە كىرىدۇ. ئۇ پەقەت كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدىن خالىي ھالدا قىلغان ـ ئەتكىنىمىز، سۆزلىگىنىمىزنىلا ئەمەس، بەلكى قەلبىمىزگە پۈككەن ئويلاردىن تارتىپ ئاللاھ بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، دېگەن ھېس ـ تۇيغۇدىن ئىبارەتتۇر.

ناماز، روزا ئىبادىتىگە يەنە زاكات ۋە ھەجدىن ئىبارەت ئىككى خىل ئىبادەت ياندىشىپ كېلىدۇ:

بىرىنچىسى مەخسۇس بايلار ئۈچۈندۇر.

ئىككىنچىسى يولغا قادىر بولغانلار ئۈچۈندۇر.

زاكات ـــ ئەرەب تىلىدا ئۆسۈش، پاكلىنىش دېگەن ئۇقۇملارنى بىلدۈرىدۇ، ئۇ ئىگىلىكى بىر يىل توشقان، ئۆز ئىگىسىنىڭ شەخسىي ئېھتىياجىدىن ئارتۇق مالغا ئايرىپ بېرىلىدىغان ئاز بىر قىسىم مالدىن ئىبارەتتۇر. شۈبھىسىزكى، بۇ يەردە ئىلاھىي ئادالەت بەكمۇ ئوچۇقتۇر. كۆڭۈلۈك كەسىپ بىلەن مەشغۇل بولۇپ ھايات كەچۈرگۈچىلەرگە زاكات ۋاجىپ بولمايدۇ. قول ـ ئىلكىدە مال ـ دۇنياسى كۆپ بولسىمۇ، يىل بويى پۇل چىقىم قىلىپ تۇرغان ئادەمگە زاكات ۋاجىپ بولمايدۇ. ئىگىلىكىگە بىر يىل توشقان، بەلگىلەنگەن ئۆلچەمگە يەتكەن مال ـ دۇنياغا زاكات ۋاجىپ بولىدۇ.

زاكات توپلاش، تارقىتىپ بېرىش ئۈچۈن مۇسۇلمانلاردىن مەخسۇس ھەيئەت تەشكىللەشكە بولىدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە زاكاتنى چىقىم قىلىش ئورۇنلىرىنى بەلگىلىدى. ھەممىسى موھتاجلارغا ياردەم قىلىش، كەمبەغەل ـ

www.munber.org

مىسكىنلەرنىڭ قىيىنچىلىقىنى يەڭگىللىتىش دائىرىسى ئىچىدە ئايلىنىدۇ.

﴿ ۞ إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ ﴾

﴿زاكات پەقەت پېقىرلارغا، مىسكىنلەرگە، زاكات خادىملىرىغا، دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرزدارلارغا، ئاللاھنىڭ يولىغا، ئىبنى سەبىللەرگە (مۇساپىرلار) بېرىلىدۇ.﴾[1] مۇشۇنداق قىلغاندا، ئىسلامىي جەمئىيەت ھاياتىنىڭ داۋاملىشىشىنى ۋە تەكىپۇكلىقىنى ساقلاپ قېلىپ، ئىجتىمائىي كېپىللىكنى تۇرغۇزغىلى بولىدۇ.

ئىقتىسادلىق مۇسۇلمانلار شۇنى ياخشى بىلىدۇكى، مۇسۇلمانلار ئۈستىگە پەرز قىلىنغان زاكات يىللىق كىرىمنىڭ بەك ئاز نىسبىتىنى تەشكىل قىلىدۇ. شۇڭلاشقا جەمئىيەت ئىسلاھاتى، ياخشىلىق يوللىرى ئۈچۈن زاكاتنىڭ سىرتىدا ساخاۋەت قىلىپ تۇرۇشقا داۋاملىق تەشەببۇس قىلىنىدۇ. بۈنگۈدىن بىز بىر بۆلۈك مۇسۇلمانلارنىڭ زاكىتىنىڭ سىرتىدىكى پۇلىغا نۇرغۇنلىغان مەسجىدلەرنى ياسىغان، مەكتەپ، دوختۇرخانا ۋە باشقا نۇرغۇن ياخشىلىقلارنى قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرىۋاتىمىز. بەزىلەر ۋاپاتىدىن كېيىن،

---

[1] سۈرە تەۋبە 60 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

خەيرىيەت ۋەقپلىرىنى تەسىس قىلىپ كىرىمنى كەمبەغەل ـ مىسكىنلەرگە، ھەتتا ھايۋانلار، ئۇچارقۇشلارغا خىراجەت قىلىپ بېرىشنى تەۋسىيە قىلغانلىقىنى كۆرىمىز. (قاھىرەدىكى ئەلئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئۇدۇلىدا «ئەبۇددەھەب» مەسجىدىنىڭ ئەزان خانىسى ئۈستىدە ئاغزى ئوچۇق چوڭ قاچىلارنى كۆرىمىز. ئېيتىشلارغا قارىغاندا ئۇ قاچىلار كەپتەر، قۇشقاچلارغا ھەر تۈرلۈك دان، سۇ بېرىش ئۈچۈن ياسالغان ئىكەن.)

زاكات ئىقتىسادىي جەھەتتىن قول ئىلكىدە بار ھەر بىر مۇسۇلمانغا پەرز قىلىنغان بولسا، ئىبادەت ساھەسىدە تۆتىنچى ۋە ئاخىرقى ھەج ئىبادىتىمۇ ھاياتتا بىر قېتىم يول ئامانلىقى، ئىقتىسادىي تەرەپلەردىن قادىر بولالىغان مۇسۇلمانلارغا پەرزدۇر.

ھەج ــ دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ كۈندە بەش ۋاقىت نامىزىدا يۈزلىنىدىغان مەركىزى (قىبلىگاھى)، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاساسىنى قۇرغان ئاللاھنىڭ بەيتى ــ كەئبە ئورۇنلاشقان مەككە مۇكەررەمە شەھىرىگە سەپەر قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ھەج ئىبادىتى، بىرنەچچە تۈرلۈك پائالىيەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، مۇھىملىرى ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى ئېلان قىلىپ، ئاللاھ ئالدىدا تۆۋەنچىلىك ئىزھار قىلىپ، ئاللاھنىڭ ئىنسانغا بەرگەن سان ـ ساناقسىز نېئمەتلىرىگە تەشەككۈر بىلدۈرگەن ھالدا كەئبىنى تاۋاپ قىلىشتىن ئىبارەت بولۇپ، ھەج مەۋسۇمىدە دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇسۇلمانلار ئورتاق ئىبادەت، بىر غايە ئۈستىدە

www.munber.org

ئۆچرىشىپ، ئوخشاش بولمىغان مىللەتلەر، ئوخشاش بولمىغان تىللاردا سۆزلەشكەن هالدا بىر يەرگە توپلىشىدۇ.

ئەينى ۋاقىتتا ئۇلار ئۆزئارا مەنپەئەت ئالماشتۇرىدۇ، دوستلۇق رىشتىسىنى تېخىمۇ چىڭىتىدۇ، ھەمكارلىق ئاساسلىرىنى بەلگىلەيدۇ. تەبىئىيكى ھەر بىر مۇسۇلمان بۇ ئادەم دېڭىزى ئىچىدە ئېتىقاد قىلغان ئىسلام دىنىنىڭ نە قەدەر شەرەپلىك، نە قەدەر ئۇلۇق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ. ئەنە شۇ توپ ـ توپ كىشىلەر بىرلا غايە، بىرلا نىدا (چاقىرىق) ئۈچۈن يىغىلغان بولۇپ، بىر شەخستىن باشلاپ پۈتۈن ئىنسانىيەت بىلەن ئاخىرلاشقان بۇ كەڭ چەمبىرەك مۇكەممەللەشكەن، ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزى ئەمەلگە ئاشقان بولىدۇ:

﴿ وَمَآ أَرْسَلْنَـٰكَ إِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

﴿سېنى بىز پەقەت پۈتۈن ئىنسانلار ئۈچۈن (مۆمىنلەرگە جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى ۋە (كاپىرلارنى ئازاب بىلەن) ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق. ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (بۇنى) بىلمەيدۇ.﴾[1]

﴿ قُلْ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ﴾

[1] سۈرە سەبەئ 28 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا اللّٰه تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن.»﴾[1]

ئىسلامدىكى ئىبادەتلەر مانا مۇشۇنداق ئۆزى ئاددىي، ئەمما سىجىللىقتا ۋە بىر ـ بىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك خۇسۇسىيەتكە ئىگىدۇر. مەزكۇر ئىبادەتلەر مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە ئاللاھقا باش ئەگكەنلىكى، داۋاملىق قورقۇپ، چەكسىز رازىلىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئىشلەيدىغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ. ئەينى چاغدا مۇسۇلمانلار ئارىسىنى پەرۋەردىگارى بىلەن باغلايدۇ. ئادەتتە نامىز مەھەللە ئەھلى قاتناشقان ھالدا جامائەت بىلەن ئادا قىلىنىدۇ. روزا ــ مۇسۇلمانلارنى قولى ياكى تىلى ئارقىلىق باشقا مۇسۇلمانلارغا زىيان يەتكۈزۈشتىن توسىدۇ. زاكات، ھاجەتمەنلەرگە رەھىمدىللىك قىلىپ ساخاۋەت قىلىشقا چاقىرىدۇ. ئاخىرىدا، ھەج ــ دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇسۇلمان قېرىنداشلار بىر ـ بىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ دوستلۇق سەمۋولىنى ئىپادىلەيدىغان، تىل، جىنس ئىختىلاپىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان چوڭ بىر قۇرۇلتايدۇر.

مۇسۇلمانلار ئەنە شۇنداق كۈچلۈك ئەقىدىسى، دىنىي پائالىيەتلەرنى سەممىيلىك بىلەن ئادا قىلىشى ئارقىلىق جەمئىيەتنىڭ يارامىلىق بىر ئەزاسى بولۇشقا لاياقەتلىك بولىدۇ. لاياقەتلىك ئەزا ئۆزىنىڭ ۋىجدانىي ئىلھامى بىلەن پۈتۈن رەزىللىكلەردىن ئۆزىنى تارتىدۇ، ۋىجدانىي ئىلھامى بىلەن پەزىلەتلەرگە چىڭ ئېسىلىدۇ. باشقىچە ئېيتقاندا، بىرەر

[1] سۈرە ئەئراف 158 ـ ئايەت.

www.munber.org

رەئىس ياكى باشلىقنىڭ كۆزەتچىلىك قىلىشىغا موھتاج بولمايدۇ.

ئىسلامنىڭ ئۇچىنچى ئاساسى ــ ئەخلاق

ئەخلاق ــ ئەرەبچىدىكى «خۇلۇق» نىڭ كۆپلۈك شەكلى بولۇپ، ئاددىيلا ئۇقۇمى ھېسسىيات، سۇلۇكتىن ئىبارەتتۇر. ھېسسىيات، نىيەت، ئىرادە، مەقسەتتىن ئىبارەت بولسا، سۇلۇك ئىنساننىڭ تاشقى ھەرىكەتلىرىنى كۆزدە تۇتىدۇ. ئېنىقكى، ھېسسىيات سۇلۇكنىڭ ئاساسىدۇر. ئىسلام ئەنە شۇ ھېسسىياتنىڭ قۇرۇلۇشىنى ئىنتايىن ياخشى شەكىلدە يېتىلدۈرۈشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن. بۇ قۇرۇلۇش ئەقىدىگە باغلانغان بولۇپ، داۋاملىق قىلىدىغان ئىبادەتلەر بىلەن يېتىلدۈرۈلسە، مۇسۇلمانلارنىڭ نىيىتى داۋاملىق ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلماسلىققا بەل باغلاشقا يۈزلىنىدۇ. چۈنكى بەندە داۋاملىق ئاللاھ ماڭا كۆزەتچىدۇر، ئىچكى دۇنيالىرىمدىن تارتىپ بىلىدۇ دېگەن چۈشەنچىدە بولىدۇ.

لېكىن ئەخلاق ئادەمنىڭ سۇلۇكىدىلا كۆرۈلىدۇ، بۇ سۇلۇك، باشقا شەخسلەردىمۇ بولۇشنى، ئۇلار بىلەن ئۆز ئارا ئالاقە دائىرىسى ئىچىدە مۇئامىلە قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇنداق ئېيتىمىزكى، ئىنسانلارنىڭ تەسەررۇپلىرى، ئايلىنىدىغان ئالاقىلار ئاساسلىق ئائىلە ۋە قوشنا، دوستلار، خىزمەتداشلار، مۇسۇلمانلار ۋە باشقىلاردىن ئىبارەت ئۈچ كاتېگورىيە ئىچىدە ئايلىنىدۇ.

www.munber.org

ئۇرۇق ـ تۇغقانلار ئالاقىسىدا، ئىسلامي تەبىر بولغان «سىلە ـ رەھىم» بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ مەنىسى: دوستلۇق، مېھرىبانلىق، ياردەمدە بارلىق تۇغقانلارنى ئۆز ئىچىگە ئېلىشتىن ئىبارەتتۇر.

تۇغقاندارچىلىقتا ئاتا ـ ئانا ئىنتايىن مۇھىم، ئالاھىدە ئورۇننى ئىگەللەيدۇ. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلاردىن بىرىنىڭ دادىسىنى بېقىشنىڭ ھۆكمى توغرۇلۇق سورىغان سوئالىغا جاۋابەن مۇنداق دېگەن: «أنت ومالك لأبيك» «سەن ۋە سېنىڭ مېلىڭ داداڭنىڭدۇر.» (ئىبنى ماجە ۋە تەبەرانى رىۋايىتى) ئەمما ئانا ئۈچۈن باللىق بۇرچىنى ئادا قىلىش مەجبۇرىيەت بولۇپ، مۇلايىملىق ۋە مېھرىبانلىق قىلىش باللىنىڭ بۇرچىدۇر. «الجنة تحت أقدام الأمهات» «جەننەت ئانىلارنىڭ تاپىنى ئاستىدىدۇر.» (ئىبنى ماجە، تەبەرانى رىۋايىتى) ئىسلامدا ئاتا ـ ئانىغا ئىتائەت قىلىش مۇتلەق ۋاجىپتۇر. ئاتا ـ ئانا بالىسىنى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىمىسىلا، باشقا ھەرقانداق بۇيرۇقىغا شەرتسىز بويسۇنۇش لازىمدۇر.

بىز ئىسلام تەلىماتىنىڭ ئاتا ـ ئانىغا بولغان رەھىمدىللىكىنىڭ قىممىتىنى يېقىنقى زاماندا ئوتتۇرىغا چىققان «دارىل ئاجىزىن» ئورگانلىرىدىن ھېس قىلىۋاتىمىز. بەزىبىر ئەۋلادلارنىڭ ياشىنىپ قالغان ئاتا ـ ئانىلىرىنى رەھىمسىزلەرچە ئىگە ـ چاقىسىزلارنى باقىدىغان دارىلئاجىزىندەك ئورۇنلارغا تاشلاپ قويۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋاتىمىز، لېكىن ئۇنداق ئورۇنلار ئىسلام تەبىرى بويىچە «سىلە ـ رەھىم» رىشتىسى ۋە مېھرىنى ھېچقاچان بىغىشلىيالمايدۇ.

www.munber.org

ئىسلام، ئەرلەرنىڭ ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشىغا، بارلىق شارائىتلارنى يارىتىپ بېرىشكە تەشەببۇس قىلىدۇ. ئايالىنىڭ چىقىمىنى قىلىپ بېرىش، ماددىي ئېھتىياجىنى قامداش، ھەتتاكى ئايالىنى ھۆرمەتلەپ، ئۆي ئىچىدە ھۆرمىتىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن بىۋاستە ئىسمى بىلەن چاقىرماستىن «ئانىسى!» دەپ چاقىرىشقا تەشەببۇس قىلىدۇ. ئىسلام مەجبۇرىي زورلاپ توي قىلىشقا قارشى تۇرىدۇ. نىكاھ ئىشىدا ئوغۇل ـ قىز تاللاش ھوقۇقىدا تامامەن ئەركىنلىككە ئىگە. ئۇلار يەنە ياخشىلىق ۋە نورمال تۇرمۇشتا ھاياتىنى ئۆتكۈزۈشى لازىم. ئەگەر ئۇز ئارا كېلىشەلمەسلىك سەۋەبى بىلەن تۇرمۇش قىيىنلاشسا، ئاخىرقى چارە تالاقتۇر. شۇنداقتىمۇ ئەر مۇلايىم، ئېغىر ـ بېسىق بولۇشى كېرەك. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ ٱلطَّلَٰقُ مَرَّتَانِ ۖ فَإِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌۢ بِإِحْسَٰنٍ ۗ

﴾

﴿(قايتا يارىشىشقا بولىدىغان) تالاق ئىككى قېتىمدۇر، ئۇنىڭدىن كېيىن (خوتۇننى) چىرايلىقچە تۇتۇش، ياكى ياخشىلىق بىلەن (يەنى زۇلۇم قىلماي، يامان گېپىنى قىلماي، كىشىلەرنى ئۇنىڭدىن يىراقلاشتۇرماي) قويۇۋېتىش لازىم.﴾[1]

بەزىدە قىزلارنى كۆڭلى يوق كىشىلەرگە مەجبۇرىي ئۇيلەپ قويۇش، بەزى ئەرلەرنىڭ ئاياللىرىغا قوپال مۇئامىلە قىلىشى، تالاقنى سۇيىئىستېمال قىلىش ۋەقەلىرى كىشىلەرنىڭ

[1] سۈرە بەقەرە 229 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

تەبىئىتىدىكى نورمالسىزلىق، بەلكى مەسئۇلىيەتسىزلىك بولۇپ، ئىسلام بۇنداق ئىشلارغا يول قويمايدۇ، ھەم شۇنداق قىلىش توغرۇلۇق تەلىماتمۇ يوقتۇر.

قوشنىلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش ئەخلاق ساھەسىدە ئالاھىدە ئورۇننى ئىگەللەيدۇ. ئىنسانلار جەمئىيىتىگە ئەھمىيەت بېرىۋاتقانلارغا بۇنىسى ئېنىق. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: مازال جبريل يوصيني بالجار حتى ظننت أنه سيورثه «جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ماڭا قوشنىغا ياخشىلىق قىلىش ھەققىدە داۋاملىق تەۋسىيە قىلىپ كەلدى. ھەتتاكى مەن بىر - بىرىگە مىراسخورلۇق ھوقوقىنى بېرەمدىكىن دەپ قالدىم.» بۇنداق دېگەنلىك، قوشنا ئائىلىنىڭ داۋامى دېگەنلىك بولىدۇ. مۇسۇلمانلار قوشنىسى كېسەل بولسا يوقلاش، مۇسىبەت يەتسە تەسەللىي بېرىش، خۇشاللىقىغا قوشۇلۇش، ئۆيلىرىگە چاقىرىپ مېھمان قىلىپ تۇرۇش، ھەدىيە - سوۋغاتلارنى بېرىپ تۇرۇشقا تەۋسىيە قىلىنىدۇ. ئەنە شۇ ئالاقىغا ھۆرمەت قىلغاندا ئىسلامىي جەمئىيەتتىكى مەھەللە جامائىتىنىڭ بىر گەۋدە ئىكەنلىكى نامايەن بولىدۇ. بۇ ئېسىل ئۆرنەكنى ئىسلام دۆلەتلىرىدىن بىرىگە ساياھەت قىلغان چەتئەللىك ساياھەتچى مۇلاھىزە قىلالايدۇ.

گەرچە «شەھەر» نىڭ زامانىۋىي تۇرمۇشى، بېكىنمىلىك ئامىللىرى تۈپەيلى ئىسلامدىكى قوشنىدارچىلىق ھەققىنى يوقىتىپ قويغان بولسىمۇ، يېزا ئاھالىلىرى بۇ خىسلەتنى ئېسىل ئەخلاق ھەمدە ئۆرپ - ئادەت سۈپىتىدە ساقلاپ كەلمەكتە. مۇسۇلمانلار دوست - بۇرادەرلىرى،

www.munber.org

خىزمەتداشلىرىغا مۇئامىلە قىلىشتا ياخشى ئەخلاقتا بىر ـ بىرىگە ئۈرنەك بولۇشلىرى لازىم. بۇھەقتە رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام:

«المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضا» «مۆمىن مۆمىن ئۈچۈن بىر ـ بىرىنى تۇتۇپ تۇرىدىغان قۇرۇلۇشقا ئوخشاشتۇر» دېگەن ئەمەسمۇ؟! باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆز مەنپەئەتى ئۈستىگە قويالايدىغان بولۇش ئاللاھ يولىدىكى ھەقىقىي دوستلۇقنىڭ نەتىجىسىدۇر. بۇ ھەقتە رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «لايؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه» [بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى، ئىبنى ماجە ۋە ئىبنى ھەنبەل] تەرجىمىسى: «ئۆز نەپسىگلارغا ياخشى كۆرگەننى قېرىندىشىڭلارغىمۇ ياخشى كۆرمىگىچە مۆمىن بولالمايسىلەر.» راستچىللىق، ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، ئامانەتنى ئىگىسىگە قايتۇرۇش، ھاجىتى چۈشكەنلەرنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلىش، ھېچ بولمىغاندا توغرا مەسلىھەت بېرىش، دوستلارنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلىشقا داۋاملىق تىرىشىش ھەقىقىي دوسلۇقنىڭ بەلگىسىدۇر.

ئومۇمىي مۇسۇلمانلارنىڭ بىر ـ بىرى بىلەن مۇئامىلە قىلىش ئۆلچىمى بولسا، تۆۋەندىكى ھەدىس روھى ئاستىدا بولۇشى كېرەك: «المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده» [مۇسلىم] تەرجىمىسى: «مۇسۇلمان شۇنداق بىر كىشىدۇركى، بارلىق مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ تىلىدىن، قولىدىن خاتىرجەم بولىدۇ.» يەنى ھەقىقىي مۇسۇلمان قولى ياكى تىلى ئارقىلىق ھېچكىشىگە ئازار بەرمەيدۇ. مۇشۇ كاتېگورىيە ئىچىدە يول

www.munber.org

ئۈستىدىكى تاش ـ تىكەن، ئەخلەت ـ چاۋالارنى يولدىن ئۆتكەنلەرگە ئازار بولماسلىقى ئۈچۈن ئېلىپ تاشلاش مۇسۇلماننىڭ ئەخلاقى، بەلكى ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر.

ئازار بېرىشتىن ساقلىنىش كۆرۈنۈشتە سەلبى كۆرۈنسىمۇ نۇرغۇن ئىجابىي تەرەپلىرىمۇ بار. مەسىلەن، يولدا كېتىۋاتقانلار ئولتۇرغانلارغا سالام بېرىش، سالام قىلغانلارغا ياخشىراق سالام قايتۇرۇش، باشقىلارنىڭ ئۆيىگە كىرىشتىن بۇرۇن رۇخسەت سوراش، يات ئاياللاردىن كۆزنى ساقلاش، گەپ تالاشقاندا جېدەللەشمەسلىك، ھېكمەت بىلەن ۋەز ـ نەسىھەت قىلىش، مېھمانغا ھۆرمەت قىلىش، ئاچ قالغانلارغا يېمەك بېرىش ۋە ئۆي ـ ماكانسىز قالغان غېرىپ ـ مۇساپىرلارنى قوندۇرۇپ، مېھمان قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدە ياشايدىغان غەيرى مۇسۇلمانلارغا كەلسەك، ئۇلار ئاساسەن خرىستىئان ۋە يەھۇدىيلاردىن ئىبارەت بولۇپ، مۇسۇلمانلارغا قانداق ھوقۇق بېرىلسە، ئۇلارغىمۇ شۇنداق ھوقۇق بېرىلدۇ، مۇسۇلمانلار ئۈستىگە يۈكلەنگەن مەجبۇرىيەتلەرمۇ ئوخشاشلا يۈكلىنىدۇ. ئۇلار ھەقىقىي مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن ھۆرمەت قىلىنىدۇ، ئىبادەتلىرىنى ئەركىن قىلىدۇ، مەزكۇر دىنىدىكىلەرنىڭ يېمەك ـ ئىچمەكلىرىنى يېگىلى بولىدۇ، قىزلىرىنى نىكاھلاپ ئېلىشقا بولىدۇ، ئۇلار بىلەن مۇنازىرىلەشكەندە ئەدەپ ـ ئەخلاق بىلەن مۇنازىرىلىشىش كېرەك. ئۇلار بىلەن ئىقتىسادىي مۇئامىلە قىلىشقا بولىدۇ. (ئەمما مۇشرىك ياكى دىنسىزلارنىڭ يېمەكلىرىنى يېيىش، قىزلىرى بىلەن نىكاھلىنىش توغرا ئەمەس ـ تەرجىماننىڭ ئىزاھاتى) رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام

www.munber.org

ئۆرۈشتا كىيدىغان ساۋۇت ـ دۇبۇلغىسىنى بىر يەھۇدىيغا گۆرەگە قويغان هالدا ئالەمدىن ئۆتكەن ئىدى.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى ئىچىدە مارىيە ئانىمىز قىبتى مىللىتىدىن بولۇپ، رەسۇلۇللاھنىڭ ئوغلى ئىبراھىم شۇنىڭدىن تۇغۇلغانىدى.

مۇسۇلمانلارنىڭ ئىككىنچى خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ئەھلى كىتاب (يەھۇدىي، ناسارا) لارنىڭ كەمبەغەللىرىگە مۇسۇلمانلار خەزىنىسىدىن پۇل ـ مال بەرگەندىن سىرت، ئۇلارنىڭ مولla ـ راھىبلىرىدىن باجنى كۆتۈرۈۋەتكەنىدى. ئىسلام تارىخى بويىچە پادىشاھ ۋە خەلىپىلەرنىڭ دوختۇرلىرىنىڭ كۆپىنچىسى يەھۇدىي، خرىستىئانلاردىن ئىدى. ئىسلام مەدەنىيتى ئۇلارنىڭ پاراۋان تۇرمۇشتا ياشىشى ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پۇرسەتلەرنى يارىتىپ بەرگەن. لېكىن كېيىنكى چېكىنىش ۋە مۇتەئەسسىپلىك، ئىسلام روھىدىن يىراق بەزى دەۋرلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا، مۇسۇلمانلار ئۇلارغا ھېچقانداق يامان مۇئامىلە قىلمىغان.

ئىسلام ئەخلاقى پەقەت ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدا مۇئامىلە قىلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، هايۋانلار، تەبىئەت دۇنياسى، ئۈسۈملۈكلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان.

قۇرئان كەرىم نەزىرىدە يەر ـ زېمىن ۋەيران قىلىش مەيدانى ئەمەس، بەلكى گۈللەندۈرۈش ۋە تېرىقچىلىق قىلىش ئورنىدۇر. دېڭىز ـ ئوكيانلار ھەربىي مانىۋېر ساھەسى ئەمەس، ئادەم، ماللارنى توشۇيدىغان، ياخشى يېمەكلىكلەرنى چىقىرىدىغان جايدۇر.

www.munber.org

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئۇرۇش ھالىتىدىمۇ دەرەخلەرنى غاجاشقا،جىددىي ئېھتىياجدىن باشقا سەۋەبلەر بىلەن كېسىشكە رۇخسەت قىلمىغان. ئىسلام دىنى ھايۋانلارغىمۇ بەك مېھرىبان بولۇپ، كىشىلەرنىڭ ھايۋانلارنى بىر ـ بىرىگە سوقۇشقا سېلىشىنى چەكلىگەن. مەسىلەن، ئىت تالاشتۇرۇش، خوراز سوقۇشتۇرۇش، قوچقار ئۈسۈشتۈرۈشتەك ئىشلار قەتئىي چەكلەنگەن. رەسۇلۇللاھ بىر قۇشقاچنىڭ قانتىنى لەپىلدىتىپ پەس ئۇچۇپ يۈرگىنىنى كۆرۈپ: «كىم بۇنىڭ بالىسىنى تارتىۋېلىپ قورقۇتتى؟ ئۇنىڭ بالىسىنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار!» دېگەن ئىدى.

رەسۇلۇللاھتىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەنىدى: «بىر ئايال مۈشۈكنى باغلاپ قويۇپ، يەيدىغان نەرسە ياكى سۇ بەرمەي، ئۆلتۈرۈپ قويغاچقا، ئۇ ئايال دوزاخقا كىرىپ كەتتى.» [بۇخارى، مۇسلىم]

رەسۇلۇللاھ يەنە بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېگەن: «ئۇسسۇزلۇقتىن قۇدۇققا چۈشۈپ، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرۇپ چىققاندىن كېيىن، بىر ئىتنىڭ ئۇسسۇزلۇقتىن تۇپىنى يالاۋاتقىنىنى كۆرگەن ۋە: بۇ ئىتمۇ ماڭا ئوخشاش ئۇسساپتۇ دەپ، قۇدۇققا قايتا چۈشۈپ، ئۆتۈكىگە سۇ توشقۇزۇپ چىقىپ ئىتقا بەرگەن بىر ئادەمنىڭ گۇناھلىرى كەچۈرۈم قىلىنغان.» [بۇخارى، مۇسلىم]

بۇ پەقەت ئىسلام ئەخلاقىنىڭ بەزى تەرەپلىرىدىنلا ئىبارەت. شۇڭا بىز دەيمىزكى، ئىسلام ئومۇمىيۈزلۈك ئەخلاق دىنىدۇر.

www.munber.org

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام: «مەن ئىسىل ئەخلاقلارنى تولۇقلاش ئۈچۈن ئەۋەتىلدىم» دەپ تەكىتلىگەن. (ئىبنى ھەنبەل، مۇۋەتتا مالىك) رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئۆزى ھەققىدە: «مېنى رەببىم ياخشى تەربىيلىدى» دەيدۇ. (ئىبنى سەمئانىنىڭ «ئەدەبۇل ئىملائ» دېگەن كىتابىدىن)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى (مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى) ئائىشە (ئاللاھ رازى بولسۇن!) رەسۇلۇللاھنىڭ ئەخلاقى توغرىسىدا سورالغاندا: «ئەخلاقى قۇرئان ئىدى» دەپ جاۋاب بەرگەن. (ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ھەنبەل) بۇنىڭدىن مەلۇمكى، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئەمەلىي ھاياتىدا قۇرئان كەرىم تەشەببۇس قىلغان بارلىق ئەدەپ ـ ئەخلاقنى ئۆزىدە مۇكەممەل مۇجەسسەملەشتۈرگەن. بۇنىڭدىن شۇ ھەقىقەت ئوتتۇرىغا چىقىدۇكى، ئىسلام دىنىنىڭ ئەخلاق پرىنسىپلىرى يۈكسەك پەزىلەت، سىمۋول خاراكتېرلىك بولۇشىغا قارىماي، ئىنسان ھاياتىدا داۋاملىق ئۆزلەشتۈرۈشكە مۇناسىپ ئىكەنلىكىدە شەك يوق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى ھەسەن ئىبنى ئەلى (ئاللاھ رازى بولسۇن!) كىچىك چېغىدا رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كىرگەن ئىكەن، رەسۇلۇللاھنىڭ سەجدە قىلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ دۈمبىسىگە مىنىۋالغان، رەسۇلۇللاھ ھەسەن دۈمبىسىدىن چۈشكىچە سەجدىدە ئۇزۇن تۇرغان، نامازدىن پارىغ بولغاندا، بەزى ساھابىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ! سەجدىنى ئۇزۇن قىلدىڭىزغۇ؟ ـ دەپ سورىغاندا: «نەۋرەم ئۈستۈمگە مىنىۋالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئالدىراپ

www.munber.org

چۈشۈرۈۋەتمەي دەپ شۇنداق قىلدىم» دېگەن. [نەسەئىي، ئىبنى ھەنبەل]

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىشىلەرگە رەھىمدىللىك قىلمىغان ئادەمگە ئاللاھ رەھىم قىلمايدۇ» دېگەن سۆزىلا كۇپايە قىلىدۇ. [مۇسلىم]

يىغىپ ئېيتقاندا، ئىسلام دىنىدا ئەخلاق شەخسنىڭ سۇلۇكىنىڭ ھەممە تەرىپىنى تەشكىل قىلىدۇ، «ئاللاھتىن قورقۇش، تەقۋالىق قىلىش» ئاساسىدىن كېلىپ چىقىدۇ. شۇنى بىلىش كېرەككى، ئاللاھ ئادىل پادىشاھتۇر، ھېچكىمگە تېرىقنىڭ دانىسىچە زۇلۇم قىلمايدۇ، شۇ ئاساستا ئەخلاقىي ھاياتنىڭ ئۈلى ئىلاھىي چارە - تەدبىر بولۇپ، يامان ئىش قىلغانلار مۇۋاپىق جازاغا تارتىلىدۇ. ياخشى ئىش قىلغانلار بولسا، نەچچە ھەسسىلەپ ئارتۇق مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ.

ئەمدى ئىسلام دىنىنىڭ شەرىئەت قانۇنى (تەشرىئ) دىن ئىبارەت تۆتىنچى ئاساسى ھەققىدە توختىلىمىز

بۇ ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق ئاساسلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شەرىئەت ــــ كىشىلەرنىڭ شەخسىي تۇرمۇشى ۋە ئىسلامىي جەمئىيەتنى تەرتىپكە سالىدىغان قانۇن - تۈزۈملەردىن ئىبارەت بولۇپ، جىنايى ئىشلار قانۇنى، جازا قانۇنى، ئىجرائىيە ئىشلىرىنى بەلگىلەيدىغان پرىنسىپلارمۇ بۇنىڭغا داخىلدۇر.

www.munber.org

ئىسلام شەرىئىتى مەزمۇنى مول، تۈرى كۆپ بىر تۈزۈمدۇر. «فىقھى ئىلمى» بۇ تۈزۈملەرنى بارلىق ئىبادەت (ئادا قىلىش شەكىللىرى بىلەن)، مۇئامىلە ئىشلىرى (مالىيە ئىشلىرى، مەسىلەن: ئېلىم ـ سېتىم، گۆرەگە قويۇش، كاپالەت تۈزۈمى ۋە باشقىلار...) شەخسىي تۇرمۇش (مەسىلەن: توي قىلىش، تالاق، مىراس) قا ئالاقىدار ھۆكۈملەرنى بايان قىلىدۇ.

قانۇنشۇناس ئالىملار ئىسلام شەرىئىتىنىڭ ئادالەت ۋە ئەپۇ قىلىش، كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتىگە رىئايە قىلىش، قىيىن ياكى ئەقىلگە سىغمايدىغان بۇيرۇقلار بىلەن كىشىلەرنى قىستىماسلىق تەرەپلەردە ئالاھىدە ئىمتىيازغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويدى. كېسىپ ئېيتىمىزكى، ئىسلام دىنىنىڭ كونا مەدەنىيەتكە ساھىب، قەدىمىي تۈزۈملەرگە ئىگە بولغان دۆلەتلەردىمۇ كەڭ تارقىلىش ۋە مۇقىملىشىشىدا يۇقىرىقىدەك سەۋەبلەر بار.

ئىسلام شەرىئىتى شەخسىي، ئائىلىۋىي ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، تەرەققىي قىلغان سىياسىي جەمئىيەت، گۈللەنگەن ۋە تەكشۈلاشقان ئىقتىسادىي ھەرىكەتكە كاپالەتلىك قىلغۇدەك ئاساسىي پرىنسىپلارنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

ئىسلامىي تۈزۈم ئاستىدا ھەر قانداق شەخسكە ھاياتى، ئەقىدىسى(دىنى)، شەرىپى، مال ـ دۇنياسىنى ھىمايە قىلىش ھوقۇقى بېرىلىدۇ. ئائىلىگە نىسبەتەن كىملىكى، خۇسۇسىيىتىگە ھۆرمەت قىلىنىدۇ، ئايال كىشى ئۆز جۈپتىنى تاللاشتا تولۇق ئەركىنلىككە ئىگە، توي قىلىشتا ماقۇل بولۇش ـ

www.munber.org

بولماسلىق ھەقتى بولغاندەكلا، تويى قىلغاندىن كېيىن ئايرىلىپ كېتىشنى تەلەپ قىلىش ھوقۇقىمۇ ئىگىدۇر.

ئىسلامىي جەمئىيەتتە سىياسەتنىڭ بەلگىلىك غايىلىرى بار، مۇھىمى جەمئىيەتتە باراۋەرلىك، ئادالەت، ئامانلىق ۋە مۇقىملىق تۇرغۇزۇش، دىن تەلىماتىنى ئىچكى ـ تاشقى ھەسەتخورلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ھىمايە قىلىشتۇر. سىياسەت ۋاستىلىرىنىڭ مۇھىمى «شۇرا» (يەنى مەسلىھەت كېڭىشى) دۇر. بۇنىڭغا جەمئىيەتنىڭ بارلىق تەبىقىسىنىڭ ھەسسە قوشۇش ھوقۇقى بولىدۇ.

ئىقتىسادنىڭ ئاساسى شەخسىي ئىگىلىك ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلىش، جەمئىيەت كىشىلىرىنىڭ ھەرىكەت تەرەققىياتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، ئاممىنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن يوللۇق رىقابەتكە تەشۋىق قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. بۇنىڭ ئۇسۇلى (جازانە) نى ھارام قىلىشتا بەزى قائىدە ـ تۈزۈملىرى بار بولۇپ، بازارنى مونوپول قىلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش، كۆز بويامچىلىقتا قارشى تۇرۇشقا ھەرىكەت قىلىدۇ، ئۇنىڭغا يوقسۇل ـ مىسكىنلەر ئۈچۈن كېرىم مەنبەسى بولغان زاكات ـ سەدىقىلەرنى قوشقاندا ئىسلامدا ئىقتىسادىي تۈزۈم ئەڭ يوقىرى سەۋىيەدىكى تۈزۈم بولغاندىن سىرت، ئالاھىدە ئىجتىمائىي ۋە ئەخلاقىي تۈزۈمدۇر.

ئىسلامدىكى جىنايى ئىشلار جازا قانۇنى ھەققىدە قىسقىچە سۆزلەپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ جېنى، مېلى ۋە شەرىپىنى ھىمايە قىلىش ئۈچۈن كەسكىن جازالار بار. شۇنى مۇلاھىزە قىلىشقا ئەرزىيدۇكى، ئىسلام دىنى يۈكسەك سەۋىيەدىكى جەمئىيەت بەرپا قىلىشقا توسالغۇ بولىدىغان،

www.munber.org

يامان تەسىر كۆرسەتتىدىغان ئېغىر جىنايەتلەر ئۈچۈن مۇناسىپ جازا بەلگىلىگەن، كىچىك ۋە ئاددىي جىنايەتلەرگە ھەر بىر جەمئىيەت ئۆزلىرىنىڭ شەرت ـ شارائىتىغا قاراپ جازا قوللىنىشىغا تاپشۇرغان. بۇ «تەزىر» دەپ ئاتىلىدۇ.

قۇرئان كەرىم بەلگىلىگەن جازالار بەشتۇر:

1 ـ قاتىللىق (قەستەن، ياكى سەھۋەن بولسۇن).
2 ـ بۇلاڭچىلىق، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق پەيدا قىلىش.
3 ـ ئوغرىلىق.
4 ـ زىنا.
5 ـ باشقىلارغا قارا چاپلاش (تۆھمەتخورلۇق).

ئىسلام جازا قانۇنى ھەققىدە ئىككى تۈرلۈك مۇلاھىزە بار:

بىرىنچىسى، جىنايەت سادىر قىلىپ ئەيىپلەنگەن جاۋابكارنىڭ دىلوسىنى قاتتىق ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈش، جازا قوللىنىشتا ئىجرا قىلىشقا توسالغۇ بولىدىغان ھېچقانداق گۇمان قويماسلىق كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «دىلودا گۇمان پەيدا بولغان تەقدىردە مۇمكىن بولسا، ھەرگىز ئىجرا قىلماڭلار!» بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى، ئىسلام ئىمكانقەدەر جازا قوللانماسلىق تەرەپدارىدۇر.

ئىككىنچىسى، ئىسلام جازا قانۇنىنى ئىجرا قىلىشتا بىر قەدەر قاتتىق قوللۇق بارىدەك كۆرۈنسىمۇ، ئىسلام جازانى جىنايەتنىڭ ئېغىر ـ يېنىكلىكىگە قاراپ بەلگىلەيدۇ. ئىلگىرى دەپ ئۆتكەن جىنايەتلەر ئۈستىدە توختىلىدىغان بولساق، جەمئىيەت ھوقۇقىغا ئوچۇق قىتىن ـ ئوچۇق تاجاۋۇز قىلغانلىق، دۆلەتنىڭ قانۇن ـ تۈزۈملىرىنى كۆزگە ئىلمىغانلىق بولىدۇ.

www.munber.org

تەجرىبىلەر شۇنى ئىسپاتلىدىكى، جىنايەت سادىر قىلغانلارغا ئىسلام جازا قانۇنىنى ئىجرا قىلىش ئەڭ ياخشى نەتىجە بەرگەن. شەرىئەت قانۇنى ھەقىقىي ۋە ئەمەلىي تۈردە ئىجرا قىلىنغان جايلاردا جىنايەت، دىلو سادىر بولۇش نىسبىتى كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە تۆۋەنلىگەن.

ئاخىرىدا شۇنى قىستۇرۇپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدۇكى، ئىسلام قانۇنىدا جىنايەت ۋە جازا مەسىلىلىرى ئىسلام قانۇنىنىڭ ئاز بىر قىسمىنى ئىگەللەيدۇ. كۆپ قىسمى سىياسىي، ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي تۈزۈم ئورنىتىشقا قاراپ كېڭىيىدۇ. باشقا جەمئىيەتلەردىن ئۆزگىچە ئىمتىيازغا ئىگە بىر جەمئىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن ئەخلاقىي تەرەپلەرگە ئەھمىيەت بېرىدۇ. گەرچە ئىسلام شەرىئىتى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت بەلگىلىگەن مۇئەييەن ھۆكۈملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولسىمۇ، مۇسۇلمانلار ياشاۋاتقان ئوخشاش بولمىغان مۇھىت، زامان، ماكان تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ جەمئىيەت ۋە كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتلىرىنى نەزەردە تۇتقان ھالدا يېڭى ھۆكۈملەرنى چىقىرىشقا يول قويىدۇ. شۇ ئارقىلىق ئىسلام شەرىئىتىدە ئۆزگىچە ئامىباپلىق، يۇمشاقلىق مەۋجۇت بولۇپلا قالماستىن، ھەر زامان ۋە ماكان ئېتىبارى بىلەن تەرەققىي قىلىش، جانلىنىش خۇسۇسىيىتىگىمۇ ئىگىدۇر.

شۇنىمۇ تەكىتلەش لازىمكى، ئىلگىرى ئۆتكەن ساماۋىي دىنلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىسلام دىنى باشقا مەزھەپلەردىن ئۆزىنى ئۈستۈن تۇتىدىغان مەزھەپ ئەمەس، ياكى ئۇ باشقا دۆلەتلەر بىلەن رىقابەتلىشىدىغان دۆلەت قۇرۇشقا ھەرىكەت قىلمايدۇ، بەلكى ئۇ خەلقئارالىق دىن

www.munber.org

بولۇپ، ئىنسانىيەتنىڭ دۇنيا ـ ئاخىرەتلىك بەخت ـ سائادىتى ۋە ياخشىلىقى ئۈچۈن كەلگەن دىندۇر. دىنغا بارلىق ئىنسانىيەتنى چاقىرىدۇ.

﴿ وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةٗ لِّلنَّاسِ بَشِيرٗا وَنَذِيرٗا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴾

﴿سېنى بىز پەقەت پۈتۈن ئىنسانلار ئۈچۈن (مۆمىنلەرگە جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى ۋە (كاپىرلارنى ئازاب بىلەن) ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق. ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (بۇنى) بىلمەيدۇ.﴾[1]

﴿ وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴾

﴿بىز سېنى دۇنياغا رەھمەت قىلىپ ئەۋەتتۇق.﴾[2]

www.munber.org

[1] سۈرە سەبەئ 28 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئەنبىيا 107 ـ ئايەت.

ھەقىقەت بىلەن سەپسەتە

ئاساسسىز ئىددىئالار ۋە ئۇنىڭغا رەددىيە

www.munber.org

«"قۇرئان كەرىم" نىڭ مەنبەسى ئىلاھىي ۋەھيى ئەمەس، ئادەمدۇر» دېگەن سەپسەتە

تارىختىن ئىسپاتلاندىكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇغما ساۋاتسىز بولۇپ، ئوقۇش - يېزىشنى بىلمەيتتى. «قۇرئان كەرىم» بايان قىلىش ئۇسلۇبى بىلەن ئەدەبىيلىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيەدىكى تەڭداشسىز كىتاب بولۇپ، ئەبلەر ئارىسىدا تونۇلغان شېئىرىي، نەسرىي ئەسەرلەردىن پۈتۈنلەي ئۆزگىچىدۇر. «قۇرئان كەرىم» ئۆتمۈشتە مىسلى كۆرۈلۈپ باقمىغان دەرىجىدە تامامەن يېڭى ئۇسلۇبتىكى ئەدەبىيات، لۇغەت مۆجىزىسىدۇر. قۇرئان كەرىمنىڭ تۇغما ساۋاتسىز بىر ئىنسان قولىدا ئوتتۇرىغا چىقىشى ئۇ ئىنساننىڭ ئۆز ئىجادىيىتى ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ۋەھيى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

«قۇرئان كەرىم» مۇكەممەل بىر شەرىئەت، ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق، سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تۈزۈملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندۇر. ئىنسان ھاياتىدا ماددا بىلەن روھ ئوتتۇرىسىدا تەڭپۇڭلۇق پەيدا قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. شەخس بىلەن جەمئىيەت ئوتتۇرىسىدا مۇقىملاشقان ئالاقە ئورنىتىشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش تاكامۇللاشقان، ئالاھىدە بىر شەرىئەت تۈزۈمىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ياشىغان مۇھىتتىكى ئەرەب جەمئىيىتىدە مەكتەپ قارىسى كۆرمىگەن بىر ئىنساندىن سادىر بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

«قۇرئان كەرىم» ھازىرقى زامان ئىلىم - پەن تېخنىكىسى ئۇزۇن يىللىق تەتقىقاتلاردىن كېيىن تېگىگە يېتەلىگەن ئىلمىي

www.munber.org

ھەقىقەتلەرگە ئالدىن بېشارەت بېرىش بىلەن توشۇپ كەتكەن. بۇ ھەقىقەتلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاتۇ ۋەسسالام ياشىغان سەھرا مۇھىتىدا كەشىپ قىلىنىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. بۇنىڭ مىساللىرى كۆپ. مەسىلەن، ئانىنىڭ قورسىقىدىكى تۆرەلمىنىڭ تەرەققىي قىلىش باسقۇچلىرىغا قىلىنغان ئىشارەت، بارماق ئىزلىرى، يەرشارىنىڭ ھەرىكىتى، كائىناتنىڭ پەيدا بولۇش ماھىيىتى، كائىناتتىكى ئۈزلۈكسىز ھەرىكەت، قۇياش، ئاي، شامال، يامغۇر ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ھەرىكەتلىرى ھەققىدە بېشارەت بېرىش قاتارلىقلار.

ئاللاھ «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ مِن سُلَـٰلَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَـٰهُ نُطْفَةً فِى قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا ٱلنُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا ٱلْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا ٱلْمُضْغَةَ عِظَـٰمًا فَكَسَوْنَا ٱلْعِظَـٰمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَـٰهُ خَلْقًا ءَاخَرَ ۚ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ أَحْسَنُ ٱلْخَـٰلِقِينَ ﴿١٤﴾ ﴾

﴿بىز ھەقىقەتەن ئىنساننى لاينىڭ جەۋھىرىدىن ياراتتۇق. ئاندىن ئۇنى بىر پۇختا قارارگاھ (يەنى بەچچىدان) دا (جايلاشقان) ئابمەنى قىلدۇق. ئاندىن ئابمەنىنى لەختە قانغا ئايلاندۇردۇق، ئاندىن لەختە قاننى پارچە گۆشكە ئايلاندۇردۇق، ئاندىن پارچە گۆشنى سۆڭەككە ئايلاندۇردۇق، ئاندىن سۆڭەككە گۆش قوندۇردۇق، ئاندىن ئۇنى (جان

www.munber.org

كىرگۈزۈپ) باشقا مەخلۇقاتلارنى ياراتتۇق، ئەڭ ماھىر ياراتقۇچى ئاللاھ (ھېكمەتلىك ۋە قۇدرەت جەھەتتىن) ئۇلۇغدۇر.﴾①

ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ ﴾

﴿كۈن بىلەن ئاينى (بەندىلەرنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن) بويسۇندۇردى، (ئۇلارنىڭ) ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى دۇنيانىڭ تۈگەيدىغان ۋاقتىغىچە) سەير قىلىدۇ.﴾②

﴿ لَا ٱلشَّمْسُ يَنۢبَغِى لَهَآ أَن تُدْرِكَ ٱلْقَمَرَ وَلَا ٱلَّيْلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴾

﴿كۈننىڭ ئايغا يېتىشىۋېلىشى (يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قېلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى (ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس، ھەر بىرى مۇئەييەن پەلەكتە ئۈزۈپ تۇرىدۇ.﴾③ ئاللاھ يەنە مۇنداق دېگەن:

① سۈرە مۆمىنۇن 12 ـ 14 ـ ئايەتكىچە.
② سۈرە رەئد 2 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
③ سۈرە ياسىن 40 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿ أَوَلَمْ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَٰهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ ٱلْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴾

﴿كاپىرلار بىلمەمدۇكى، ئاسمانلار بىلەن زېمىن بىر ـ بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق، ھەممە جانلىق مەۋجۇداتنى سۇدىن ياراتتۇق، ئۇلار (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىگە ئىشەنمەمدۇ؟﴾[1]

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَسَلَكَهُۥ يَنَٰبِيعَ فِى ٱلْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِۦ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُۥ حُطَٰمًا ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴾

﴿سەن بىلمەمسەنكى، ئاللاھ بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇردى. ئاندىن ئۇنى يەرگە سىڭدۈرۈپ بۇلاقنى پەيدا قىلدى. ئاندىن ئاللاھ ئۇنىڭ بىلەن رەڭگى خىلمۇ خىل زىرائەتلەرنى ئۈندۈردى. ئاندىن ئۇ قۇرۇيدۇ، ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن. ئاندىن ئاللاھ ئۇنى شاخ ـ شۇمبىغا

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 30 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئـايلاندۇرىدۇ، ئۇنـىڭدا ھەقىقەتـەن ئـەقىل ئىگـىلىرى ئۈچـۈن (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئىبرەت بار.﴾[1]

﴿ وَأَرْسَلْنَا ٱلرِّيَـٰحَ لَوَٰقِحَ فَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَسْقَيْنَـٰكُمُوهُ وَمَآ أَنتُمْ لَهُۥ بِخَـٰزِنِينَ ﴾

﴿بىـز يـامغۇرنى ھـەيدەيدىغان شـاماللارنى ئـەۋەتتۇق، بىـز بۇلۇتتىــن يــامغۇر يــاغدۇرۇپ ســىلەرنى ســۇغاردۇق، ســىلەر ھەرگىز ئۇنى ساقلاشقا قادىر ئەمەسسىلەر.﴾[2]

﴿ مَرَجَ ٱلْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ۝١٩ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ ﴾

﴿ئـۇ ئىككـى دېڭـىزنى (بىـرى تـاتلىق، بىـرى ئـاچچىق) ئاقتۇردى، ئۇلار ئۇچرىشىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسما بولۇپ، بىر ـ بىرىگە قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ.﴾[3]

﴿ وَأَنزَلْنَا ٱلْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَـٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥ وَرُسُلَهُۥ بِٱلْغَيْبِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴾

﴿تــۆمۈرنى يــاراتتۇق، (تــۆمۈردىن ئــۇرۇش قورالـلىــرى ياسىلىدىغانلىقى ئۈچۈن) تۆمۈر كۈچ ـ قۇۋۋەتـنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، تۆمۈردە ئىنسانلار ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار.﴾[4]

---

[1] سۈرە زۇمەر 21 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ھىجر 22 ـ ئايەت
[3] سۈرە رەھمان 19 ـ 20 ـ ئايەتلەر.
[4] سۈرە ھەدىد 25 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

«قۇرئان كەرىم» ئىلگىرىكى «تەۋرات»، «ئىنجىل» غا ئوخشاش ساماۋىي كىتابلارنى تولۇقلاش، ئۇ كىتابلاردا قەستەن بۇرمىلانغان مەزمۇنلارنى توغرىلاش ئۈچۈن كەلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن «قۇرئان كەرىم» بىلەن مەزكۇر ساماۋىي كىتابلار ئوتتۇرىسىدا ئوخشاشلىق يەرلىرى كۆپ، لېكىن «قۇرئان كەرىم» ئۇ ساماۋىي كىتابلاردا يوق نۇرغۇن مەسىلىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. مەسىلەن، مەريەم ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلۇشى، زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنى ئۆز ھامىيلىقىغا ئېلىشى قاتارلىقلار «قۇرئان كەرىم» دە زىكىر قىلىنغان. مىراس ھەققىدىمۇ «قۇرئان كەرىم» دىن باشقا ساماۋىي كىتابلاردا تەپسىلىي ئايەت كەلمىگەن، بۇرمىلانغان، قەستەن ئۆزگەرتىلگەن خاتالىقلارنى توغرىلاش مەسىلىسىدە، «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئاللاھ ھەققىدىكى تەسەۋۋۇرى ئوچۇق ـ ئاشكارا بولۇپ، ھەممە ئادەم چۈشىنەلەيدۇ. ئاللاھنى ئىنسانىي سۈپەتلەردىن پاك دەپ قارايدۇ. (تەۋراتتا بولسا، ئاللاھنى ئىلاھىي زاتقا لايىق سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلىمەستىن: ”ئاللاھ ئىسرائىل بىلەن چېلىشتى، ئۆز قولى بىلەن ئۇنى يەڭدى!“ دېگەنلەر يېزىلغان. خرىستىئان دىنى بولسا، ئاللاھنى ئۈچ دەپ بىلىدۇ، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھنىڭ ئوغلى دەپ قارايدۇ).

«قۇرئان كەرىم» ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرى، پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن مىللەتلەرنىڭ ئەھۋالى ۋە ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى ھەققىدە ئايەتلەرنى كەلتۈردى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئىسلام دىنى نۇرغۇنلىغان ئەخلاقىي

www.munber.org

پرىنسىپلار، توغرىلىقى ئىسپاتلانغان ئىجتىمائىي قانۇنلارنى ماقۇللىدى. ئەنە شۇ قانۇنلار تا بۈگۈنگىچە ھەر زامان ۋە ھەر ماكانغا لايىق ۋە مۇناسىپ ھالدا يولغا قويۇلماقتا. مەسىلەن، بىر جەمئىيەتنى ئۆزگەرتىش شۇ جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ خاھىشى، قىلمىشلىرىغا ئاساسەن بولىدىغانلىقى، ئۇنىڭغا ماسلىشىپ تاشقى ئامىللارنىڭ تەسىرى بولىدىغانلىقى تۆۋەندىكى ئايەت ئارقىلىق كۆرستىلگەن:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمۡۗ ﴾

﴿ھەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگىچە (يەنى ئاللاھنىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە تۇزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆممىگىچە) ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى ئاللاھ ئۇلارغا بەرگەن نېمەت، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت ـ ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ)﴾[1]

«قۇرئان كەرىم» يەنە كەلگۈسىدە يۈز بېرىدىغان بەزى ھادىسىلەر ھەققىدە ئالدىن خەۋەر بەرگەن بولۇپ، كېيىن ئۇ ھادىسە ئەينەن يۈز بەرگەن ئەھۋاللار مەۋجۇت، بۇنىڭ مىسالى تۆۋەندىكى ئايەتلەردە ئېنىق كۆرۈلىدۇ:

﴿ غُلِبَتِ ٱلرُّومُ ۝٢ فِيٓ أَدۡنَى ٱلۡأَرۡضِ وَهُم مِّنۢ بَعۡدِ غَلَبِهِمۡ سَيَغۡلِبُونَ ﴾

[1] سۈرە رەئد 11 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئەلىف، لام، مىم رۇملۇقلار يېقىن بىر جايدا يېڭىلدى، ئۇلار يېڭىلگەندىن كېيىن، بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ.﴾[1]

مەزكۇر ئايەتنىڭ روھى ئەينەن ئەمەلگە ئاشقان. شۇنداقلا ئەبۇ لەھەب، ۋەلىد ئىبنى مۇغىرەلەرنىڭ كاپىر هالدا ئۆلۈشىمۇ بايان قىلىنغان بولۇپ، ئەمەلىيەتتە شۇنداق بولغان.

﴿ تَبَّتْ يَدَآ أَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ ۝١ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ۝٢ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴾

﴿ئەبۇ لەھەبنىڭ ئىككى قولى قۇرۇپ كەتسۇن! (ئەمەلىيەتتە) قۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭغا مال ـ مۈلكى ۋە ئېرىشكەن نەرسىلىرى ئەسقاتمىدى. ئۇلار لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا (يەنى دوزاخقا) كىرىدۇ.﴾[2]

﴿ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ۝٢٦ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سَقَرُ ﴾

﴿ئۇنى مەن سەقەرگە (يەنى دوزاخقا) سالىمەن. سەقەرنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟﴾[3]

«قۇرئان كەرىم» ھەجمى چوڭ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان ۋاقتى ئۇزۇن (23 يىل) بولسىمۇ، بۇ ھەقتە ئىزدەنگۈچى تەتقىقاتچىلار شۇنى ئىسپاتلىدىكى، «قۇرئان كەرىم» دە ئەڭ كىچىك مەسىلىلەردىمۇ زىتلىق يوق، سۆز ـ ئىبارىلەر ئىنتايىن

[1] سۈرە رۇم 2 ـ 3 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە مەسەد 1 ـ 3 ـ ئايەتكىچە.
[3] سۈرە مۇددەسسىر 26 ـ 27 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

ئورۇنلىۋق ۋە مۇناسىپ تاللانغان. بۇ ئىنچىكىلىك شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، قۇرئان كەرىم ئادەم كۈچى دائىرىسىنىڭ سىرتىدا.

«قۇرئان كەرىم» ئەرەبلەرگە جەڭ ئېلان قىلىپ ئۆزىنى كۆرسەتتىدۇ. ئۇلار تىل ـ ئەدەبىيات، پاساھەت ـ بالاغەتتە يۇقىرى سەۋىيەگە يەتكەن بولغىنى ئۈچۈن، ئاللاھ ئەرەبلەرنى قۇرئاننىڭ ئوخشىشى ياكى ھېچ بولمىغاندا بىرەر سۈرە بولسىمۇ كەلتۈرۈپ بېقىشقا چاقىرغان. ئەمما ئۇلار كەلتۈرەلمىگەن، تا قىيامەتكىچە كەلتۈرەلمەيدۇ. «قۇرئان كەرىم» گە قارشى تۇرغۇچى ئىنسانلارنىڭ كۆپلىكى، ھەر زامان ۋە ھەر ماكاندا جەڭ مەيدانىغا چۈشۈشىنىڭ داۋاملىشىشى «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئىنساننىڭ ئىجادىيىتى ئەمەس، بەلكى ئىلاھىي كىتاب ئىكەنلىكىگە ئەڭ چوڭ دەلىل بولۇپ تۇرماقتا.

ئىشەنچلىك تارىخىي مەنبەلەرنىڭ كۆرسىتىشىچە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيى چۈشۈشكە باشلىغاندا، باشقىچە بىر ئەھۋال يۈز بېرەتتى. يەنى رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدىن تەر تۆكۈلۈشكە باشلايتتى، بۇنى ئەتراپىدىكى ساھابىلار كۆرەتتى. ئۇندىن كېيىن ئۆز ئەسلىگە قايتىپ نورماللاشقاندا ۋەھيى يازغۇچىلار دەپ تونۇلغان، خەت يازالايدىغان 29 ساھابىدىن بىرىدا بارلىرىغا نازىل بولغان ۋەھيىنى ئوقۇپ بېرەتتى، ئۇلار يېزىپ قالدۇراتتى.

ئېنىقكى، «قۇرئان كەرىم» تۈزۈلۈشى، تەرتىپى ۋە ئۇسلۇبىدا ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە يېگانە بىر كىتابتۇر.

www.munber.org

«قۇرئان كەرىم» مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن شەخسىي سادىر بولغان سۆزلەر (ھەدىس) دىن ئالاھىدە پەرقلىقتۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزى سۆزلىگەن ھەدىسلەرنى ساھابىلارنىڭ يېزىپ قالدۇرۇشىنى ئۆز ۋاقتىدا ئاللاھنىڭ كالامى «قۇرئان كەرىم» بىلەن ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن چەكلىگەن.

«قۇرئان كەرىم» ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەڭ چوڭ مەسىلىلەر: ئىلاھىي بىرلىكتىن ئىبارەت ئاللاھنىڭ يەككە ـ يېگانە ئىكەنلىكىنى، شېرىك ۋە بۇتپەرەسلىك ئەقىدىلىرىدىن تازىلاش. تارىختا ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىنسانىيەتنىڭ ھىدايىتى ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ئىسپاتلاش.

ئاللاھ «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ ۞ شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِۦٓ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓ ۖ أَنْ أَقِيمُوا۟ ٱلدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا۟ فِيهِ ۚ ﴾

﴿ئاللاھ سىلەرگە دىندىن نۇھقا تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى، ساڭا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىز ۋەھيى قىلغان نەرسىنى، ئىبراھىمغا، مۇساغا ۋە ئىيساغا بىز تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى بايان قىلدى. سىلەر دىننى بەرپا قىلىڭلار، دىندا تەپرىقچىلىك قىلماڭلار.﴾[1]

[1] سۈرە شۇرا 13 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىنسانىيەت مەنبەسىنىڭ بىرلىكى، يەر يۈزىدىكى بارلىق ئىنسانلىنىڭ شەرىپى ئوخشاش قوغدىلىدىغانلىقى، ئادەملەرنىڭ رەڭگى، ئەسلى، (يەنى نەسەبلىرى) ئىجتىمائىي ئورنى جەھەتتە ئايرىمچىلىقا قارشى تۇرىدىغانلىقى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نۇرغۇن مەسىلىلەردە «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئىلاھىي بىر كىتاب ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولۇپ، بىر ئادەمنىڭ يېزىپ چىقىش دائىرىسىدىن ھالقىپ كەتكەن يۇقىرى سەۋىيەلىك، مۇھەت ياكى تەبىئەت مەھسۇلى دېيىش ئىمكانسىز بىر مۆجىزە ئىكەنلىكى ھەممىگە ئاياندۇر.

«"قۇرئان كەرىم" رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا توپلانمىغان، كېيىن ساھابىلار قۇرئاننى تەرتىپلەپ يېزىشقا كىرىشكەن، خەلىپە ئوسمان ئىبنى ئەففان خاتا نۇسخىلارنى كۆيدۈرۈپ تاشلىغان» دېگەندەك قاراشلار

تارىخنىڭ ئىسپاتلىشىچە، قۇرئان كەرىمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋرىدە نۇرغۇن ساھابىلار پىششىق يادلىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپاتىدىن بۇرۇن نۇرغۇن ھاپىز (قۇرئان كەرىمنى يادلىغۇچى قارى) ساھابىلار بىلەن بىللە ئۆلتۈرۈپ قايتا ئوقۇپ ئۆتكۈزگەن. ئۇندىن كېيىن ھاياتىنىڭ ئاخىرقى يىلىنىڭ رامىزان ئېيىدا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئالدىدا ئۆلتۈرۈپ ئىككى قېتىم قۇرئان كەرىمنى تولۇق ئوقۇپ ئۆتكۈزگەن.

قۇرئان كەرىمنىڭ يېزىلىشىغا كەلسەك، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مەشھۇر ۋەھيى كاتىپلىرى دەپ تونۇلغان

www.munber.org

ساھابىلارنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكىلىرىگە قۇرئاننى ئوقۇپ بېرەتتى. (قۇرئان نازىل بولغان ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە) ئۇلار تېرە پارچىسى، خورما قاسرىقى، تۆگە سۆڭەكلىرى قاتارلىق نەرسىلەرگە يېزىۋالاتتى.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇپ، بىر يىلدىن كېيىن، يەمامە جېڭىدە قۇرئان كەرىم ھاپىزلىرىدىن **70** ساھابە شېھىد بولغان، بۇنىڭ نەتىجىسىدە خەلىپە ئەبۇ بەكرى (ئاللاھ رازى بولسۇن!)، زەيد ئىبنى سابىتنى چاقىرتىپ، مەخسۇس ھەيئەت تەشكىللەپ، ۋەھيى كاتىپلىرى قولىدا بار بولغان قۇرئان كەرىمنىڭ قول يازما نۇسخىلىرىنى توپلاشنى تەلەپ قىلغان. زەيد ئىبنى سابىت ھەر قانداق بىر ئايەتنى ئىككى ئادەمنىڭ: ”بۇ ئايەتنى رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئۆزى يازدۇرغان“ دەپ گۇۋاھلىق بەرمىگۈچە قوبۇل قىلماسلىقنى شەرت قىلغان.

خەلىپە ئەبۇ بەكرى (ئاللاھ رازى بولسۇن!) ۋاپات بولۇش ئالدىدا توپلانغان قۇرئان كەرىم قولىيازمىلىرىنى 2 ـ خەلىپە ئۆمەر(ئاللاھ رازى بولسۇن!) گە تاپشۇرغان. خەلىپە ئۆمەر مەزكۇر قولىيازمىلارنى يېنىدا ساقلاپ ۋاپاتىغا يېقىن قىزى، مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ھەفسە (ئاللاھ رازى بولسۇن!) گە تاپشۇرغان. چۈنكى ھەفسە ساۋاتلىق ئىدى.

خەلىپە ئوسمان (ئاللاھ رازى بولسۇن!) دەۋرىگە كەلگەندە، ئىسلام دىنىغا مۇشەررەپ بولغان ئەجەم مىللەتلەرنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشتا كىشىلەرنىڭ تەلەپپۇزى ئۆزگىرىشكە باشلىغان. بۇنى كۆرگەن خەلىپە ئوسمان دەرھال زەيد ئىبنى سابىتقا يەنە ھەيئەت

www.munber.org

تەشكىللەپ مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ھەفسەنىڭ قولىدىكى قۇرئان كەرىم قولىيازمىلىرىنى ئاساس قىلغان ھالدا قۇرئان كەرىمنى مۇكەممەل يېزىپ چىقىشنى تەلەپ قىلغان. ھەيئەت قۇرئان كەرىمدىن بەش نۇسخا يېزىپ چىقىپ، مەككە، مەدىنە، بەسرە، كۇفە ۋە دەمەشىقلارغا يوللىغان. ئەينى چاغدا شۇ ھەيئەت قۇرئان كەرىم ھاپىزلىرىنى يىغىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زامانىدىكى توغرا تەلەپپۇزغا ئاساسلىنىپ قۇرئان كەرىمنى قايتا كۆزدىن كەچۈرگەن. ھازىرقى ۋاقىتتا بارلىق ئىسلام پىرقىلىرى، ئومۇمىي مۇسۇلمانلار قولىدىكى قۇرئان كەرىم نۇسخىسى ئەنە شۇ نۇسخىدۇر.

كېيىنكى ئېيتىش لازىمكى، مۇسۇلمانلار ئوسمان نۇسخىسى دەپ تونۇلغان قۇرئان كەرىم نۇسخىسىغا بىر ھەرپمۇ ئۆزگەرتىش كىرگۈزگىنى يوق. مۇلاھىزە قىلىشىمىزچە، ئىسلام دۈشمەنلىرى ھەرقاچان قۇرئان كەرىمگە يامان غەرەز بىلەن ئۆزگەرتىش كىرگۈزسە، مۇسۇلمانلار شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا ئۇنى بىلىپ يېتىپ، دەرھال ئاگاھلاندۇرۇش بەرگەچكە، يامان غەرەزلىكلەر بۇ تەرەپتىن مەقسىتىگە يېتەلمىدى، ھەم قىيامەت كۈنىگىچە يېتەلمەيدۇ.

بەزى غەرب تەتقىقاتچىلىرى (شەرقشۇناسلار) ئۇلۇغ ساھابە ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد قولىدىكى ئۆزگىچە خاس قولىيازما قۇرئان كەرىم نۇسخىسىنىڭ كۆيدۈرۈۋېتىلگەنلىكىگە قارىتا ئېتىراز بىلدۈرىدۇ. ھەقىقەت شۇكى، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد قولىدىكى نۇسخىنى ئۆزى كۆيدۈرۈپ، ئومۇمىي مۇسۇلمانلار بىرلىككە كەلگەن ئوسمان نۇسخىسىغا

www.munber.org

ئاساسلانغان، ئەنە شۇ نۇسخا بۇگۈنگىچە ساقلىنىپ كەلمەكتە.

«مۇھەممەد پەيغەمبەر (ئەلەيھىسسالام) ۋەزىيەتكە قاراپ پىلانىنى ئۆزگەرتەتتى، ئىسلام مەككىدە ئەرەبلەرگە مەخسۇس چۈشۈرۈلگەن دىن دەپ ئوتتۇرىغا قويۇپ، مەدىنىدە غەلىبە قىلىپ كۈچلەنگەندە خەلقئارالىق دىن دەپ جاكارلىغان» دېگەن سەپسەتە

ئىسلام دىنى مەيدانغا كەلگەندىن تارتىپ ئوچۇق، ئېنىق قىلىپ خەلقئارالىق سەۋىيەدە ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئورتاق دىن دەپ جاكارلانغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنيا خەلقىگە بېشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇپ كەلگەن.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدە تەشۋىقاتىنى خەلققە ئېلان قىلىشقا چاقىرىلغان ۋاقىتتىلا تاغ چوققىسىغا چىقىپ مەككە ئەھلىگە خىتاب قىلىپ: «مەن سىلەرگە مەخسۇس، پۈتۈن ئىنسانىيەتكە ئومۇمىي قىلىپ ئەۋەتىلدىم» دېگەن.

قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنى ئوبدان مۇلاھىزە قىلغان كىشى قۇرئاننىڭ ئىنسانىيەتكە قارىتىلغانلىقىنى ياخشى بىلەلەيدۇ. دۇنياۋىيلىقىنىڭ بەلگىسى مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن بۇرۇن مەككىدە نازىل بولغان ئايەتلەردە ئوچۇق ـ ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. مەككىدە نازىل بولغان سۈرە فۇرقاندا ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

www.munber.org

﴿ تَبَارَكَ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِۦ لِيَكُونَ لِلْعَـٰلَمِينَ نَذِيرًا ﴾

﴿پۈتۈن جاھان ئەھلىنى (ئاللاھنىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشى ئۈچۈن، بەندىسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىغۇچى قۇرئاننى نازىل قىلغان ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر.﴾[1]

ئەنبىيا سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَمَآ أَرْسَلْنَـٰكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَـٰلَمِينَ ﴾

﴿(ئى مۇھەممەد!) سېنى بىز پۈتۈن ئەھلى جاھان ئۈچۈن پەقەت رەھمەت قىلىپلا ئەۋەتتۇق.﴾[2]

سۈرە ئىبراھىمدا مۇنداق دەيدۇ:

﴿ هَـٰذَا بَلَـٰغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا۟ بِهِۦ وَلِيَعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَا هُوَ إِلَـٰهٌ وَٰحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَـٰبِ ﴾

﴿كىشىلەرنىڭ ئاگاھلاندۇرۇلۇشى، ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز ـ نەسىھەت

---

[1] سۈرە فۇرقان 1 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئەنبىيا 107 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئېلىشلىرى ئۈچۈن، بۇ (قۇرئان) تەبلىغدۇر (يەنى كىشىلەرگە تەبلىغ قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلىندى)﴾[1]

بۇھەقتە قۇرئان كەرىمنىڭ باشلىنىشىدىكى سۈرە فاتىھەنىڭ ئۆزىدىلا (پۈتۈن دۇنيانىڭ ئىگىسى ئاللاھقا ھەمدۇسانالار بولسۇن) دەپ باشلىنىدىغانلىقى كۇپايە قىلىدۇ. سۈرە فاتىھە ھىجرەتتىن، مۇسۇلمانلار مەدىنىدە دۆلەت قۇرۇشتىن بۇرۇن مەككىدە نازىل بولغان ئەمەسمۇ؟!

باشتا زىكىر قىلىپ ئۆتكەنلىرىمىزدىن شۇ مەلۇم بولىدۇكى، پىلان ـ پروگراممىلارنى ئۆزگەرتىپ تۇرۇش ئۈچۈن قانۇن چىقىرىشتا تەدرىجىيلىك ئۇسۇلىنى يولغا قويۇش لازىم. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىكى دەۋرىدە، مۇشرىكلارنىڭ بېسىمى ئاستىدا، مەدىنىدە مۇسۇلمانلارنىڭ يېڭى دۆلىتى مۇكەممەل قۇرۇلغان دەۋرىدىكىدىن باشقىچە ئىش ئېلىپ بېرىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. يېڭى دۆلەت قۇرۇلغان دەسلەپكى دەۋرىدىمۇ رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام دۇنيادىكى ھەر قايسى رەئىس ـ پادىشاھلارغا بارلىق ئىنسانىيەتكە ئومۇمىي كەلگەن دىن سۈپىتى بىلەن ئىسلام دىنىغا چاقىرىپ مەكتۇبلارنى يوللىغان.

«مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۆپ ئۆيلەنگەن شەھۋانىي ئادەم ئىدى» دېگەن سەپسەتە

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كېلىشىنىڭ ئالدى ـ كەينىدىكى ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشەنچلىك تارىخقا

[1] سۈرە ئىبراھىم 52 ـ ئايەت.

www.munber.org

قارايدىغان بولساق، بۇ ئىددىئانىڭ باتىللىقىنى كۆرىۋالالايمىز. دەلىل ـ ئىسپاتنىمۇ تەپسىلىي كەلتۈرىمىز.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بالىلىق ۋە ياشلىق دەۋرىنى مەككىدە ئۆتكۈزگەن. ئەينى چاغدا ئۇنىڭدا راستچىللىق، ئىشەنچلىك، توغرا ـ دۇرۇستلۇق قاتارلىق بىر نەچچە تۈرلۈك خۇسۇسىيەت كۆرۈلگەن. ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى تەڭ ـ تۇشلىرى دۇنيا لەززىتى، ھاراق ـ شاراپ، ئاياللار ۋە قىمارغا ئوخشاش كەيپ ــ ساپا، ئەيش ـ ئىشرەتكە بېرىلىپ كەتكەن. ئەمما ئۇ (رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام) يۇقىرىقى ئاپەتلەرنىڭ ھېچقايسىسىغا يېقىنلاشمىغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام **25** ياشقا توشقاندا ئانىمىز سەييىدە خەدىجە (ئاللاھ رازى بولسۇن!) گە ئۆيلەنگەن. شۇ ۋاقىتتا ئانىمىز خەدىجە **40** ياشتا ئىدى، ئۇنىڭدىن بۇرۇن ئىككى قېتىم ياتلىق بولغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاساسلىق ئوغۇل ـ قىز پەرزەنتلىرىنى خەدىجە ئانىمىزدىن كۆرگەن. خەدىجە ۋاپات بولغۇچە رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن ياشىغان، ۋاپاتىغا قاتتىق قايغۇرغان. خەدىجىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن رەسۇلۇللاھ ئۇزۇن ۋاقىت ئۆيلەنمىگەن. ئۆيلىنىش تەكلىپى بېرىلگەندىمۇ: "قىزلىرىم كىچىك ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالمىسام بولمايدۇ" دەپ رەت قىلىپ كەلگەن. ئاخىرى ساھابىلارنىڭ بىرىنىڭ تۇل قالغان ئايالى زەمئە قىزى سەۋدەگە ئۆيلىنىش تەكلىپى بېرىلگەن، ۋاھالەنكى سەۋدە گۈزەللىكتە تونۇلمىغان ئايال ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنە مۇنەۋۋەرە مۇقىملاشقاندىن كېيىن **54** يېشىدىن باشلاپ، كۆپ

خوتۇنلۇق بولۇش باسقۇچىنى باشلىغان. بۇنىڭ سەۋەبى ھەممىگە مەلۇملۇق بولۇپ، ئاتالمىش شەھۋانىي ۋە جىسمانىي لەززەت ئۈچۈن كۆپ خوتۇنلۇق بولغان دېگەن قاراش ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشىنىڭ سىياسىي، ئىجتىمائىي ۋە ئىنسانىي سەۋەبلىرى بار بولۇپ، (ئەرەبلەرنىڭ ئۆرپ - ئادىتىدە قەبىلە - ئايماق تۇزۇمىدىمۇ ئېتىراپ قىلىنىدىغان بىر ئەھۋال ئىدى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىدىن مىسال قىلىپ كۆرسىتىدىغان بولساق، ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن دوستى ئەبۇ بەكرىنىڭ (ئاللاھ رازى بولسۇن!) قىزى سەييىدە ئائىشە، 2 - يېقىن دوستى ئۆمەرنىڭ (ئاللاھ رازى بولسۇن!) قىزى ھەپسە، يەھۇدىيلاردىن بولغان سەييىدە سەفىييە، مىسىرنىڭ قىبتى مىللىتىدىن بولغان سەييىدە مارىيەلەرگە ئۆيلىنىشى كىشلەر قەلبىنى بىرلەشتۇرۇشتە ئىنتايىن ياخشى تەسىر قالدۇرغان. سەفىييە، مارىيە ھەر ئىككىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ياتلىق بولغاندىن كېيىن مۇسۇلمان بولغان.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزى ئاياللارغا ئۆيلىنىشىنىڭ سەۋەبى شەرىئەت كۆرسەتمىسىدە مۇھىم بولغان بەزى خاتا كۆز قاراشلارنى توغرىلاش مەقسىتىدە بولۇپ، سەييىدە زەينەب بىنتى جەھشىنى نىكاھىغا ئېلىشىنىڭ سەۋەبى ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ بېقىۋالغان ئوغلى زەيد ئىبنى ھارىسەگە ياتلىق بولغانلىقى ئۈچۈن ئىدى (ئەرەبلەرنىڭ ئادىتى بويىچە بېقىۋالغان ئوغلىنىڭ قويۇپ بەرگەن ئايالىنى نىكاھىغا ئېلىش جائىز بولمايتتى). شۇڭا قۇرئان كەرىمنىڭ بۇيرىقى بىلەن

www.munber.org

ئەرەبلەر ئىچىدىكى بۇ خاتا چۈشەنچىگە خاتىمە بېرىلگەن.
بۇ ھەقتە مۇنۇ ئايەت نازىل بولغان:

﴿ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَٰكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِيٓ أَزْوَٰجِ أَدْعِيَآئِهِمْ إِذَا قَضَوْاْ مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا ﴾

﴿مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ بالا قىلىۋالغان ئوغۇللىرىنىڭ قويۇپ بەرگەن خوتۇنلىرىنى نىكاھلاپ ئالسا گۇناھ بولماسلىقى ئۈچۈن، زەينەبنى زەيد قويۇۋەتكەندىن كېيىن ساڭا نىكاھلاپ بەردۇق، ئاللاھنىڭ (سېنىڭ زەينەبنى ئېلىشىڭ توغرىسىدىكى) ئەمرى چوقۇم ئورۇنلىنىدۇ.﴾[1]

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆپ ئۆيلىنىشىدىكى ئىككىنچى سەۋەب شۇكى، ئېرى ئۆلۈپ كېتىپ تۇل قالغان، ھامىسى يوق ئاياللارنى نىكاھىغا ئېلىشتىن ئىبارەت ئىنسانپەرۋەرلىك ئىدى. مەلۇمكى، مەزكۇر ئاياللارنىڭ بەزىسىنىڭ يېشى چوڭ ھەم چىرايلىق ئەمەس ئىدى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا ئۆيلىنىشىدىكى ئىنسانپەرۋەرلىكنى ئېنىق كۆرسىتىدۇ.

شۇنىسى ئېنىقكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىدا بىر قانچە باسقۇچلار ئۆتكەن:

[1] سۈرە ئەھزاب 37 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بىرىنچى باسقۇچ، ئۆيلىنىشتىن بۇرۇن (25 ياشقا توشقۇچە). ئۇ بۇ باسقۇچتا قالايمىقان ئىشلار بىلەن شۇغۇللانمايدىغان، شەھۋىتى، ھاۋايى ـ ھەۋىسى ئارقىسىغا كىرمەيدىغان، ئەڭ گۈزەل ئەخلاق ـ پەزىلەت ئىگىسى بىر ياش ئىدى.

سەيىدە خەدىچە بىلەن تۇرمۇش قۇرغان بىر ئاياللىق باسقۇچ (25 يىل داۋاملاشقان).

سەيىدە سەۋدە بىنتى زەمئە بىلەن ئۆي تۇتقان باسقۇچ (4 يىل داۋاملاشقان).

ئاخىرقى باسقۇچ (54 ـ 63 ياشقىچە). بۇ ۋاقىتتا يۈز بەرگەن كۆپ نىكاھلىق بولۇشنىڭ سىياسىي، ئىنسانىي ۋە شەرىئەت مەسىلىرىنى ئۆگىتىش سەۋەبلىرى ئوچۇقلانغان.

شۇنى ئىزاھلاپ ئۆتۈش لازىمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆي ئىچىدىكى ھاياتى ھەممىگە مەلۇملۇق، ئاياللىرى ئۇنىڭ ئەڭ ئىنچىكە تەپسىلاتلىرىنىمۇ سۆزلەپ بەرگەن، ئىبادەتنى كۆپ قىلىدىغانلىقى، كېچىلەردە ئۇخلىماي تەھەججۇد نامىزىنى ئۇزۇن ئوقۇيدىغانلىقى ئىسپاتلانغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۈندۈزى ھارماي ـ تالماي ۋەھيىنى يەتكۈزۈش، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرۇش، يېڭى دۆلەت قۇرۇش ئىشلىرىغا رىياسەتچىلىك قىلىشتەك ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولاتتى. ھەممىگە مەلۇم بولغان يۇقىرىقىدەك ئىشلارغا ئەھمىيەت بەرگەن ئادەمنىڭ شەھۋانىي بولۇشى مۇمكىن ئەمەس!!

www.munber.org

«ئىسلامنىڭ ئىككىنچى مەنبەسى پەيغەمبەر سۈننىتى (ھەدىس) بولۇشى گۇمانلىق، چۈنكى يالغان، ئاجىز ھەدىسلەر بەك كۆپ» دېگەن سەپسەتە

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەزىپىسى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

بىرىنچى، قۇرئان كەرىمنى ئەستايىدىللىق، سەممىيلىك بىلەن يەتكۈزۈش. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ ۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغْ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ﴾

﴿ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن.﴾[1]

﴿ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ ﴾

﴿بىز ساڭا قۇرئاننى ئىنسانلارغا چۈشۈرۈلگەن شەرىئەتنى بايان قىلىپ بەرسۇن، ئۇلار (بۇ قۇرئاننى) پىكىر قىلىپ (ئۇنىڭدىن ۋەز ـ نەسىھەت ئالسۇن) دەپ نازىل قىلدۇق.﴾[2]

يۇقىرىقى ئايەتلەر سۈننەت (ھەدىس) نىڭ ئەمەلىيەتتە ئىسلامنىڭ ئىككىنچى مەنبەسى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. تارىخنىڭ ئىسپاتلىشىچە، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سۆزى، ئىش ـ ھەرىكىتى ياكى تەستىقلىشى بىلەن بولسۇن ھەممىنى يادلايتتى. بەزى ساھابىلار ھەدىسلەرنى يېزىپ قالدۇرماقچى

---

[1] سۈرە مائىدە 67 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] سۈرە نەھل 44 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بولغاندا، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمنىڭ ئايىتىگە ئارىلىشىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن توسقان ئىدى.

نەتىجىدە، مۇسۇلمانلار رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنمۇ ھەدىسلەرنى يېزىپ قالدۇرمىغان، كېيىن بەزى ئىسلام دۈشمەنلىرى پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، يالغان ھەدىسلەرنى ئويدۇرۇپ چىقىپ رەسۇلۇللاھقا مەنسۇپ قىلىشقا باشلىغان. شۇ سەۋەبتىن ئەمەۋىيلەر خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز (ھىجرى 101 ـ يىلى ۋاپات بولغان) مۇسۇلمان ئالىملىرىنى توغرا دەپ بىكىتىلگەن ھەدىسلەرنى توپلاشقا چاقىرغان. ئالىملار ئىخلاسمەنلىك بىلەن ھەدىسلەرنى توپلاشقا كىرىشىپ، كىم ھەدىس يادلىغان بولسا شۇنىڭدىن ئالغان. ئىمام مالىك بۇ ھەقتە ئىنتايىن چوڭ ھەسسە قوشقان بولۇپ، فىقھى مەسىلىلەرگە دائىر ھەدىسلەرنى تەرتىپ بويىچە توپلاپ «ئەلمۇۋەتتا» ناملىق ھەدىس كىتابىنى يېزىپ چىققان.

بىر بۆلۈك ھەدىسلەر توپلانغاندىن كېيىن، ئالىملار ھەدىس يادلىغان كىشىلەرنىڭ ھاياتى، ئىجابى ـ سەلبى تەرەپلىرىنى تەكشۈرۈپ چىقىپ، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ قىلىنغان ھەدىسلەرنىڭ راست ـ يالغانلىقىنى ھەرخىل يوللار ئارقىلىق ئېنىقلاپ چىققان. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئىسلام ئالىملىرى سۈننەتنى نەبەۋىيەگە ئويدۇرما ـ يالغاننى قەستەن قوشۇپ قويۇش، ئۆزگەرتىۋېتىشتىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئاساسلىق ئىككى تۈرلۈك ئىلىمنى ئوتتۇرىغا قويدى:

www.munber.org

1 ـ «ئىلمۇلجۇرھ ۋەتتەئدىل» (يەنى بۇ ئىلىم ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىنىڭ ئەھۋالى، ئىشەنچلىك ياكى ئەمەسلىكى، ئادالەتپەرۋەرلىكى ياكى پاسىق، زالىملىقى، ئۇنۇتقاق، بىپەرۋالىق تەرەپلىرىنى تەتقىق قىلىش ئارقىلىق رىۋايەت قىلغان ھەدىسنىڭ راست ـ يالغانلىقىغا باھا بېرىدۇ).

2 ـ «ئىلمۇلمۇستەلەھ ئەلھەدىس» (يەنى ھەر بىر ھەدىس ئۈستىدە ئەتراپلىق توختىلىپ، توغرىلىقىدا شەك يوق، توغرا بولۇش نىسبىتى يۇقىرى، ئاجىز، ئويدۇرما ياكى يامان غەرەز بىلەن ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان ھەدىسلەرنى تەتقىق قىلىپ ئاشكارىلايدىغان ئىلىم).

ھىجرىيە 3 ـ ئەسىرگە قەدەم قويۇش بىلەن تەڭ ئىلمىي ھەرىكەتلەردە يەۋقۇلئاددە تەرەققىيات ئوتتۇرىغا چىقىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ توغرا ھەدىسلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تەتقىقات خاراكتېرلىك تىزىس، توپلاملار يېزىلىشقا باشلىغان. بۇ توپلاملار ئىچىدە ئەڭ مەشھۇرلىرى: ئىمام بۇخارىي (ھىجرىيە 256 ـ يىلى ۋاپات بولغان) نىڭ «سەھىھۇل بۇخارىي» ناملىق ھەدىس توپلىمى بىلەن ئىمام مۇسلىم (ھىجرىيە 262 ـ يىلى ۋاپات بولغان) نىڭ «سەھىھۇل مۇسلىم» ناملىق ھەدىس توپلىمىدۇر. مەزكۇر ئىككى ئالىم بۇ ھەدىس توپلاملىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان (ئۆز ۋاقتىدا توپلانغان ئون مىڭلارچە ھەدىس ئىچىدىن) ئەڭ توغرا دەپ قارالغان ھەدىسلەرنىلا يازغان. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە مەزكۇر ئىككى ھەدىس كىتابىنىڭ ئالدى ـ كەينىدە، ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل (ھىجرىيە 241 ـ يىلى ۋاپات بولغان)، ئىمام ئىبنى

www.munber.org

ماجە (ھىجرىيە 273 ـ يىلى ۋاپات بولغان)، ئىمام ئەبۇ داۋۇد (ھىجرىيە 265 ـ يىلى ۋاپات بولغان)، ئىمام تىرمىزى (ھىجرىيە 279 ـ يىلى ۋاپات بولغان) ۋە ئىمام نەسەئىي (ھىجرىيە 303 ـ يىلى ۋاپات بولغان) قاتارلىق ھەدىسشۇناس ئالىملارنىڭ ھەدىس توپلاملىرى مەيدانغا كەلگەن.

بۇنداق بۈيۈك خىزمەتلەرنىڭ ئىسلام مەدەنىيىتىدىن باشقا مەدەنىيەتلەردە تەكىدىشى يوق دېيىشكە بولىدۇ. پەيغەمبەر سۈننىتى مۇسۇلمانلاردا مۇستەھكەم ئورۇنغا ئىگە بولغاندىن كېيىن، شۇ ئاساستا شەخس، جەمئىيەتكە مۇناسىۋەتلىك ئەھكاملار تەپسىلىي بايان قىلىنغان «فىقھى ئىلمى» ۋۇجۇتقا كەلگەن.

شۇنىمۇ ئەسلىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، بەزى ئىسلام ئالىملىرى ئويدۇرما، يالغان ھەدىسلەرنى توپلاپ مۇسۇلمانلارنىڭ راست ھەدىس بىلەن يالغان ھەدىسنى ئايرىۋېلىشى ئۈچۈن مەخسۇس كىتابلار يېزىپ قالدۇرۇشى پايدىلىق ئىدى. ھەدىسلەرنىڭ ئويدۇرما، يالغانلىرىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئەيىب ئەمەس. ئەمما ھەدىسنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، يەنە شۇ ئويدۇرما ھەدىسكە ئەمەل قىلىش ئەيىبتۇر.

مۇسۇلمانلار بىردەك ئېتىراپ قىلىدىغان ھەقىقەت شۇكى، ھەرقانداق بىر ھەدىسنىڭ راستلىقى ئىسپاتلىنىدىكەن، تۆۋەندىكى ئايەت روھىغا ئاساسەن ئۇ ھەدىسنىڭ مەزمۇنىغا ئەمەل قىلىش زۆرۈر بولۇپ قالىدۇ:

﴿ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمۡ عَنۡهُ فَٱنتَهُواْۚ ﴾

www.munber.org

﴿پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار.﴾[1]

بىر - بىرىگە قارىمۇقارشى ھەدىسلەرنى ئېتىراپ قىلماسلىق پىكىر ئېقىمى

سۈننەتنى نەبەۋىيە (ھەدىس شەرىپ) قۇرئان كەرىمنى چۈشەندۈرۈپ، مەنىلىرىنى يېشىپ بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمنى ئەڭ ياخشى چۈشەنگەن ۋە باشقىلارغا ئەڭ ياخشى بايان قىلغان زاتتۇر. بۇنىڭدىن شۇ قائىدە ئوتتۇرىغا چىقىدۇكى، توغرا ھەدىس ھېچقاچان قۇرئان كەرىمگە زىت كەلمەيدۇ. توغرا ھەدىسنىڭ قۇرئان كەرىمگە زىت كەلگىنى ئىسپاتلانمىدى، ئىسپاتلانغان تەقدىردىمۇ تۆۋەندىكى سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بولغان:

1 - بەزى توغرا بىر ھەدىس بىلەن يالغان ھەدىس ئوتتۇرىسىدا زىتلىق بولۇپ قالغاندا، يالغاننى تاشلاپ توغرىسىغا ئەمەل قىلىش.

2 - بەزىدە كېيىنكى ھەدىس بۇرۇنقى ھەدىسنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ. مەسىلەن، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشتىن توسقانىدىم، ئەمدى زىيارەت قىلىڭلار.» [مۇسلىم]

يەنە بىر ھەدىستە ئوتقا يېقىنلىشىپ قالغان سۇدا تاھارەت ئالماسلىقنى بۇيرىغان، بۇنىمۇ كېيىن ئەمەلدىن قالدۇرغان. [مۇسلىم]

[1] سۈرە ھەشر 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بەزىدە ھەدىسلەر ئوتتۇرىسىدا زىتلىق باردەك كۆرۈنسىمۇ، ئىنچىكە تەتقىق قىلغاندا ۋە ئىككى ھەدىسنىڭ ئېيتىلىش شارائىتىغا دىققەت قىلغاندا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى زىتلىق يوقىلىدۇ. ئۆلىمالار بۇ ھەقتە تەپسىلىي توختالغان ۋە نۇرغۇن كىتابلارنى يازغان. بۇ ھەقتە ئىمامى شافىئىنىڭ (ھىجرى 204 ـ يىلى ۋاپات بولغان) «ئەل رىسالە» ناملىق كىتابى. ئىبنى قۇتەيبەنىڭ (ھىجرى 267 ـ يىلى ۋاپات بولغان) «تەئۋىل مۇشكىل ئەل ھەدىس» قاتارلىق كىتابلار بار.

«ئىسلام دىنى قىلىچ كۈچى بىلەن تارقالغان، داۋاملىق زەپەر قۇشى ئەسكەرلەر ئىسلامدىن بۇرۇن يېتىپ باراتتى» دېگەن سەپسەتە

قۇرئان كەرىم بۇ ھەقتە ئوچۇق ـ ئاشكارا ھالدا مۇنداق دەپ جاكارلىغان:

﴿ لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ ﴾

﴿دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر، ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.﴾[①]

﴿ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ ﴾

﴿خالىغان كىشى ئىمان ئېيتسۇن، خالىغىنى كاپىر بولسۇن.﴾[②]

[①] سۈرە بەقەرە 256 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[②] سۈرە كەھف 29 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ فَذَكِّرۡ إِنَّمَآ أَنتَ مُذَكِّرٞ ۝٢١ لَّسۡتَ عَلَيۡهِم بِمُصَيۡطِرٍ ﴾

﴿سەن (ئۇلارغا) ۋەز ـ نەسىھەت قىلغۇچىسەن. سەن ئۇلارغا مۇسەللەت (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا مەجبۇرلىغۇچى) ئەمەسسەن.﴾[1]

﴿ فَإِنۡ أَعۡرَضُواْ فَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ عَلَيۡهِمۡ حَفِيظًاۖ إِنۡ عَلَيۡكَ إِلَّا ٱلۡبَلَٰغُۗ ﴾

﴿ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈسە، بىز سېنى ئۇلارغا كۆزەتچى قىلىپ ئەۋەتكىنىمىز يوق، سېنىڭ ۋەزىپەڭ پەقەت تەبلىغ (يەتكۈزۈش) قىلىشتۇر.﴾[2]

﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ ﴾

﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ يولىغا (يەنى ئىسلام دىنىغا) ھېكمەتلىك ئۇسلۇبتا ياخشى ۋەز ـ نەسىھەت بىلەن دەۋەت قىلغىن، ئۇلار(مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن.﴾[3]

[1] سۈرە غاشىيە 21 ـ 22 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە شۇئەرا 48 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە نەھل 125 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇسۇلمانلار بۇ پرىنسىپنى ئەمەلىي ئىجرا قىلىش ئۈچۈن ئىمكانىيىتىنىڭ بېرىچە كۈچ چىقاردى، بۇنىڭ دەلىل ـ ئىسپاتى تۆۋەندىكىچە:

ـ ئىسلامنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئاجىز ـ كەمبەغەللەردىن بىر بۆلۈك كىشى ئىمان كەلتۈردى، ئۇلارنى دىندىن ياندۇرۇش ئۈچۈن ئادەم تەسەۋۋۇردىن تاشقىرى جىسمانىي ئازابلار قىلىندى، لېكىن ئۇلار دىندىن يانمىدى، بەزىلىرى دىننى ھىمايە قىلىش مەقسىتىدە باشتا ھەبەشىستانغا، كېيىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشقا مەجبۇر بولدى. بۇ جەرياندا قىلىچ نەدە ئىدى؟!

ـ دەسلەپكى مەزگىللەردە يۇقىرى تەبىقە، كۈچلۈك شەخسلەردىن بەزىلىرى مۇسۇلمان بولغان. ئۇلارنى ھېچ كىشى ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشقا زورلاشنى تەسەۋۋۇرمۇ قىلالمايتتى. مەسىلەن: ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب، تەلھە، زۇبەير، سەئد ئىبنى ئەبۇ ۋەققاس، ھەمزە، مۇسئەب ۋە ئابدۇررەھمان ئىبنى ئەۋفلاردۇر (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن!).

مۇسۇلمانلار مەدىنىگە يۆتكەلگەندە (ھىجرەت قىلغاندا)، دۆلەت قۇرۇش ئۈچۈن مۇناسىپ مۇھىتقا ئىگە بولدى، لېكىن دەرھاللا ئىچكى ـ تاشقى كۈچلەر تەرىپىدىن تاجاۋۇزغا ئۇچراشقا باشلىدى، مۇسۇلمانلارمۇ ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىشقا مەجبۇر بولدى. زۇلۇمغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن جەڭ قىلىشقا رۇخسەت قىلىندى. قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ:

www.munber.org

﴿ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُواْ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴾

﴿ھۇجۇم قىلىنغۇچىلارغا، زۇلۇمغا ئۇچرىغانلىقلىرى ئۈچۈن، (قارشىلىق كۆرسىتىشكە) رۇخسەت قىلىندى، ئاللاھ ئۇلارغا ياردەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر.﴾[1]

مۇسۇلمانلار ئەتراپتىكى خەلقلەرگە ئىسلام دىنىنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئەرەب يېرىم ئارىلىدىن چىققاندا، قوشنا ئەللەردىكى خەلقلەرنىڭ بيوروكرات كۈچلەر تەرىپىدىن ئېزىلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. شۇڭا ئۇلار ھېلىقى مەزلۇم خەلقلەر بىلەن بىر سەپتە زۇلۇمغا قارشى ئۇرۇشقا كىرىشكە مەجبۇر بولدى. مۇسۇلمانلار زەپەر قازانغان يەرلەردە چىرايلىق نەسىھەت، ھېكمەت بىلەن دىنغا دەۋەت قىلىپ تۇرۇپ ئىسلام شەرىئىتىنى ئىجرا قىلدى. ئۇلار ھېچ بىر زامان ھېچ كىمنى ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشقا زورلىمىدى. بۇنىڭ دەلىلى شۇكى، مىسىردا بەزى قىبتىلار (خرىستىئان) ھازىرغىچە ئۆز دىنىدا تۇرۇۋاتىدۇ، مۇسۇلمانلار ئۇلارنى ھېچبىر زامان دىنىنى تاشلاپ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشقا زورلاپ باققىنى يوق. شۇنداقلا نۇرغۇن يەھۇدىيلارمۇ ئىسلام مەملىكەتلىرىدە ئىسلام دىنىغا كىرىشكە زورلانماستىن، بۈگۈنگىچە ئۆز دىنىي ئېتىقادى بىلەن ياشاپ كەلمەكتە.

ئىسلام ئەسكەرلىرى قەدەم باسمىغان كۆپلىگەن دۆلەت خەلقلىرى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن ئىسلام دىنىنى قوبۇل

[1] سۈرە ھەج 39 ـ ئايەت.

www.munber.org

قىلغان. مەسىلەن: جەنۇبى ئاسىيا، شەرقىي ۋە ئوتتۇرا ئافرىقا. ھىندونوزىيەدەك 200 مىليوندىن ئارتۇق مۇسۇلمان بار دۆلەتكە ئىسلام ئەسكەرلىرى بارمىغان، يەنىلا ئۇلار ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن مۇسۇلمان بولغانغۇ؟!

ئىسلام دىنى قىلىچ كۈچى ئارقىلىق تارقالغان دېگەن سەپسەتىنىڭ يالغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان يەنە بىر ھەقىقەت شۇكى، مۇسۇلمانلار قەدىمكى ۋە يېقىنقى زامان تارىخىدا پەۋقۇلئاددە زەپەرلەردىن كېيىن ئاجىزلىششقا باشلىغان. شۇنچە ئېغىر كۈنلەردىمۇ دىنىدىن ۋاز كېچىشنى ئويلاپ باقمىغان. مۇشۇنىڭ ئۆزىلا مۇسۇلمانلار ئىسلامنى پۈتۈنلەي ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن قوبۇل قىلغانلىقىنىڭ دەلىلىدۇر.

ئۇنىڭدىن باشقا ئىسلام دىنى داۋاملىق، ئۈزلۈكسىز دۇنيانىڭ ھەممە قىتئەلىرى، ئامېرىكا، ياۋرۇپالاردا تارقىلىۋاتىدۇ، ئۇلارنى ھېچكىم ئىسلام دىنىغا كىرىشكە زورلىغىنى يوق. مۇسۇلمانلاردىكى تەشۋىقات ساھەسى بەكمۇ ئاجىز، بەلكى يوق دېيەرلىك بولۇشىغا قارىماي ئىسلام دىنى غەرب ئەللىرىدە سۈرئىتى ئىنتايىن تېز ۋە كەڭ دائىرىدە تارقىلىۋاتىدۇ.

www.munber.org

«ئىسلام تارىخىدىكى پەتىھلەر غەنىمەت ئېلىش، باج قويۇش ئۈچۈن قىلىنغان ئىقتىسادىي تۈستىكى كېڭەيمىچىلىك مۇستەملىكىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس» دېگەن سەپسەتە

ئىسلام پرىنسىپلىرى بىلەن بەزى مۇسۇلمانلاردىن سادىر بولغان پرىنسىپلارغا زىت خاتالىقلارنىڭ پەرقىنى قەتئىي تۈردە ئايرىشقا توغرا كېلىدۇ. ئىسلام ئوچۇق - ئاشكارا ھالدا ئىنسانىيەتنى ھىدايەتكە باشلاپ، جانسىز بۇتلارغا چوقۇنۇشتەك زۇلمەت، جاھالەت پاتقىقىدىن چىقىرىپ، ئاللاھنىڭ بىرلىك - بارلىقىغا چاقىرىش ئارقىلىق پۈتۈن دۇنياغا رەھمەت بولۇپ كەلگەنلىكىنى جاكارلىغان، ئەگەشكۈچىلىرىنى ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىشقا مەجبۇر بولمىغان تەقدىردە، ھېچ قاچان قورال كۆتۈرۈپ جەڭ قىلىشقا تەشەببۇس قىلمىغان.

تارىختا ئۆتكەن «ئىسلام فەتھلىرى» مىللەتلەرنىڭ بايلىقلىرىنى بۇلاڭ - تالان قىلىدىغان مۇستەملىكچى فەتھلەر بولماستىن، بەلكى مىللەتلەرنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىدىغان تەشۋىقات بىلەن بولغان. مۇسۇلمانلار قىلىشقا مەجبۇر بولغان جەڭلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ كىشىلەرنى دىنغا دەۋەت قىلىشقا توسقۇنلۇق قىلغان، مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتلىرىگە تاجاۋۇز قىلغان لەشكەرلەر بىلەن ئېلىپ بېرىلغانلىقى ھەممىگە مەلۇم.

ھازىرقى زامان مۇستەملىكچىلىرى ھەرقانداق بىر دۆلەتنى بېسىۋالسا، ئۇنىڭ سەلبىي تەسىرى بولماي قالمايدۇ. مۇستەملىكە قىلىنغان رايونلارنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا تىرىشمايدۇ، ئەكسىچە مۇسۇلمانلار فەتھلىرى شۇ

www.munber.org

مىللەتلەرگە كۆللىنىش ۋە مەدەنىيەت ئېلىپ كەلگەن. بۇنىڭ دەلىلى ئىسپانىيە ۋە پورتۇگالىيەلەردىكى ۋەقەلەر بولۇپ، مەزكۇر دۆلەتلەر ئىسلام فەتھلىرىدىن كېيىن گۈللىنىپ مەدەنىيەت مەركەزلىرىگە ئايلانغان. بۇنىڭ ئىجابىي تەسىرى پۈتۈن ياۋروپاغا تارقالغان.

ئىسلامدا «جىھاد» غەنىمەتلەرگە ئىگە بولۇش ئۈچۈندۇر دېگەن ئىغۋالار تارقالغان، ۋەھالەنكى ئىسلام ئۇ مەقسەتتىكى (غەنىمەت ئۈچۈن) قىلىنغان جەڭنى جىنايەت دەپ قارايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇنياغا ئىگە بولۇش ئۈچۈن جىھاد قىلىشنى مەقسەت قىلىپ سوئال سورىغان بىر ئادەمگە: «ياق، بولمايدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن (بۇ سۆزنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغان).

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز (ھىجرى **101** ـ يىلى ۋاپات بولغان): «ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ھىدايەتكە چاقىرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتى، غەنىمەت توپلىغۇچى قىلىپ ئەۋەتمىدى» دېگەن.

جىزيە (يەنى ئىسلام دىيارىدا ياشايدىغان دىنسىزلاردىن ئېلىنىدىغان باج) ئاددى بىر رەسمىيەتتىن ئىبارەت بولۇپ، مۇسۇلمان بولمىغان، ئەمما ئىسلام دۆلىتىدە ياشايدىغانلاردىن ئېلىنىدۇ، ئۇلار ئەسكەرلىككە قاتناشمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى قوغداش بەدىلىگە ئېلىنىدىغان باجدۇر. ئۇلار ئەسكەرلىككە قاتناشقان تەقدىردە جىزيە ساقىت بولىدۇ. مەلۇمكى، جىزيە غەيرى دىندىكىلەرنىڭ ھەممىگە ئەمەس، پەقەتلا جەڭگە قاتناشقۇدەك كۈچ ـ قۇۋۋىتى بارلاردىن ئېلىنىدۇ. يېشى چوڭ

www.munber.org

كىشــىلەردىن، ئاياللاردىن، كىچىــك بــالىلاردىن، دىــن ئالىملىرىدىن جىزيە ئېلىنمايدۇ.

ئــەينى زامــاندا باشــقا دىيــارلارنى فــەتھى قىلغــان مۇسـۇلمانلارنىڭ كۆپ قىسـمى ئىسـلامغا كىرىشـتىن بـۇرۇن بـايلاردىن سـانىلاتتى، بۈيـۈك مەملىكەتلـەرنى فـەتھى قىلىـپ ھەممىگـە قـادىر بولغـاندا دۇنياغا بېرىلىشـتىن ئۆزىنى تـارتىپ زاھىدلىـق (تـەركىدۇنيالىق) يولىـنى تاللىۋالغـان بولـۇپ، بـەك ئـاددى ھايــات كــەچۈرەتتى، مــاددىي دۇنيــا لەززەتلىرىگــە بېرىلمەيتتى.

«مۇسۇلمانلار قەدىمكى مەدەنىيەتلەرگە ھۆرمەت قىلمايدىغان خەلق، شۇڭا ئىسكەندەرىيە كۇتۇپخانىسىغا ئوت قويۇۋەتكەن» دېگەن سەپسەتە

مۇسـۇلمانلار قـەدىمكى زامـان مەدەنىيەتلىرىگـە ھۆرمـەت قىلمىغـان دېگـەن كـۆز قـاراش ئەسـلا توغـرا ئەمـەس. بـەلكى مۇسـۇلمانلارنىڭ قـەدىمكى زامـان مەدەنىيـەتلىرىنىڭ ئىجـابىي تەرەپلىرىدىن ياخشى پايدىلانغانلىقى ئېنىق. مۇسۇلمانلارنىڭ ئىنسـان مـەدەنىيىتىنىڭ ئورتـاق پايدىلىق ئىكەنلىكىگە ئىمـانى كۈچلۈك بولغاچقا يۇنان، پارس، ھىندى قەدىمى ئەسەرلىرىنى ئۆز ۋاقتىدىلا تەرجىمە قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان: «ھېكمەت مۆمىننىڭ ئەگۈشتىرىدۇر، ئۇنـى قەيـەردىن تېپىۋالسا ئالسا بولـىدۇ.» [تىرمىزى]

بـارلىق مۇسـۇلمان يادلىۋالغـان يەنـە بىـر مەشـھۇر سۆزدە: «ئىلىـم خىتـايدا بولسـىمۇ تەلـەپ قىلىـڭلار» دېيىلىدۇ. يـەنى

www.munber.org

مۇساپە ھەر قانچە يىراق بولۇشىغا قارىماي، ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلمايدىغان قەۋملەردىن بولسىمۇ، ئىلىم ئۆگىنىڭلار دېمەكچى.

مۇسۇلمان پەيلاسوپ ئىبنى رۇشد (ھىجرى **595** ـ يىلى ۋاپات بولغان) قەدىمكى مەدەنىيەتلەرگە قارىتا ئىسلام دىنىنىڭ قارىشىنى مۇنداق ئىپادىلەيدۇ: «شەرىئەت قەدىمكى زامان ئالىملىرىنىڭ كىتابلىرىنى ئۇلار مەقسەت قىلغان، غايە بىر بولغان تەقدىردە تەكشۈرۈپ كۆرۈشكە چاقىرىدۇ. ئۇلارنىڭ دېگەنلىرىنى كۆرۈپ باقىمىز، ھەقىقەتكە ئۇيغۇن كەلسە قوبۇل قىلىمىز، خۇشال بولۇپ رەھمەت ئېيتىمىز. ھەقىقەتكە توغرا كەلمىگەن تەقدىردە ئۇنىڭدىن ئاگاھلاندۇرۇپ ئۆزرە ئېيتىمىز.»

رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئىسكەندەرىيە كۇتۇپخانىسىنى مۇسۇلمانلار كۆيدۈرگەن دېگەن قاراش مىلادى **13** ـ ئەسىردە ئوتتۇرىغا چىققان، ئۇ ۋاقىتلاردا ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارغا قارشى ئەھلى سەلىب ئۇرۇشى داۋاملىشىۋاتقان مەزگىل ئىدى. ئۇ بىر ئاساسسىز، قۇرۇق دەۋا بولۇپ، مەنئىي ئۇرۇش تەشۋىقاتى دېيىش مۇمكىن. تارىخنىڭ ئىسپاتلىشىچە، بۇ كۇتۇپخانىنى ئىسلامدىن بۇرۇن رومانلار كۆيدۈرگەنىكەن.

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ رازى بولسۇن!) بەيتۇلمۇقەددەس، شاملاردا خرىستىئانلارنىڭ مەھەللىلىرىنى ھىمايە قىلىشقا بۇيرىغان تۇرسا، قانداقمۇ ئىسكەندەرىيە كۇتۇپخانىسىنى كۆيدۈرسۇن! مەزكۇر مەھەللىلەردە سۇريانى تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان قەدىمكى يۇنان ئەسەرلىرى بار

www.munber.org

ئىدى، كېيىنكى زامانلاردا ئابباسىيلار دەۋرىدە مۇسۇلمانلار ئۇلاردىن پايدىلانغان.

گېرمانىيەلىك شەرقشۇناس زىجرىد ھونكە خانىم يازغان «ئاللاھ تامامەن باشقا» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: «ئەرەبلەر مىلادى 642 ـ يىلى ئىسكەندەرىيەگە كىرگەندە كۇتۇپخانا يوق ئىدى، مەزكۇر كۇتۇپخانا ئۇنىڭدىن بىر نەچچە ئەسىر بۇرۇنلا كۆيدۈرۈۋېتىلگەنىدى. ئىسكەندەرىيەدە پادىشاھ بىرىنچى باتلىموس (سوتەر) مىلادىدىن 300 يىل بۇرۇن تەسىس قىلغان ئاكادىمىيەنىڭ تارماق كۇتۇپخانىسى جولىيوس قەيسەر تەرىپىدىن مىلادىدىن بۇرۇنقى 47 ـ يىلى مۇھاسىرىگە ئېلىنغاندا كۆيدۈرۈۋېتىلگەن. ئۇ كۇتۇپخانىنى كلىيوباترا قايتا بىنا قىلىپ «بېرگامۇن» نىڭ كىتابلىرى بىلەن تولدۇرغان.

مىلادىيە 3 ـ ئەسىرنى مۇنتىزىم ھالدا كۇتۇپخانا ۋەيران قىلىش دەۋرىنىڭ باشلىنىشى دېيىشكە بولىدۇ. قەيسەر كاراكالا ئاكادىمىيەنى ئاقسىتىپ قويغان. دىنىي ئەسەبىي كۈچلەر مىلادىيە 272 ـ يىلى كۇتۇپخانىنى بۇددىستلارنىڭ ئىشى دېگەن باھانە بىلەن ۋەيران قىلغان. مىلادىيە 391 ـ يىلىغا كەلگەندە، پوپ تېيوفىلوس قەيسەر تيۇدوسيوستىن ئاكادىمىيەنىڭ قېپقالغان قىسمىنى ۋەيران قىلىش، كىتابلارنى كۆيدۈرۈش رۇخسىتىنى تەلەپ قىلغان، ئەينى چاغدا كۇتۇپخانىدا ئېشىپ قالغان 300 مىڭ نۇسخىدىن ئارتۇق كىتاب بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا چېركاۋ بىنا قىلىشنى تەلەپ قىلغان. 5 ـ ئەسىرگە قەدەم قويغىچە ئاكادىمىيەنى ۋەيران قىلىش، بۇددىست ئالىملىرىغا ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىبادەت ئورۇنلىرىغا بېسىپ كىرىپ، كۇتۇپخانىلىرىنى ۋەيران

www.munber.org

قىلىش داۋاملاشقان. بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى، مۇسۇلمانلار يۇقىرىقى جىنايەتلەردىن تامامەن پاكتۇر.

مۇسۇلمانلارنىڭ ئىلمىي، ئەدەبىي قولىيازما ئەسەرلىرى بۇگۈنگە قەدەر دۇنيا كۇتۇپخانىلىرىنى توشقۇزۇپ تۇرسا، مۇسۇلمانلار كىتاب ۋە كۇتۇپخانىلارغا زىيانكەشلىك قىلغان دېيىش قانداقمۇ ئەقىلگە ئۇيغۇن كېلىدۇ؟!

«بەزى دىنلار ئاللاھ بىلەن ئىنسان ئالاقىسىنى دوستانە ئالاقە دەپ قارىسا، ئىسلام دىنى ئىنسانلارنى ئاللاھ ئالدىدا خار دېگەننى تەكىتلەيدۇ» دېگەن سەپسەتە

ئاللاھ ئىنسانىنى ياراتتى، ئۇنى يەر يۈزىدە ئورۇنباسار قىلدى، ئاسمان - زېمىن ئارىلىقىدىكى بارلىق كائىناتنى ئۇنىڭغا بويسۇندۇردى. ئۇنىڭدىن (ئىنساندىن) زېمىننى گۈللەندۈرۈشنى تەلەپ قىلدى. يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ ئىنساننىڭ بۇ دۇنياغا خوجايىن بولۇشىنى ئىرادە قىلغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئىنسان ئەينى ۋاقىتتا ئاللاھ ياراتقان مەخلۇقاتتۇر. بۇ ھەقىقەتنى ئەستىن چىقىرىشقا قەتئىي بولمايدۇ. بۇ مەنىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئىنسان ئاللاھنىڭ قۇلىدۇر، بۇنىڭ چۈشەنچىسى خارلىق، ھاقارەت ئەمەس، بەلكى قۇلچىلىق - چوقۇنۇش دېمەكتۇر. ئاللاھ ئىنسانغا ئىتائەت قىلىش (بويسۇنۇش) ياكى ئاسىيلىق قىلىش ئىختىيارلىقىنى بەرگەن. ئىمان ئېيتىش، كاپىر بولۇش ئىختىيارلىقمۇ ئىنساننىڭ ئۆزىدە. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

www.munber.org

﴿ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ﴾

﴿خالىغان ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن.﴾[1]

ئەركىنلىك ــــ قۇللۇقنىڭ تامامەن ئەكسىدۇر. ئىنسان داۋاملىق تاللاش ئورنىدا تۇرىدۇ، شۇڭلاشقا قىلغان ئىشىدىن پۈتۈنلەي ئۆزى مەسئۇل.

﴿ مَّنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ ﴾

﴿كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر ۋە يامان ئىش قىلىدىكەن زەرىرىمۇ ئۆزىگىدۇر.﴾[2]

ئاللاھ ئىنساننى ئۇلۇغ يارىتىپ، باشقا مەخلۇقلىرىدىن شەرەپلىك، مەرتىۋىلىك قىلدى، بۇ ھەقىقەتنى قۇرئان كەرىمدە مۇنداق بايان قىلدى:

﴿ ۞ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ ﴾

﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم بالىلىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق.﴾[3] ئاللاھ ئىنسانغا ئاتا قىلغان بۇ كارامەت خارلىق ۋە ھاقارەتكە تامامەن زىتتۇر.

ئاللاھ ئىنساننى يارىتىپ ئۇنىڭغا جان كىرگۈزدى، ئۇنىڭغا پەرىشتىلەرنى سەجدە قىلغۇزدى.

---

[1] سۈرە كەھف 29 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە فۇسسىلەت 46 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ئىسرا 70 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِى فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَـٰجِدِينَ ﴾

﴿مەن ئۇنى تولۇق ياراتقان (يەنى ئۇنى يارىتىپ سۈرەتكە كىرگۈزۈپ، ئەزالىرىنى تولۇق ۋە مۇكەممەل ئىنسان ھالىتىگە كەلتۈرگەن) ۋە ئۇنىڭغا جان كىرگۈزگەن چېغىمدا، سىلەر ئۇنىڭغا سەجدە قىلىڭلار.﴾[1]

ئىلاھىي روھتىن ئىنسانغا جان بېرىلىشى ئاللاھ بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدىكى سەممىي ئالاقىنىڭ سىرىدۇر. ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكى ھەر بىر شەخس ئىچكى دۇنياسىدا ئەنە شۇ ئىلاھىي روھتىن بىر نەرسە كۆتۈرۈپ يۈرىدۇكى، ئىنسانغا: «ئاللاھ ھەر زامان، ھەر يەردە مەن بىلەن بىرگە» دېگەن ھېس ـ تۇيغۇ بېرىدۇ.

﴿ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۚ ﴾

﴿سىلەر قەيەردە بولساڭلار، الله سىلەر بىلەن بىرگە.﴾[2]

قۇرئان كەرىم بىزگە ئاللاھنىڭ ئىنسانغا جان تومۇرىدىنمۇ يېقىن ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. ئاللاھ يېقىندۇر، چاقىرغان ئادەمنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ، بەندىلىرىگە رەھىمدىلدۇر، ئەڭ رەھىمدىل ـ شەپقەتلىكتۇر، ئاللاھنىڭ رەھمىتى پۈتۈن دۇنيانى قاپلىغاندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ رەھمەتنى يۈز ھەسسە قىلدى، **99** نى

[1] سۈرە ھىجر 29 ـ ئايەت.

[2] سۈرە ھەدىد، 4 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۆزى تۇتۇپ قېلىپ بىر ھەسسىسىنى زېمىنغا چۈشۈردى، شۇ بىر ھەسسىدىن خالايىق بىر ـ بىرىگە رەھىم قىلىشىدۇ، ھەتتاكى ئاتنىڭ تېيىنى دەسسىۋەتمەسلىك ئۈچۈن پۇتىنى كۆتۈرگەنلىكمۇ شۇ رەھمەتتىندۇر.» [مۇسلىم]

قۇرئان كەرىمدىن ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىزدەيدىغان بولساق، رەھمەت سۈپەتلىرى 365 ئايەتتىن، ئازاب ئايەتلىرى 260 ئايەتتىن ئارتۇق ئىكەن، يەنى ئوتتۇرىدىكى پەرق يۈز نەچچە ئايەت.

يۇقىرىقىلار شۇنىڭغا دالالەت قىلىدۇكى، ئاللاھ بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدىكى چوڭقۇر ئالاقە يېقىنلىق، رەھمەت ۋە ئىجابەت قىلىش ئالاقىسىدۇر. ئاللاھ بەندىسىگە ئانا ئوغلىغا كۆيۈنگەندىنمۇ بەكرەك كۆيۈنىدۇ. بۇ، ھەر بىر مۇسۇلمان ئىچكى دۇنياسىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا ھېس قىلىدىغان بىر ھەقىقەتتۇر.

«ئىسلام ئەقلنى ئىشقا سېلىشقا رۇخسەت قىلمايدىغان، دىنىي پەرمانلارغا مەجبۇرلايدىغان دىندۇر» دېگەن سەپسەتە

ئىسلام دىنى ئىنساننىڭ ئەقلىگە ھۆرمەت قىلىدىغان، ئۇلۇغلايدىغان يېگانە دىن بولسا كېرەك. ئەقىل مەسئۇلىيەتچانلىق، لاياقەتلىكنىڭ مەركىزىدۇر. ئىنسان ئەقىل ئارقىلىق ياراتقۇچىسىنى تونۇيدۇ، كائىناتنىڭ سىرلىرى، ئاللاھنىڭ قۇدرىتى ۋە سىرلىرىنىڭ تېگىگە يېتەلەيدۇ. قۇرئان كەرىم ئىنسانغا خىتاب قىلغاندا ئۇنىڭ ئەقلىگە خىتاب قىلىدۇ. ئۇنى كائىناتقا نەزەر سېلىش، ئۇ ھەقتە تەپەككۇر

www.munber.org

يۈرگۈزۈش، دۇنيانى ماددىي ـ مەنىۋىي جەھەتتىن گۈللەندۈرۈشكە چاقىرىدۇ. ئىسلامدا ئەقىلگە زىت كېلىدىغان، ساغلام تەپەككۇرغا ماس كەلمەيدىغان ياكى ئىلمىي ھەقىقەتلىرىگە قارىمۇ قارشى كېلىدىغان بىر نەرسە يوق.

ئىسلام دىنى ئىنساندىن ئەقلىنى ئىشقا سېلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى تەلەپ قىلىدۇ، ئەقىل ـ ئىدراك ئېنېرگىيەسىدىن پايدىلانمايدىغانلارنى ئەيىبلەيدۇ. اﷲ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئەقلىنى ئىشقا سالمىغانلارنى ئۆزىنىڭ ئىنسان ئىكەنلىكىنى يوقاتقانلار دەپ تەسۋىرلەپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ لَهُمۡ قُلُوبٞ لَّا يَفۡقَهُونَ بِهَا وَلَهُمۡ أَعۡيُنٞ لَّا يُبۡصِرُونَ بِهَا وَلَهُمۡ ءَاذَانٞ لَّا يَسۡمَعُونَ بِهَآۚ أُوْلَٰٓئِكَ كَٱلۡأَنۡعَٰمِ بَلۡ هُمۡ أَضَلُّۚ ﴾

﴿ئۇلار دىللىرى بولغىنى بىلەنمۇ، ئۇ ئارقىلىق ھەقنى چۈشەنمەيدۇ، ئۇلار كۆزلىرى بولغىنى بىلەنمۇ، ئۇ ئارقىلىق (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنىڭ دەلىللىرىنى) كۆرمەيدۇ، ئۇلار قۇلاقلىرى بولغىنى بىلەنمۇ، ئۇ ئارقىلىق (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىبرەت ئېلىپ) تىڭشىمايدۇ. ئۇلار گويا ھايۋانغا ئوخشايدۇ، ھايۋاندىنمۇ بەتتەر گۇمراھتۇر.﴾[1]

قۇرئان كەرىم يەنە باشقا بىر ئايەتتە ئەقلىنى ئىشقا سالماسلىقنىڭ گۇناھ ئىكەنلىكىنى جاكارلاپ، قىيامەتتە كاپىرلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ:

[1] سۈرە ئەئراف 179 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ وَقَالُواْ لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِىٓ أَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴾

﴿ئۇلار: «ئەگەر بىز (پەيغەمبەرنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلىغان، ياكى چۈشەنگەن بولساق، ئەھلى دوزاخ قاتارىدا بولماس ئىدۇق» دەيدۇ، ئۇلار گۇناھىنى تونۇيدۇ. ئەھلى دوزاخ اللە نىڭ رەھمىتىدىن يىراق بولسۇن!﴾[1]

ئىسلام ئىنساننىڭ دىققىتىنى ئاللاھنىڭ بارلىق كائىناتنى ئىنسان ئۈچۈن بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىگە جەلپ قىلىدۇ. ئۇنداق بولغانىكەن، ئىنسان ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ھەممە نەرسىنى ئادەمنىڭ مەنپەئەتى، يەر ـ زېمىننى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرىشى كېرەك:

﴿ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ وَٱسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا ﴾

﴿ئۇ سىلەرنى زېمىندىن (يەنى تۇپراقتىن) ياراتتى، سىلەرنى زېمىندا تۇرغۇزدى ۋە ئۇنى گۈللەندۈرۈشكە بۇيرىدى.﴾[2]

﴿ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾

[1] سۈرە مۇلك 10 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ھۇد 61 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿ئـاللاھ ئاسـمانلاردىكى ۋە زېمىـندىكى نەرسـىلەرنىڭ ھەممىسـىنى (كامـالى) پـەزلىدىن سىلەرگـە بويسـۇندۇرۇپ بـەردى، بۇنـىڭدا ھەقىقەتـەن (قۇدرىـتى ئىلاھىيىنى) تەپـەككۇر قىلىدىغـان قـەۋم ئۈچـۈن (ئـاللاھنىڭ قۇدرىـتى ۋە بـىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) (روشەن) دەلىللەر بار.﴾①

ئۇنداقتـا، يەرشـارى ئىنسـان ئـەقلىنى ئىشـقا سـالىدىغان كەڭتاشـا مـەيدان بولـۇپ، ھېچقـانداق توسـالغۇ يـاكى ئىنسانىيەتكە پايدىلىق بولغان ھەرقانداق نەرسە ئۈچۈن ئـەقىل، تەپـەككۇر چەكلىمىسـى يـوق. كىشىلەرگـە پـايدىلىق بولغـان ھـەرقانداق نەرسـىنى ئىسـلام چەكلىمـەيدۇ، بـەلكى ئۇنىڭغـا رىغبەتلەندۈرىدۇ.

شـەرىئەت ئاساسـىدا كەلگـەن بـارلىق دىنىـي پـەرمانلارغا ئەمـەل قىلىـش مۇسـۇلمانلارنىڭ مـەجبۇرىيىتىدۇر. لېكىـن مۇسۇلمانلار دۇنيا ئىشلىرىدا ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ئىجتىھاد قىلىـش ھەققىگـە ئىگـە. پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تـۆۋەندىكى ھەدىسـتە بـۇ مەسىلىگـە ئىشـارەت قىلىـپ مۇنـداق دېگـەن: «دۇنيـالىق ئىشـلىرىڭلارنى ئـۆزۈڭلار ياخشـى بىلىسـىلەر.» [مۇسلىم]

ئىسـلام ـــ تەپـەككۇر ۋە ئىلمىـي تـەتقىقات ئـەركىنلىكى ئۈچـۈن كـەڭ زېمىـن ھازىرلىغـان بولـۇپ، ئەركىنلىككـە كاپالەتلىك قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگارىدىن ئىلىمنى زىيادە قىلىشنى تەلەپ قىلىشقا بۇيرۇلغان:

---

① سۈرە جاسىيە 13 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿ وَقُل رَّبِّ زِدۡنِي عِلۡمٗا ﴾

﴿«ئى پەرۋەردىگارىم! ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن!» دېگىن.﴾[1] قۇرئان كەرىم ئىلىم ۋە ئالىملارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى ئۈستىدە كۆپ توختالغان:

﴿ يَرۡفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ دَرَجَٰتٖۚ ﴾

﴿ئاللاھ سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ۋە ئىلىم بېرىلگەنلەرنى بىر قانچە دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ.﴾[2]

﴿ قُلۡ هَلۡ يَسۡتَوِي ٱلَّذِينَ يَعۡلَمُونَ وَٱلَّذِينَ لَا يَعۡلَمُونَۗ ﴾

﴿ئېيتقىنكى، بىلىدىغانلار بىلەن بىلمەيدىغانلار باراۋەر بولامدۇ؟﴾[3]

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن:

«ئىلىم ئۆگىنىش ھەر بىر مۇسۇلمانغا پەرزدۇر.» [ئىبنى ماجە]

يەنە مۇنداق دېيىلگەن:

[1] سۈرە تاھا 114 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇجادەلە 11 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە زۇمەر 9 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

«كىمكى ئىلىم يولىغا قەدەم قويسا، ئاللاھ ئۇ كىشى ئۈچۈن جەننەتكە يول هازىرلايدۇ.» [بۇخارى]

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئىلىمنىڭ قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى، ئىلىمنىڭ ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئەسقاتىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەن:

«ئادەم ئۆلسە، بارلىق ياخشى ئىشلىرى توختايدۇ. ئەمما ئۈچ تۈرلۈك ئىشنىڭ ساۋابى ئۈزۈلمەي داۋاملىشىپ تۇرىدۇ. ئۇلار: سەدىقە، پايدىلىق ئىلىم، ئاتا ـ ئانىسى ھەققىدە دۇئا قىلىپ تۇرىدىغان ياخشى پەرزەنتنىڭ دۇئاسى قاتارلىقلار.» [مۇسلىم]

«ئىسلام ـ ئەگەشكۈچىلىرىنى سەۋەب قىلماستىن، تەقدىرگە تەن بېرىپ ئولتۇرۇشقا چاقىرىدۇ» دېگەن سەپسەتە

قۇرئان كەرىم ئۈستىدە تەپەككۇر قىلغان كىشى ئىسلام دىنىنىڭ ئىنساننى ئىشلەش، تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە رىغبەتلەندۈرىدىغانلىقىغا شەك قىلمايدۇ. ھاياتلىقنىڭ مەنبەسى ئىش ـ ئەمگەكتۇر. ئەمگەك بولمىغان يەردە ھاياتلىق بولمايدۇ. بۇ ئاساستا قۇرئان كەرىم كۆپلىگەن ئايەتلەردە ئىمان بىلەن ياخشى ئەمەلنى بىرگە بايان قىلىدۇ. بۇ يەردە مەقسەت قىلىنغىنى مەيلى دىنىي ئەمەل بولسۇن ياكى دۇنيالىق ئىش بولسۇن، ئاللاھنىڭ رازىلىقى، خەلق مەنپەئىتى مەقسەت قىلىنغان، خەلققە زىيان بولۇپ قالىدىغان نەرسىنى توسىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى مەزكۇر ياخشى

www.munber.org

ئەمەل قاتارىغا كىرىدۇ. قۇرئانغا ئەمەل قىلىش ئوچۇق ـ ئاشكارىدۇر، ئۇنىڭدا ھېچقانداق مۇجمەللىك يوقتۇر.

﴿ وَقُلِ ٱعْمَلُواْ فَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُۥ وَٱلْمُؤْمِنُونَ ﴾

﴿(ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «(خالىغان) ئەمەللەرنى قىلىڭلار، قىلغان ئەمەلىڭلارنى ئاللاھ، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ۋە مۆمىنلەر كۆرۈپ تۇرىدۇ.»﴾[1]

قۇرئان كەرىم مۇسۇلمانلار دەم ئالىدىغان جۈمە كۈنىدىمۇ ۋاقىتنى بىكار ئۆتكۈزمەي ئىشلەشكە تەشەببۇس قىلغان.

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُواْ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ ﴾

﴿ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا (يەنى نامازدىن پارىغ بولغىنىڭلاردىن كېيىن) زېمىنغا تارقىلىپ (يەنى ئۆز مەشغۇلاتىڭلار بىلەن بولۇپ)، ئاللاھنىڭ پەزلىدىن تەلەپ قىلىڭلار.﴾[2]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدتىن چىقماي ئىبادەت قىلىپ ئولتۇرۇپ، تۇرمۇشىدا باشقىلارغا يۆلىنىپ، يۈك بولۇپ ياشايدىغان بەزى كىشىلەرنى تەنقىدلەپ، تەر تۆكۈپ ئىشلەيدىغانلارنى ماختىدى ھەمدە ئىشچان قولنى ماختاپ: «ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ رەسۇلى ياخشى كۆرىدىغان قول» دېدى.

---

[1] سۈرە تەۋبە 105 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە جۇمۇئە 10 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

پــەيغەمبەر ئەلەيھىســـسالاتۇ ۋەسســـالام مۇســـۇلمانلارغا يولباشچى ـ ئۈلگە بولۇش سۈپىتى بىلەن قۇرئان كەرىم روھى بويىچە ئىشلەيتتى، پىلان تۈزەتتى، چارە ـ تەدبىر قوللىناتتى، هەر ئىش ئۈچۈن تەييارلىق كۆرەتتى، سەۋەبلەرنى قىلىپ تۇرۇپ ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلاتتى. ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىش دېگەنلىك سەۋەب قىلىشنىڭ هاجىتى يوق دېگەنلىك بولماستىن، بەلكى مۇكەممەل تەييارلىقتىن كېيىنكى ئىككىنچى قەدەمدۇر. تەۋەككۇلچىلىك ئادەمگە ئاللاھنى ئەسلىتىدۇ، روھىي ئوزۇق بېغىشلاپ، مۇشكۇللەرگە دۇچ كەلگەندە تاقابىل تۇرالايدىغان سۈنماس ئىرادە ئاتا قىلىدۇ. ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىش ئىجابىي كۈچ بولۇپ، سەلبىي هالدا تۇرۇپ ئۆزىنى تاشلىۋېتىش ئەمەستۇر.

ئۆزىنى تاشلىۋېتىش، سەۋەب قىلماسلىق، ئىش قىلماي تۇرۇپ ئاللاھنىڭ خالىغىنى بولىدۇ دەپ تەقدىرگە يۆلىنىپ، ئاقىۋەتنى كۈتۈپ ئولتۇرۇش قاتارلىقلار هورۇنلۇق ۋە تەقدىرنىڭ نېمىلىكىنى بىلمىگەنلىكتىن ئىبارەتتۇر. ئىسلام بۇنداق ئۆزىنى تاشلىۋېتىشنى رەت قىلىدۇ. ئۆزىنى ئوڭشاشقا تىرىشمىغان ئادەمگە ئاللاھ ياردەم قىلمايدۇ، ئاللاھ تىرىشقان، ئىشلىگەن ئادەم بىلەن بىرگە.

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمۡۗ ﴾

﴿هەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگىچە (يەنى ئاللاھنىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە تۇزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆممىگىچە) ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى ئاللاھ ئۇلارغا بەرگەن نېمەت،

www.munber.org

خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت - ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ)﴾[1]

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ رازى بولسۇن!) ئۆزىنى تاشلىۋېتىپ، مەسجىدگە كىرىۋېلىپ ئىبادەت بىلەنلا بولۇپ، باشقىلارنىڭ ياردەم بېرىپ بېقىشىنى كۈتۈپ ياتقانلارنى مەسجىدتىن قوغلىۋەتكەن ۋە «ئاسمان ئالتۇن - كۈمۈش ياغدۇرمايدۇ» دەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆۋەندىكى مەشھۇر ھەدىسىنى دەلىل كەلتۈرگەن: «سىلەر ئاللاھقا ئۆز لايىقىدا تەۋەككۈل قىلساڭلار، الله ئۇۋىسىدىن ئاچ قورساق ئۇچۇپ كېتىپ، توق قورساق قايتىپ كەلگەن ئۇچار قۇشلارغا رىزىق بەرگەندەك رىزىق بېرىدۇ.» [تىرمىزى]

ئىشلەڭلار! سەھەردە ئۇۋىسىدىن ئۇزۇق ئىزدەپ ئاچ قورساق چىقىپ كەتكەن ۋە ئاخشامدا قورسىقىنى توشقازغان ھالدا قايتىپ كەلگەن ئۇچار قۇشلاردىن ئىبرەت ئېلىڭلار!

«ئىسلامدا ئاياللارنىڭ ھوقۇقى يوق، ئۇلار دەپسەندە قىلىنغان» دېگەن سەپسەتە

ئىسلام دىنى يېڭىدىن تارقىلىشقا باشلىغان زامانلاردا ئاياللارنىڭ ئەھۋالى ئىنتايىن ناچار ئىدى، ئۇلارنىڭ ھەق - ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلىنمايتتى، ئاياللارنىڭ سۆزىگە ھېچ كىشى قۇلاق سالمايتتى. ئىسلام دىنى كېلىپ ئاياللارنى ئېغىر ئەھۋالدىن (خارلىقتىن) قۇتۇلدۇردى، مەرتىۋىسىنى ئۈستۈن قىلدى، دۇچ كېلىۋاتقان زۇلۇملارغا خاتىمە بەردى،

---

[1] سۈرە رەئد 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئايالLARنىڭمۇ ئەرلەرگە ئوخشاش هوقۇقى بارلىقىنى ئۆزلىرى هېس قىلىدىغان يەرگە كەلتۈردى. قانۇنلۇق هوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلىندى. «ئادەمنى جەننەتتىن چىقىرىشقا سەۋەب بولغان ئايال ـــ دۇنيادىكى پۈتۈن يامانلىقنىڭ ئۇرۇقى» دېگەن تۆهمەتنى ئاياللاردىن ئېلىپ تاشلىدى. قۇرئان كەرىم تەبىرى بويىچە «ئادەم ۋە هاۋۋانى ئازدۇرغۇچى ـــ شەيتاندۇر» دېگەن هەقىقەتنى ئاشكارىلىدى.

﴿ فَأَزَلَّهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۖ ﴾

﴿شەيتان ئۇ ئىككىسىنى تېيىلدۇردى (يەنى مەنئى قىلىنغان دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگۈزۈپ خاتالاشتۇردى)، تۇرۇۋاتقان جەننەتتىن چىقاردى.﴾[1]

ئىسلام دىنى ئەر ـ ئايال هەممىسىنىڭ بىر روهتىن يارىتىلغانلىقىنى بېكىتىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ ﴾

﴿ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىر ئىنساندىن (يەنى ئادەم ئەلەيهىسسالامدىن) ياراتقان، شۇ ئىنساندىن (يەنى ئۆز جىنسىدىن) ئۇنىڭ جۈپتىنى (يەنى هەۋۋانى) ياراتقان ۋە

[1] سۈرە بەقەرە 36 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن) نۇرغۇن ئەر ـ ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭلاردىن قورقۇڭلار!﴾[1]

ئەر ـ ئايال ئىنسانلىقتا باراۋەر بولۇپ، بۇ ھەقتە بىرسى يەنە بىرسىدىن ئەۋزەل ھېسابلانمايدۇ. ئاللاھ ئىنسانلارغا بەرگەن شەرەپتىن ھەر ئىككىسى ئوخشاش بەھرىمەن بولىدۇ:

﴿ ۞ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ ءَادَمَ ﴾

﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم باللىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق.﴾[2] بۇ شەرەپ ئەرگىمۇ ئايالغىمۇ ئوخشاش مەنسۇپتۇر.

قۇرئان كەرىم ئىنسانىنى ئادەم بالىسى دەپ سۆزلىگەندە داۋاملىق ئەر ـ ئايالنى ئوخشاش كۆزدە تۇتىدۇ. ئەمما ئەرلەر ياكى ئاياللارغا ئايرىم سۆزلەيدىغان بولسا، ئەرلەرگە ئايرىم، ئاياللارغا ئايرىم مەخسۇس ئاتالغۇ قوللانغان بولاتتى.

ئىسلام پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەر ـ ئايال ئالاقىسىنى تۆۋەندىكىدەك سۈپەتلىگەن: «ئاياللار ئەرلەرنىڭ جۈپتىدۇر، ياخشىلىق قىلىشقا ئوخشاشلا چاقىرىلىدۇ.» [تىرمىزى]

جۈپتى دېگەن سۆزنى سۈپەتلەيدىغان بولساق باراۋەر، دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ. ئەر ـ ئاياللار ئاللاھ ئالدىدا پەرقسىز، ئوخشاش. لېكىن قىلغان ياخشى ئەمەللىرىدىلا پەرقلىنىدۇ. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىم مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن:

---

[1] سۈرە نىسا 1 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 70 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾

﴿ئەر ـ ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى ئەلۋەتتە (دۇنيادا قانائەتچانلىق، ھالال رىزىق ۋە ياخشى ئەمەللەرگە مۇۋەپپەق قىلىپ) ئوبدان ياشىتىمىز، ئۇلارغا، ئەلۋەتتە، قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز.﴾[1]

ئاللاھ ئەر ـ ئايال ھەر ئىككىسىنىڭ دۇئالىرىنى ئوخشاش ئىجابەت قىلىدۇ:

﴿ فَٱسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّى لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ ۖ بَعْضُكُم مِّنۢ بَعْضٍ ۖ ﴾

﴿ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى پەرۋەردىگارى ئىجابەت قىلدى: «مەن سىلەردىن ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن، ھەرقانداق بىر ياخشى ئىش قىلغۇچىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلىۋەتمەيمەن، سىلەر بىر ـ بىرىڭلاردىن تۆرەلگەن.﴾[2]

قۇرئان كەرىمنىڭ «بەزىڭلار بەزىڭلاردىن» دېگەن تەبىرىنىڭ مەنىسى شۇكى، ئەر ـ ئاياللارنىڭ بىرسى يەنە

[1] سۈرە نەھل 97 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئال ئىمران 195 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بىرسىنى تاكامۇللاشتۇرىدىغان بولۇپ، ھەر ئىككىسىنىڭ ھەسسىسى بولماستىن ھايات مۇقىملاشمايدۇ. دېمەك، بىرى يەنە بىرىگە موھتاجدۇر.

ئىسلام دىنى ئايال كىشىنى ئىلىم ئۆگىنىشكە چاقىردى، بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسى ئارقىلىق پەرز قىلدى: «ئىلىم تەلەپ قىلىش ھەرقانداق ئەر ـ ئايال ئۈچۈن پەرزدۇر.»

ئىسلام ئايال كىشىنىڭ ئىشلەش ھوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلغان، ئىشلەشتىن چەكلەيدىغان بىرمۇ دەلىل يوق. ئىلگىرىكى مۇسۇلمان ئاياللار ئوخشاش بولمىغان ساھەلەردە ئىشلىگەن. بۇنىڭ دەلىلى شۇكى، ئىسلام دىنى ئايال كىشىگە ئەر كىشىدىن مۇستەقىل ھالدا ئىقتىسادىي ئىگىلىك ھوقۇقىنى بەرگەن. شۇنى بىلىش كېرەككى، ئىش ھەققىدە ئەر ـ ئايال ئوتتۇرىسىدا پەرقلەندۈرۈلمەيدۇ.

ئىسلامنىڭ ئاياللارغا نىسبەتەن يۇقىرىقىدەك كەسكىن مەنبەسى بولغان قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت ئارقىلىق كەلگەن دەلىل ـ ئىسپاتلىرىغا ئاساسلىنىپ تۇرۇپمۇ ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ ھوقۇقىنى يۇتۇپ كەتكەن، كەمسىتكەن دەپ تۆھمەت قىلىشقا ئىنساپلىق بىر ئىنسان جۈرئەت قىلالامدۇ؟

ھەقىقەت شۇكى، بۇ يەردە ئىسلام دىنى كەچۈرۈمچان بىر دىن بولۇپ تۇرۇپ، بەزى مۇسۇلمانلارنىڭ يامان ئەخلاقى تۈپەيلىدىن ئاياللارغا يامان مۇئامىلىدە بولغانلىقىنى ئىسلام دىنىغا ئارتىپ قويۇشنى زالىمانە ۋە غەرەزلىك بۇرمىلاش دېيىشكە بولىدۇ. ئىسلام دىنىغا ۋە ئۇنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە

www.munber.org

پرىنسىپال ھالدا ھۆكۈم قىلغاندا، ئىككى خىل ئەھۋالنى ئايرىشقا توغرا كېلىدۇ. بەزى ئىسلام ئەللىرىدە ئايال كىشىنىڭ ۋەزىيىتى تۆۋەن بولۇشى ئىسلام تەلىماتى بىلەن مۇناسىۋەتسىز، لېكىن ئۇنى ئاياللارغا قارىتا چۈشەنچىنىڭ ساغلام بولمىغانلىقىدىن دېيىشكە بولىدۇ.

«ئىسلامدا ئايال كىشى داۋاملىق ئەر كىشىگە تەۋە» دېگەن سەپسەتە

ئىسلام ـــ ئايال كىشىگە ئىقتىسادىي جەھەتتە ئەر كىشىدىن مۇستەقىل ئىگىلىك ھوقۇقىنى بەردى. ئۇ قولىدىكى بايلىقىنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىش، ئېلىپ ـ سېتىش، باشقىلارغا بىكارغا بېرىۋېتىش، تىجارەتكە سېلىپ ئىشلىتىش ھوقۇقىغا ئىگە... مال ـ مۈلكىنى تەسەررۇپ قىلىشتا ئەر كىشىدىن رۇخسەت ئېلىشقا مەجبۇر ئەمەس. مەيلى ئېرى بولسۇن ياكى تۇغقانلىرى بولسۇن، ھېچكىشىنىڭ ئۇنىڭ مال ـ دۇنياسىنى ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز تەسەررۇپ قىلىش ھەققى بولمايدۇ.

ھەرقانداق ئاتا ـ ئانا قىزىنى قىزى خالىمىغان ئادەمگە ياتلىق بولۇشقا زورلاش ھوقۇقى يوق. توي قىلىش ـ قىلماسلىقتا ئايال كىشى مۇتلەق ئەركىنلىككە ئىگە. بىر قىز رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ دادىسىدىن شىكايەت قىلىپ، دادىسىنىڭ مەرتىۋىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئۆزىنى تاغىسىنىڭ ئوغلىغا ياتلىق قىلىۋەتكەنلىكىنى، ئەمما ئۆزىنىڭ ئۇنى ياقتۇرمايدىغانلىقىنى ئېيتقان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دادىسىنى چاقىرتىپ كېلىپ، قىزغا بۇ توينى

www.munber.org

قوبۇل قىلىش ياكى رەت قىلىش ئەركىنلىكىنى بەرگەن. شۇ چاغدا قىز ئۆز ئەركىنلىكى بىلەن بۇ توينى قوبۇل قىلغان ۋە: «ئى رەسۇلۇللاھ دادام قىلغان بۇ ئىشنى مەن قوبۇل قىلدىم، لېكىن پۈتۈن ئاياللارغا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلىرىنى توي ئىشىدا زورلاش ھەققى يوقلۇقىنى بىلدۈرۈپ قويماقچى بولدۇم» دېگەن.

دېمەك، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۆز قىزلىرىنى قىزى خالىمىغان كىشىگە ياتلىق بولۇشقا زورلاش ھوقۇقى يوق.

ئايال ــ ئائىلە ئىشلىرى ۋە بالىلارنى تەربىيىلەشتە ئەرنىڭ شېرىكىدۇر. ئىككى تەرەپنىڭ ئورتاق ھەمكارلىقى بولماستىن ئائىلە تۇرمۇشىنىڭ مۇقىملىششى مۇمكىن ئەمەس. ئۇنداق بولمىغاندا ئائىلە تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلۇپ، بالىلارغا سەلبىي تەسىر كۆرسىتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەسئۇلىيەتنى ئەر ـ ئايالنىڭ ئورتاق مەسئۇلىيتى دەپ كۆرسىتىپ مۇنداق دېگەن: «ھەر بىرىڭلار ئۆز تەۋەسىدىكىلەردىن مەسئۇل، ئەر كىشى ئائىلىسىدىن مەسئۇل، ئايال كىشى يولدىشىنىڭ ئۆيىدىن مەسئۇل.» [بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى]

مانا بۇ، مەسئۇلىيەتنى ئايال كىشىگە ئارتىپ، ئايال كىشى داۋاملىق ئەر كىشىگە تەۋە دېگەن قۇرۇق دەۋانىڭ ئاساسسىز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەركىنلىك بولماستىن مەسئۇلىيەت بولمايدۇ، ئەركىنلىك بىلەن بېقىندىلىق ھەرگىزمۇ بىرلىشەلمەيدۇ.

ئەر كىشىنىڭ ئايال كىشىنى تۇرمۇشتا قانۇنلۇق ھوقۇقىدىن چەكلەپ قويۇشى توغرا ئەمەس، ھەتتاكى ئىبادەت ئۈچۈن

www.munber.org

مەسجىدگە بېرىشتىنمۇ چەكلىيەلمەيدۇ. بۇ ھەقتە رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھنىڭ كېنىزەكلىرىنى ئاللاھنىڭ مەسجىدلىرىدىن توسماڭلار.» [مۇسلىم]

بەزىبىر مۇسۇلمانلارنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن، ئاقماس ئۆرپ ـ ئادەتلىرىگە ئاساسلىنىپ ئاياللار ھەققىدىكى ئىسلام تەلىماتىغا بويسۇنماسلىقى ئىسلام دىنىنىڭ تەلىماتى ۋە ئەھكاملىرىنى چۈشەنمىگەنلىك ياكى ئوچۇق ـ ئاشكارا ئىسلام دىنىغا خىلاپلىق قىلغانلىقىدىن ئىبارەتتۇر.

ئىسلامدا ئايالنىڭ ئەرگە تەۋە بولمىغانلىقىنىڭ يەنە بىر دەلىلى شۇكى، ئايال كىشى توي قىلغاندىن كېيىنمۇ ئۆز فامىلىسىنى ساقلاپ قالىدۇ، غەربلىكلەرگە ئوخشاش يولدىشىنىڭ فامىلىسى بىلەن چاقىرىلمايدۇ.

«ئايال كىشىگە ئەر كىشى ئالىدىغان مىراسنىڭ يېرىمىنى بېرىش، ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلغانلىق بولىدۇ» دېگەن سەپسەتە

بۇ، بەكمۇ خاتا چۈشەنچىدۇر. مىراس تۈزۈمى ئىسلامدىكى مۇكەممەل، ئادىل تۈزۈم بولۇپ، ئەتراپلىق تەھلىل قىلىنىشقا توغرا كېلىدۇ. ئايال كىشى مىراستا پەقەت تۆت تۈرلۈك ئەھۋال ئاستىدىلا ئەر كىشىنىڭ مىراسىنىڭ يېرىمىنى ئالىدۇ. ئۇندىن باشقا ھاللاردا ئايال كىشىنىڭ ۋەزىيىتى مۇنداق:

1 ـ بەزىدە ئەر كىشى بىلەن ئوخشاش مىراس ئالىدۇ.

2 ـ بەزىدە ئەر كىشىدىن كۆپرەك مىراس ئالىدۇ.

www.munber.org

3 ـ بەزىدە ئايال كىشى مىراس ئېلىپ، ئەر كىشى مىراس ئالالمايدۇ.

ئىسلامدا مىراس تۈزۈمى ئومۇمىي ئائىلە تۈزۈمىگە باغلىق بولۇپ، ئائىلىنى، بالىلارنى بېقىش باشتىن ـ ئاخىر ئەر كىشىنىڭ مەسئۇلىيىتىدۇر. ئايال كىشىنىڭ ئۈستىدە بۇنداق مەسئۇلىيەت يوق. ئۇنداقتا ئەرنىڭ يۈكى ئايال كىشىگە قارىغاندا ھەسسىلەپ يۇقىرى بولغان بولىدۇ.

ئايال كىشى كۆپەرەك پۇلغا موھتاج بولۇپ قالسا، مىراس قالدۇرغۇچى ئۆزى ھايات ۋاقتىدا سېتىپ بېرىش، بىكارغا ھەدىيە بېرىش ئارقىلىق ئېھتىياجىنى قامدىسا بولىدۇ.

ئىسلامدىكى مىراس تۈزۈمىنىڭ ئادالەتلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان مىسىردىكى خرىستىئان قىبتى مىللىتى مىراسخورلار ئارىسىدا ئوتتۇرىغا چىققان ئىختىلاپلىرىنى شەرئىيەت ھۆكمى بىلەن ھەل قىلىش ئۈچۈن كۆپ ۋاقىتلاردا «دارىلئىفتا» غا مۇراجىئەت قىلىشىدۇ.

«ئىسلام نېمە ئۈچۈن ئىككى ئايالنىڭ گۇۋاھلىقىنى بىر ئەرنىڭ گۇۋاھلىقىغا تەڭ قىلىدۇ؟» دېگەن سەپسەتە

بۇ، گۇۋاھلىق مەسىلىسىدىكى يېگانە ئەھۋال بولۇپ، باشقا ئەھۋاللاردا بولۇپمۇ ئاياللارغا مەخسۇس قىيىنچىلىقلاردا بىر ئايالنىڭ گۇۋاھلىقى كۇپايە قىلىدۇ، بەلكى ئەر كىشىنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدىغان ئەھۋاللارمۇ يۈز بېرىپ قالىدۇ.

www.munber.org

يۇقىرىقى ئەھۋال ئايالنىڭ مەرتىۋىسى ئەردىن تۆۋەن دېگەنگە دالالەت قىلمايدۇ، ئاساسىي مەقسەت گۇۋاھلىقنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلاشتۇر. چۈنكى بەزى جىنايى ئىشلار دېلوسىدا ئىسلام تۆت ئەر كىشىنىڭ گۇۋاھلىقىنى تەلەپ قىلىدۇ، بۇ پەقەتلا جىنايەت سادىر قىلغۇچىنىڭ ھەقىقىي كىملىكىنى ئىسپاتلاش بولۇپ، ھەرگىزمۇ ئەر ـ ئايال ھەر ئىككىسىنىڭ ئورنىنى تۆۋەن چاغلىغانلىق ھېسابلانمايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ فَٱسۡتَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِنَّ أَرۡبَعَةٗ مِّنكُمۡۖ ﴾

﴿ئاياللىرىڭلاردىن پاھىشە قىلغانلارنى (ئىسپاتلاش ئۈچۈن) ئاراڭلاردىن تۆت گۇۋاھچى كەلتۈرۈڭلار.﴾[1]

ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ثُمَّ لَمۡ يَأۡتُواْ بِأَرۡبَعَةِ شُهَدَآءَ فَٱجۡلِدُوهُمۡ ثَمَٰنِينَ جَلۡدَةٗ ﴾

﴿ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان، (بۇنىڭ راستلىقىغا ئادىل) تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن كىشىلەرنى 80 دەررە ئۇرۇڭلار (يەنى بىراۋغا زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىغان ھەر بىر ئادەمنى قامچا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن 80 نى ئۇرۇڭلار، چۈنكى ئۇلار ئەففە

[1] سۈرە نىسا 15 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئاياللارغا يالغاندىن تۆھمەت چاپلىغان ۋە كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى تۆككەن ئادەملەردۇر.﴾[1]

ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك ئايال كىشى بىر ئاينىڭ مۇئەييەن كۈنلىرىدە روھىي جەھەتتىن تەبىئىي ھالىتىدە بولالمايدۇ. ئايال كىشىنىڭ دىلى يۇمشاق بولۇشى، بەزىدە ھەقىقەت ئۈستىدە پۇت تىرەپ تۇرالمايدىغانلىقى ھەممىگە مەلۇم. بۇنداق شارائىت ئاستىدا ئايال كىشى ئاسان ئالدىنىپ كېتىشى مۇمكىن. شۇڭا ئىككى ئايالنىڭ گۇۋاھلىقى بىر ئەرنىڭ گۇۋاھلىقىغا توغرا كېلىدۇ.

«ئىسلامدا ئاياللارنىڭ دۆلەت ئورگانلىرىدا ئالىي مەنسەپ تۇتۇش ھوقۇقى يوق» دېگەن سەپسەتە

ئىسلام لاياقەتلىك بولغان ئايالنى دۆلەتنىڭ يۇقىرى مەنسەپلىرىنى تۇتۇشتىن چەكلىمەيدۇ. قۇرئان كەرىمدە ئايال كىشىنى ھوقۇق تۇتۇشتىن چەكلەيدىغان بىرمۇ ئايەت يوق. بەلكى «سەبەئ» پادىشاھىنىڭ ئايال ئىكەنلىكىگە ئىشارەت باردۇركى، ئۇ، دۆلەتتە ئالىي مەنسەپ تۇتقان ئىدى.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدىن: «ئىشىنىڭ بېشىنى ئايال كىشىگە تۇتقۇزغان قەۋم غەلىبە قىلالمايدۇ» دېگەن ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان. [بۇخارى، تىرمىزى]

بۇ ھەدىس شەرىف مەخسۇس بىر مۇناسىۋەتتە دېيىلگەن. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامغا فارسلارنىڭ ئۆزلىرىگە «كىسرا قىزى» نى پادىشاھ تىكلىگەنلىكى ھەققىدە خەۋەر يەتكەندە

[1] سۈرە نۇر 4 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

يۇقىرىقى ھەدىسنى سۆزلىگەن. ھەدىسنىڭ ئورامىدىن مەلۇم بولىشىچە، مۇسۇلمانلارنىڭ روھىيىتىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن دېيىلگەندەك قىلىدۇ، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مەخسۇس بىر قەۋمنى كۆزدە تۇتقا قىلغان بولسا كېرەك.

ئىسپاتلىنىشىچە، ئىسلام خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ رازى بولسۇن!) بازار باشقۇرۇش (مەدىنە مۇنەۋۋەردە تىجارەت بازارلىرىنى باشقۇرۇش) ئىشىنى ئابدۇللاھ ئەلمەخزۇمىيە قىزى ”شىفا“ ئىسىملىك ئايالغا تاپشۇرغان. مەلۇمكى، بۇ خىزمەت ماھارەت، جاسارەت تەلەپ قىلىدىغان دىنىي ۋە يەرلىك خىزمەتلەردىن ئىدى.

بەزى جەمئىيەتلەر ئايال كىشىگە باشقىچە مۇئامىلە قىلىدىغان بولسا، ئۇ شۇ جەمئىيەتنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتىگە مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، ئۇنى ئىسلام تەلىماتىدىن دەپ قاراشقا بولمايدۇ.

ئىسلام دۆلەتلىرىدە ئوتتۇرىغا چىققان تەرەققىياتقا ئەگىشىپ، ئايال كىشىنىڭ باش مىنىستىرلىك مەنسىپىگە ئىگە بولغىنىنى كۆرۋاتىمىز (پاكىستان، بىنگال ۋە تۈركىيەلەرگە ئوخشاش). ئاياللار بىر نەچچە يىلدىن بېرى ۋەزىر، باش ئەلچى مەنسەپلىرىنى تۇتۇپ كېلىۋاتىدۇ (بۇ ئەھۋال مىسىردىمۇ شۇنداق).

www.munber.org

«ئىسلام دىنى ئايال كىشىنى يۈزىنى يۆگەشكە مەجبۇرلاش ئارقىلىق ئىشلەش ۋە ئىلىم ئۆگىنىشتىن چەكلەيدۇ» دېگەن سەپسەتە

ئىسلام ئەر ـ ئاياللىنى ئوخشاش ئۇلۇغلايدۇ. ئۇنىڭ ئىپادىسى شۇكى، ئايال كىشى روھى كېسەل، ئۇياتسىز ئەرلەرنىڭ قالايمىقان چېقىلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن جىسمىنى يۆگەشكە بۇيرۇلدى. شۇنداقتىمۇ، ئىسلام ھىجاپقا رىئايە قىلغان ئاساستا ئايال كىشىنىڭ شەخسىيىتىنى بىلدۈرىدىغان يۈزىنى، ئىش ـ ھەرىكەت قىلىشقا توسالغۇ بولماسلىقى ئۈچۈن ئىككى ئالقىنىنى ئوچۇق قويۇشقا رۇخسەت قىلغان. ھىجاپ ئايال كىشىنى ئەدەپ ـ ئەخلاق دائىرىسى ئىچىدە بولۇش شەرتى بىلەن گۈزەل كېيىنىشتىن چەكلىمەيدۇ، باشقىلارنىڭ دىققىتىنى جەلب قىلىپ، پىتنىگە سەۋەب بولمىسىلا بولىدى.

ھىجاپ ئىسلام ۋە خرىستىئان دىنى ئورتاق تەشەببۇس قىلغان پەزىلەتتۇر. ئىنجىل ئايال كىشىدىن نامازدا چېچىنى يۆگەشنى تەلەپ قىلىدۇ (11 ـ ئىسھاھ بولىسىنىڭ كورىنتوسقا يازغان خېتىدىن). خرىستىئان راھىب ئاياللار چېچىنى يۆگەيدۇ، ۋاتىكان پوپى ھەرقانداق بىر ئايالنى قوبۇل قىلسا، ئۇ ئايال رەئىسنىڭ ئايالى بولسۇن ياكى مەشھۇر ئايال بولسۇن، چېچىنى يۆگىشى شەرتتۇر.

ھازىرقى زاماندا بەزى جەمئىيەتلەردە مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ يۈزى، ئالقانلىرىنى نىقابلىشى شۇ جەمئىيەتنىڭ شارائىتى ۋە ئۆرپ ـ ئادىتىدۇر. چۈنكى ئايال كىشى ھەج قىلغاندا كەبىنى تاۋاپ قىلىش جەريانىدا يۈزى ئوچۇق تاۋاپ

www.munber.org

قىلىشى شەرت قىلىنىدۇ. ياغلىق ئارتىش ئايال كىشىنىڭ ئىشلەش، ئىلىم ئۆگىنىشىگە توسالغۇ بولىدۇ دېيىش ھېچقانداق ئاساسىي يوق قۇرۇق دەۋادۇر. تەجرىبىلەر بۇنداق ئىغۋالارنىڭ خاتالىقىنى ئىسپاتلىدى. ياغلىق چەككەن مۇسۇلمان ئاياللاردىن كۆپلىرى ئىلمىي ساھەلەردە ئەڭ يۇقىرى پەللىلەرگە يەتكەن، خىزمەت ساھەسىدىمۇ نۇرغۇن ئىجادىيەت، كەشپىياتلارنى ياراتقان، مائارىپ، مېدىتسىنا، سېسترالىق ۋە مەمۇرىي ئىشلاردا كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتقان. ھېچقاچان ئۇلارنىڭ ياغلىقى خىزمىتىگە توسالغۇ بولمىغان.

«"ھىجاپ" تىن ئىبارەت ئايال كىشىنىڭ ئىسلامىي كىيىمى ھازىرقى تېخنىكا، ئىشلەپچىقىرىش زامانىغا ماس كەلمەيدۇ» دېگەن ئىغۋا

ئىسلامدا «ئىسلامىي كىيىم» دېگەن مەخسۇس كىيىم يوق، پەقەتلا ئايال كىشىنىڭ يات ئەرلەر ئالدىدا ئۇلارنىڭ دىققىتىنى جەلب قىلىپ سالماسلىقى ئۈچۈن جىسمىنى يۆگەش تەشەببۇسىلا بار. بۇ ئاساستا «ئىسلامىي پەردە» نىڭ بىر نەچچە تۈرلىرى بولۇشى مۇمكىن، بۇ ھەر بىر جەمئىيەتنىڭ ئادىتى ۋە تەبىئىتىگە قاراشلىق مەسىلە. ھازىرقى ئىسلامىي جەمئىيەتتە ئومۇملاشقان «ھىجاپ» مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ مۇتلەق ئىختىيارلىقى بىلەن بولغان، ھېچقايسى تەرەپ ئۇلارنى زورلىمىغان، شۇلار ئۆز قىلمىشلىرىدىن سىقىلماي، شىكايەت قىلماي ئۆتتۈۋاتىدىغۇ، نېمىشقا ئۇلارنىڭ ئۆزى تاللىغان يولى ئۈچۈن ئەركىنلىك

www.munber.org

ھەقىقى بېرىلمەيدۇ؟ ھالبۇكى، ھىندىستان ئاياللىرىنىڭ «سارى» ناملىق كىيىمگە ھېچكىم ئېتىراز بىلدۈرمەيدۇ، مىسىر ئاياللىرى مىڭلارچە يىللاردىن بېرى ھازىرقى كىيىم شەكلىنى قوللىنىپ كەلمەكتە. بەزىدە ئاياللار ئەرلەردىن بەكرەك ئىشچان بولۇپ، ئىشلەش ئۈنۈمى ئەرلەردىن يۇقىرى بولىدۇ.

«ئىسلام، ئەر كىشىنى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش، ھەتتا تۆتكە قەدەر ئايالغا ئۆيلىنىشكە تەشەببۇس قىلىدۇ» دېگەن مەسىلە

ئەسلىدە ئىسلام دىنى كۆپ خوتۇنلۇققا تەشەببۇس قىلمايدۇ، قۇرئان كەرىمدىمۇ كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا رۇخسەت قىلىدىغان بىرلا ئايەت بار، بۇمۇ بەزى يېتىم قىزلارنىڭ ئەھۋالىنى نەزەردە تۇتقان ئاساستا يولغا قويۇلغان، قۇرئان كەرىم يەنە يېتىم قىزلارنى نىكاھىغا ئالغانلارنى ئۇلارغا زۇلۇم قىلىشتىن قاتتىق ئاگاھلاندۇرغان. شۇ ئاساستا ھەر كىم تۆتكىچە ئايال بىلەن نىكاھلانسا بولىدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادالەتلىك بولۇش شەرت قىلىنىدۇ. ئادالەتلىك قىلىشقا قۇربى يەتمىگەن تەقدىردە بىر ئايال بىلەن كۇپايىلىنىشى كېرەك. قۇرئان كەرىم بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا۟ فِى ٱلْيَتَـٰمَىٰ فَٱنكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَىٰ وَثُلَـٰثَ وَرُبَـٰعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ فَوَٰحِدَةً ﴾

www.munber.org

﴿ئەگەر يېتىم قىزلارغا (ئۆيلىنىپ) ئادىل مۇئامىلىدە بولالماسلىقتىن قورقساڭلار (يەنى تەربىيەڭلاردا بىرەر يېتىم قىز بولۇپ، ئۇنىڭغا شۇ قىزغا باراۋەر تۇرىدىغان قىزغا بېرىلىدىغان مەھرىنى بېرەلمەسلىكتىن قورقساڭلار، ئۇنى تەرك ئېتىپ، ئۆزەڭلار ياقتۇرىدىغان باشقا ئاياللاردىن ئىككىنى، ئۈچنى ۋە تۆتنى ئېلىشىڭلارغا بولىدۇ، ئەگەر (ئۇلارنىڭ ئارىسىدا) ئادىل بولالماسلىقتىن قورقساڭلار، بىر خوتۇن بىلەن كۇپايىلىنىشىڭلار بولىدۇ.﴾[1]

قۇرئان كەرىم يەنە بىر ئورۇندا كۆپ خوتۇنلۇق بولغان كىشى ھەرقانچە قىلسىمۇ ئادالەتلىك بولۇشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئوچۇقلاپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَلَن تَسۡتَطِيعُوٓاْ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡۖ ﴾

﴿قانچە تىرىشساڭلارمۇ ئاياللىرىڭلارغا (مۇھەببەتتە ۋە دىلنىڭ مايىللىقىدا) باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇشقا ھەرگىز قادىر بولالمايسىلەر.﴾[2]

بۇنىڭدىن مەلۇمكى، ئىسلام دىنى بىرلا ئايال بىلەن ئۆي تۇتۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ، ئاز ساندىكى ئەھۋال ياكى مۇئەييەن سەۋەبلەر بىلەن كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا رۇخسەت قىلىدۇ. بەزى ۋاقىتلاردا ئۇرۇش كۆپ بولۇش سەۋەبىدىن تۇل قالغانلار كۆپىيىپ كېتىدۇ، بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا جەمئىيەتتە كۆپلىگەن ئاياللار ئەرسىز قېلىشتەك ۋەقەلەرنىڭ ئاقىۋىتىنى

[1] سۈرە نىسا 3 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نىسا 129 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كۆزدە تۇتقان ئىسلام دىنى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا رۇخسەت قىلغان. ئەمما ھېچقاچان تەشەببۇس قىلمىغان.

بەزى ئەرلەر ۋاپادارلىق، ئىنسانىيەت يۈزىسىدىن تۇغماس، كېسەلچان ئاياللىرىنى ئىككىنچى بىر ئايالغا ئۆيلىنىشكە قوشۇلغان تەقدىردە قويۇۋەتمەستىن نىكاھىدا ساقلايدۇ.

غەربلىكلەر ئۆزىنىڭ تەبىئىتى، ئۆرپ ـ ئادىتىگە قىياس قىلىپ پۈتۈن ئىنسانىيەتكە چۈشۈرۈلگەن ساماۋىي شەرىئەتكە قارشى چىقسا بولمايدۇ. ئىسلام شەرىئىتى مەخسۇس بىر جەمئىيەتكە ئەمەس، بەلكى پۈتۈن ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدە تەتبىقلاش كېرەك بولغان بىر دىندۇر. ھەر زامان ۋە ھەر ماكانغا لايىقتۇر. ئافرىقا، ئەرەب جەمئىيەتلىرىگە قارايدىغان بولساق، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش جېدەل ـ ماجىراغا سەۋەب بولىدىغان مەسىلە بولماستىن، نورمال بىر ئادەتتۇر. مۇھىم بولغان مەسىلە ئاياللارغا زۇلۇم قىلماسلىق، ھوقۇقىغا تاجاۋۇز قىلماسلىقتۇر. ئاياللارنىڭ ھوقۇقىدىن بىرى شۇكى، ئېرى ئۆزىنىڭ ئۈستىگە يەنە ئۆيلەنمەكچى بولغاندا، خالىسا ئۇنىڭدىن تالاق تەلەپ قىلالايدۇ.

غەربلىكلەرنىڭ كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشنى قوبۇل قىلماسلىقى ئەرلەرنى ئاشنا تۇتۇپ ئويناشتىن توسۇپ قالالمىدى، ھەتتا بەزىدە بىر نەچچە ئاشنا تۇتۇشىغا سەۋەب بولدى. غەربلىكلەر قانۇنلۇق توي قىلمىغان بىر ئايال بىلەن قانۇنلۇق ئايالى قېشىدا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزەلەيدۇ، بۇنداق ئەھۋال ھەر قانداق بىر دىندا ھارامدۇر.

www.munber.org

«ئىسلام مۇسۇلمان ئەرلەرنىڭ مۇسۇلمان بولمىغان ئاياللىغا ئۆيلىنىشىگە رۇخسەت قىلىدۇ، ئەمما مۇسۇلمان ئاياللىنىڭ مۇسۇلمان بولمىغان ئەرگە ياتلىق بولۇشىغا رۇخسەت قىلمايدۇ» دېگەن قاراش

ئىسلام دىنى ساماۋىي دىنلارنىڭ ھەممىسىگە ھۆرمەت قىلىدۇ، ئۆتكەن بارلىق پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىسلام ئەقىدىسىنىڭ ئايرىلماس بىر پارچىسىدۇر. مۇسۇلمان ئەر كىشى يەھۇدىي ياكى خرىستىئان بىر ئايالغا ئۆيلەنسە، ئايالىنىڭ ئەقىدىسىگە ھۆرمەت قىلىشقا بۇيرۇلىدۇ، بەلكى ئەرنىڭ ئايالىنىڭ دىنىي پائالىيەتلىرىنى چەكلەش، چېركاۋلارغا ئىبادەتكە بېرىشتىن توسۇش ھوقۇقى يوق. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، ئىسلام دىنى باشقا دىنلارنى مۇكەممەل رەۋىشتە قەدىرلەيدۇ.

ئەمما بىر يەھۇدىي ياكى خرىستىئان ئەر مۇسۇلمان ئايالغا ئۆيلەنگەن تەقدىردە ئايالىنىڭ ئەقىدىسىگە ھۆرمەت قىلىدىغان ئىش ئەسلا يوق. ئايالغا يامانلىق قىلىشى، ئىبادەتتىن توسۇشى، باللىرىنى ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىشتىن چەكلىشى ئېنىق.

www.munber.org

«ئىسلامدا زاكات باي مۇسۇلمان ئۈچۈن ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا كەمبەغەل مۇسۇلمانغا قارىغاندا ئۈستۈنلۈك پۇرستى تۇغدۇرۇپ بېرىدۇ، مال ـ دۇنياسى كۆپ بولۇش ساۋابقا ئىگە بولۇشقا ھەسسە قوشىدىكەن» دېگەن مەسىلە

ئىسلامدا كىشىلەر ئارىسىدىكى ئىمتىيازنىڭ بىردىنبىر ئۆلچىمى ياخشى ئەمەل، تەقۋادارلىقتۇر. قۇرئان كەرىم شۇنداق بەلگىلىگەن:

﴿ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ﴾

﴿ھەقىقەتەن ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېسابلىنىسىلەر (يەنى كىشىلەرنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئارتۇق بولۇشى نەسەب بىلەن ئەمەس، تەقۋادارلىق بىلەن بولىدۇ.﴾[1]

باي، كەمبەغەل بولۇشتىن قەتئىينەزەر ئىخلاس بىلەن ئەمەل قىلىش تەقۋادارلىقتۇر.

شۇنى بىلىش كېرەككى، ئىسلامدا ئەمەللەر نىيەت بىلەن ئۆلچىنىدۇ. ھەممە ئىشتا نىسپىيلىك بولۇشى مۇقەررەر. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن كەمبەغەل بىر دەرھەم ياكى بىر خورما چاغلىق نەرسىنى ساخاۋەت قىلسا، باينىڭ مىليونلاپ قىلغان ساخاۋىتىدىن ساۋابتا ئارتۇق بولۇشى مۇمكىن.

[1] سۈرە ھۇجۇرات 13 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

شۇنداقتىمۇ ئىسلام دىنى سەدىقە ئۇقۇمىنى كەڭ دائىرىدە بايان قىلدى، مال ـ دۇنياغىلا چەكلەپ قويمىدى. ياخشى سۆز قىلىش، يولدىن تاش ـ كېسەك، يىڭنە ـ تىكەندەك نەرسىلەرنى سۈپۈرۈۋېتىش، مۇسۇلمان قېرىندىشىغا غايىبانە دۇئا قىلىش، ئىلىم تەلەپ قىلىش، گۇناھ ـ مەئسىيەتكە چۈشۈپ قېلىشتىن قورقۇپ ئۆيلىنىش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلار سەدىقە ھېسابلىنىدۇ.

«ئىسلامنىڭ چوشقا گۆشىنى ھارام قىلىشىغا ھېچقانداق ئاساسى يوق، ئۇمۇ باشقا ھايۋانلارغا ئوخشاشلا ھايۋانغۇ؟» دېگەن سەپسەتە

قۇرئان كەرىم بىر نەچچە ئايەتتە مۇسۇلمانلارغا چوشقا گۆشىنى ھارام قىلدى، ئەمما سەۋەبىنى زىكىر قىلمىدى. شۇنىڭغا ئوخشاشلا ئادەم ئەلەيھىسسالامغا جەننەتتە بىر خىل دەرەخنى ھارام قىلغان. شۇڭلاشقا ھەر بىر مۇسۇلمان بۇ چەكلىمىگە پەقەتلا ئىلاھىي چەكلىمە ئاساسىدا مۇئامىلە قىلىپ، شەرتسىز بويسۇنۇشى كېرەك.

مۇلاھىزە قىلىدىغان بولساق، چوشقىنى ھارام قىلغان تۇنجى دىن ئىسلام دىنى ئەمەس، يەھۇدىي دىنىمۇ ھارام قىلغان. بۇ تەۋراتنىڭ «ئەھدى قەدىم» نۇسخىسىدا زىكىر قىلىنغان. مەلۇمكى، خرىستىئانلار ئۇچۇن بولىس چوشقا گۆشى يېيىشكە رۇخسەت قىلغان. ۋاھالەنكى، «ئەھدى قەدىم» قانۇنلىرى پۈتۈن خرىستىئانلاردىن شۇنىڭغا بويسۇنۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

www.munber.org

ئەجەپلىنەرلىكى شۇكى، مۇسۇلمان چوشقا گۆشى يېيىشنى ئۆزىگە هارام قىلسا ئەيىبكە بۇيرۇلىدۇ. ياۋرۇپا، ئامېرىكىلاردا بىر يەھۇدىي چوشقا يېمىسە ھېچكىم ئەيىبلىمەيدۇ. يەنە ئىلمىي تەتقىقاتلارمۇ چوشقا گۆشىدە مىكروپلارنىڭ ئىنتايىن كۆپلۈكىنى ئىسپاتلاپ چىقىپ ئوتتۇرىغا قويدى.

ئىسلام دىنى نېمە ئۈچۈن ئەرلەرنى ئالتۇن، يىپەك ئىشلىتىشتىن چەكلەيدۇ؟

ئىسلام دىنى ئادالەت، باراۋەرلىك، دوستلۇق، ئىناقلىق ھۆكۈم سۈرگەن بىر جەمئىيەت بەرپا قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. ئۇنداق جەمئىيەتتە قېرىنداشلىق، ھەمكارلىق روھى ئومۇملاشقان بولىدۇ. بەزى كىشىلەر، بولۇپمۇ بەزى ئەرلەرنىڭ مۇئەييەن كىيىم ياكى ئالتۇن، يىپەككە ئوخشاش قىممەت باھالىق بۇيۇملارنى قوللىنىشى كەمبەغەللەرنىڭ قەلبىنى سۇندۇرىدۇ، كىيىم ـ كېچەكتە ئىمتىياز ئىگىسى بولغانلارمۇ باشقىلارغا چوڭلۇق ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىشى مۇمكىن.

كەمبەغەللەرنىڭ ھېسسىياتىغا ھۆرمەت قىلىش مۇھىم ئىشتۇر. جەمئىيەتتە بەزى كىشىلەرنىڭ باشقىلاردىن ئالاھىدە ئوتتۇرىغا چىقىشى كەمبەغەللەر قەلبىدە ئۆچمەنلىك ياكى خورلۇق ھېسسىياتى تۇغدۇرۇشى مۇمكىن. بۇنىڭ جەمئىيەت مۇقىملىقىغا سەلبىي تەسىرى بولمايدۇ دېيەلمەيمىز. ئىسلام دىنى بۇ ئاساستا ئەرلەرگە ئالتۇن، يىپەك ئىستېمال قىلىشنى چەكلىگەن.

ئالتۇن، يىپەك ئىستېمال قىلغان ئادەمدە بىر خىل يۇمشاقلىق ۋە خۇمسى مىجەز پەيدا بولۇپ قالىدۇ، ئىسلام

www.munber.org

بۇنى چەكلەيدۇ. قوپاللىق، يىرىكلىكتە ئادەتلەنگەن كىشى تۈرمىۋش قىيىنچىلىقلىرىغا بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى ياخشى، مەسئۇلىيەتچانلىقى كۈچلۈك كېلىدۇ.

«ئىسلام باشقا دىنغا ئىشىنىش ئەركىنلىكىگە قارشى، چۈنكى دىندىن يېنىۋالغان مۇرتەدكە ئۆلۈم جازاسى بېرىدۇ» دېگەن سەپسەتە

بۇ ئاساسسىز قۇرۇق دەۋادۇر. ئىسلام دىنى ئىنسانىڭ دىنىي ئەركىنلىكىگە كاپالەتلىك قىلغان بولۇپ، بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىمدە ئوچۇق ـ ئاشكارا ھالدا مۇنداق دېيىلگەن:

﴿ لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ ﴾

﴿دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر، ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.﴾[1]

دىنى ئېتىقاد ئەركىنلىكىنى قوبۇل قىلىش باشقا دىنلارنى ئېتىراپ قىلغانلىق بولىدۇ. قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ:

﴿ لَكُمۡ دِينُكُمۡ وَلِيَ دِينِ ﴾

﴿سىلەرگە ئۆز دىنىڭلار كېرەك، ماڭىمۇ ئۆز دىنىم كېرەك.﴾[2]

[1] سۈرە بەقەرە 256 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە كافىرۇن 6 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىسلام دىنى باشقا دىنلارنى ئېتىراپ قىلىش دائىرىسى ئىچىدە ئىلمىي ئاساستىكى دىنىي مەسىلىلەر ئۈستىدە باشقىلارنى كەمستمىگەن، مەسخىرە قىلمىغان ھالدا دە ـ تالاش ئەركىنلىكىگە كېپىللىك قىلىدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ ﴾

﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ يولىغا (يەنى ئىسلام دىنىغا) ھېكمەتلىك ئۇسلۇبتا ياخشى ۋەز ـ نەسىھەت بىلەن دەۋەت قىلغىن، ئۇلار (يەنى مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن.﴾[1]

ئىسلام دىنىنى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن قوبۇل قىلغاندىن كېيىن دىندىن يېنىۋالغان مۇرتەدكە كەلسەك، ئىسلامىي جەمئىيەتتە ئۇنىڭغا باشقىچە مۇئامىلە قىلىنىدۇ. ئۇ دىنسىز، بەلكى دىننى كۆزگە ئىلماي دىن بىلەن ئوينىشىدۇ، بۈگۈن بىر دىننى قوبۇل قىلسا، ئەتىسى ئۇ دىنغا ھۇجۇم قىلىدۇ. قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ:

﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ كُفۡرٗا لَّمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ سَبِيلَۢا ﴾

[1] سۈرە نەھل 125 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئىمان ئېيتقان، ئاندىن كاپىر بولغان، ئاندىن ئىمان ئېيتقان، ئاندىن كاپىر بولغان، ئاندىن كۇفرىدا ئەزۋەيلىگەن (يەنى شۇ كۇفرى بىلەن ئۆلگەن) كىشىلەرنى ئاللاھ مەغپىرەت قىلمايدۇ ۋە ئۇلارنى توغرا يولغا (يەنى جەننەتكە) يېتەكلىمەيدۇ.[1]﴾

قۇرئان كەرىمدە «مۇرتەد» (دىندىن يېنىۋالغان ئادەم) كە ئۆلۈم جازاسى بېرىش توغرۇلۇق ھېچقانداق ئايەت يوق. لېكىن سۈننەت ھۆكمى بويىچە: «دىنىنى باشقا دىنغا ئالماشتۇرسا (يەنى ئىسلام دىنىدىن چىقىپ، باشقا دىنىنى قوبۇل قىلسا) ئۆلتۈرۈڭلار» دېيىلگەن. قارىغاندا مەزكۇر ئۆلتۈرۈش بۇيرىقى جەڭ مەيدانىدا مۇسۇلمانلار سېپىدىن يۈز ئۆرۈپ دۈشمەنلەر سېپىگە ئۆتىۋالغانلارنى مەقسەت قىلغان. ئۇرۇش مەزگىلىدە دۈشمەن سېپىگە ئۆتىۋالغان خائىنلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىش دۇنيانىڭ ھەرقانداق يېرىدىكى قانۇندا ئوچۇق بەلگىلەنگەن بولسا كېرەك.

شۇنداقتىمۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ قانۇنشۇناس ئالىملىرى «مۇرتەد» نى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن دىندىن يېنىۋالغانلىقىنى ئېلان قىلىپ، ئىسلامنىڭ پرىنسىپ، تەلىماتلىرىغا قارشى ھۇجۇم قىلغان بولۇشىنى شەرت قىلىدۇ. ئۇ جەمئىيەتنىڭ ئاممىۋي قانۇن ـ تۈزۈمىگە قارشى چىققان بولىدۇ، ئۇنىڭغا ئۈچ قېتىم تەۋبە قىلىپ دىنغا قايتىش پۇرسىتى بېرىلىدۇ. يەنە قايتماستىن جەمئىيەت تۈزۈمىگە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ تۇرۇۋالسا، جازاغا لايىق بولۇپ قالىدۇ.

[1] سۈرە نىسا، 137 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مەلۇمكى، بارلىق دىنلار بۇزغۇنچىلاردىن ئۆزىنى ھىمايە قىلىشقا تىرىشىدۇ، دىنىي ئېتىقادىغا ئاشكارا زىيانكەشلىك قىلغانلارغا يول قويمايدۇ، خرىستىئان چېركاۋلىرىدىمۇ دىنغا زىيانكەشلىك قىلغانلارنى «يېتىم قالدۇرۇش» قائىدىسى بار.

«ھازىرقى زامان مۇسۇلمانلىرىنىڭ سەلمان رۇشدىغا تۇتقان پوزىتسىيىسى پىكىر ئەركىنلىكىگە زىت» دېگەن سەپسەتە

سۆز ئەركىنلىكى بىلەن زىيانكەشلىك قىلىش نىيىتىدە دېيىلگەن سۆز ـ ھەرىكەتنىڭ پەرقىنى ئايرىۋېلىش لازىم. دۇنيادىكى بىر مىليارتتىن ئارتۇق مۇسۇلماننىڭ دىنىي ئەقىدىسىگە مۇناسىۋەتلىك مەسىلە بەك مۇھىم مەسىلىدۇر. سەلمان رۇشدى زىيانكەشلەر كاتېگورىيىسىگە كىرىدۇ، ئۇچۇق ـ ئاشكارا مەلۇم بولدىكى، رۇشدى ئىسلام دىنىغا تىل ئۇزارتىشتا ماددىي مەنپەئەتنى، شۆھرەتنى كۆزلىگەن. ئەدەبىيات تەنقىتچىلىرى رۇشدى رومانىنى ئەدەبىي، پەننىي تەرەپلەردىن ياخشى يېزىلغان رومان سەۋىيىسىگە ئەمەس، ھەتتا ئوتتۇرا ھال سەۋىيىگىمۇ يەتمەيدۇ دەپ باھا بەرگەن.

نېمىلا بولمىسۇن، سەلمان رۇشدىنىڭ رومانىغا قارىتا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىنكاسى ئوخشاش بولمىدى. ئىراندا شىئە مەزھىبىدىكىلەرنىڭ داھىيسى خۇمەينىي قېنى ھالال (ئۆلتۈرۈش ۋاجىپ) دېگەن پەتۋانى بەردى. ئەھلى سۈننە مۇسۇلمانلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئاخبارات ساھەلىرىدە نارازىلىق بىلدۈرۈش بىلەن چەكلەندى. مىسىرنىڭ دىنىي ئىشلار مىنىستىرى رۇشدى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئىسلام پەيغەمبىرى،

www.munber.org

ئىسلام دىننىغا قارىتا قىلىنغان مەسخىرە خاراكتېرلىك پىكىرىدىن يېنىشقا چاقىرغاندا قوبۇل قىلماي، ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇرۇشنى ئەۋزەل كۆرگەن.

مەلۇمكى، ئىسلام دىنىنى ئۆگەنگەن كۆپلىگەن غەربلىك شەرقشۇناسلار ئۆزىنىڭ ئىلمىي ئەسەرلىرىدە ئىسلام ۋە پەيغەمبەرگە قارشى تۆھمەت قىلىپ، يالغان گەپلەرنى يازغان، شۇنداق كىتابلارنىمۇ مۇسۇلمانلار ئۆز تىللىرىغا تەرجىمە قىلغان، ئۆگەنگەن، ئىلمىي ۋە قانائەتلىنەرلىك رەددىيە قايتۇرغان. بۇ مۇسۇلمانلاردا مەنتىقىلىق، كەچۈرۈمچان ئىدىيىنىڭ بارلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

«ئىسلام جازا قانۇنىدا ئوغرىنىڭ قولىنى كېسىش، زىنا قىلغانلارنى چالما ـ كېسەك قىلىش جازاسى ئىنتايىن قاتتىق قوللۇق، ۋەھشىيلىك» دېگەن سەپسەتە

مەلۇمكى، قانۇنىي جازالارنى ئىجرا قىلىش جەمئىيەت تۈزۈمگە قارشى چىققانلارغا قويۇلغاندۇر. ئىسلامىي جەمئىيەت تۈزۈمى ھەر بىر شەخسنىڭ دىن، جان، مال، نومۇس، ئەقىل قاتارلىق ئاساسىي ھوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلىدۇ. ھەرقانداق بىر ئادەم يۇقىرىقىلارنىڭ قايسى بىرىدە تاجاۋۇزغا ئۇچرىسا، پۈتۈن بىر جەمئىيەتكە تاجاۋۇز قىلغانلىق، جەمئىيەت ئامانلىقى ۋە مۇقىملىقىغا تەھدىد سالغانلىق ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

www.munber.org

﴿ مَن قَتَلَ نَفْسًۢا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِى ٱلْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحْيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۚ ﴾

﴿كىمكى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمىگەن ياكى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلمىغان بىر ئادەمنى ئۆلتۈرسە، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى ئۆلتۈرگەندەك بولىدۇ، كىمكى بىر ئادەمنى تىرىلدۈرسە (يەنى قۇتقۇزسا ياكى ھايات قېلىشىغا سەۋەبچى بولسا)، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى تىرىلدۈرگەندەك بولىدۇ.﴾[1]

شۇنداق ئىكەن، ئىسلام دىنى جەمئىيەت كىشىلىرىگە بارلىق ھوقۇقنى تەمىنلەپ بېرىشكە كېپىللىك قىلغان، جىنايەت سادىر قىلىشنىڭ ئۆزىلا ۋەھشىيلىك سانىلىدۇ.

ئىسلامدىكى جازا قانۇن تۈرلىرى بەزى ئەھۋاللاردا قاتتىقراق تۇيۇلسىمۇ، ئالدىراقسانلىق بىلەن ئىجرا قىلىنمايدۇ، گۇمان بىلەنمۇ ئىجرا قىلىش مۇمكىن ئەمەس. بىر ئادەمگە قارشى جىنايەت بېكىتىش ئۈچۈن ئالدىرىماي، ئىنچىكە تەكشۈرۈپ بېكىتىشكە توغرا كېلىدۇ. جازا قانۇنى ۋە جازالار كىشىلەرنى ئازابلاش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ رازى بولمايدىغان، ئىنسانىيەت مەنپەئىتىگە توغرا كەلمەيدىغان سۆز - ھەرىكەتلەرنى قىلىپ سېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. ۋەھالەنكى، ئاللاھ بەندىلىرىگە تولىمۇ رەھىملىكتۇر. ئىسلام دىنى بۇ شەكىلدە قاتتىق جازا قانۇنلىرىنى ئوتتۇرىغا

[1] سۈرە مائىدە 32 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قويۇش ئارقىلىق تارىختىن بېرى مۇسۇلمانلار جامائىتى ئىچىدە كۆرۈنەرلىك تەسىر قوزغاپ كەلگەن بولغاچقا، ھەر قانداق شەخس جىنايەت سادىر قىلىشنى كۆڭلىگە كەلتۈرسە، ئىغىر جازا قانۇنىدىن قورقۇپ، ئىمانى، ۋىجدانى ئارقىلىق ئۆزىنى تارتىدىغانلىقى ھەممىگە ئايان.

«ئىسلام دىنى پەرز قىلغان رامىزاندا بىر ئاي روزا تۇتۇش جەمئىيەت كىشىلىرىنىڭ مەھسۇلات، ئىشلەپچىقىرىش ھەرىكىتىنى ئاقسىتىپ قويىدىكەن» دېگەن سەپسەتە

روزا ـــ ئىسلامدا نامازدىن قالسا، ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان ئىبادەت. تاڭ يورۇغاندىن باشلاپ كۈن ئولتۇرغىچە ئارىلىقتا يېمەك ـ ئىچمەك، جىنسىي ئالاقىدىن ساقلىنىشتىن ئىبارەت بولۇپ، ھەر يىلى رامىزان ئېيىدا بىر ئاي روزا تۇتۇش پەرزدۇر.

روزىنىڭ ھېكمىتى شۇكى، ئىنساننىڭ ئىرادىسى، روھىي دۇنياسىنى تەربىيىلەشتە ئەڭ ئۈنۈملۈك چارە ھېسابلىنىدۇ. روزا تۇتقان ئادەم ئالدىدىكى ھالال يېمەكنى ئاچ تۇرۇپ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنغان ئاساستا يېمەيدۇ ھەم ئۆزىنى ھارامدىن ساقلاشقا ئادەتلەندۈرىدۇ.

روزا مۇسۇلماندا روھىي ھېسسىياتنى تەربىيىلەيدۇ، چۈنكى روزا ئىبادىتى ئىنساننىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىدە مەلۇم بولمايدۇ، بىر ئادەمنىڭ روزا تۇتقان ـ تۇتمىغانلىقىنى ئاللاھتىن باشقا مەخلۇق بىلەلمەيدۇ. يەنى روزا ئىبادىتى بىلەن ئىنسان

www.munber.org

باشـقىلار ئـالدىدا پـەخىرلىنەلمەيدۇ (رىياكـارلىقتىن خـالىي ئىبادەتتۇر).

يۇقىرىقىلارغـا ئاساسـەن، روزا ئىنسـاننى شـەھۋانىي ھەۋەسـلىرى ئۈسـتىدىن غەلىبـە قىلالايدىغـان، ئىشـلىرىدا سەممىيلىكنى ئەمەلىيلەشتۈرىدىغان مەخپىي كـۈچ ئىگەنلىكى مەلۇم بولىدۇ. تارىخىي ھەقىقەتلەردىن مەلۇمكى، ئىلگىرىكى مۇسۇلمانلار رامىزان ئېيىدا چوڭ ـ چوڭ غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرگەن، ئۇلارنىڭ روزىدارلىقى ئۇلارنىڭ جىھاد قىلىشىغا توسالغۇ بولالمىغان.

ھازىرقى زامانىدا بەزى جەمئىيەتلەردە رامىزاندا روزىنى باھانە قىلىۋېلىپ، ھېچ ئىش قىلماي، كۈندۈزى ئۇخلاپ، كېچىسى يەپ ـ ئىچىپلا ئۇلۇغ رامىزان ئېيىنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈۋېتىدىغان روزىنىڭ ھېكمىتىنى تامامەن يوقىتىپ قويىدىغان ئەھۋاللار كۆرۈلمەكتە. ئۇنىڭ ئۈستىگە، كېچىدە ئۇخلىماستىن تېلېۋىزور ئالدىدا ئولتۇرۇپ، ئۇلۇغ رامىزان كېچىسىنى بىكارغا ئۆتكۈزۈش ئىسلام دۇنياسىنىڭ كۆپىنچىسىدە ئومۇملىشىپ كېتىۋاتىدۇ.

«ئىسلام دىنى ھازىرقى زامان مەدەنىيىتى بىلەن ماسلىشالمايدۇ، چۈنكى مۇسۇلمانلار قالاق، تەرەققىياتتا ئارقىدا قالغان» دېگەن سەپسەتە

يېقىنقى زاماندىكى مۇسۇلمانلارنىڭ تەرەققىياتتا ئارقىدا قېلىشى ھېچقاچان ئىسلام دىنىدىن ئەمەس، بەلكى ئىسلام تەلىماتىدىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكتىن دېسەك توغرا بولىدۇ. بەزىدە ئىسلام تەلىماتىنى توغرا چۈشىنەلمەسلىكتىنمۇ كېلىپ

www.munber.org

چىقىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقىدا قېلىشىدا نەچچە خىل ئامىللار بولۇپ، ئۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ بەلگىلەش ئەقىللىك ئادەمگە ئانچە قىيىن بولمىسا كېرەك.

هازىرقى زامان مەدەنىيىتىنىڭمۇ ئىجابىي، سەلبىي تەرەپلىرى بار. ئوچۇقراق قىلىپ ئېيتقاندا، ئىسلام دىنى هازىرقى زامان مەدەنىيىتىنىڭ سەلبىي تەرەپلىرىنىڭ هەممىنى رەت قىلىدۇ. ئەخلاقىي چىرىكلىك، ئائىلىۋىي تارقاقلىق، ئىشسىزلىق، زەهەرلىك چېكىملىك، مۇهىت بۇلغىنىش ۋە تەلۋىلەرچە قوراللىنىشتەك ئىشلارغا تۈپتىن قارشىدۇر.

هازىرقى زامان مەدەنىيىتىنىڭ ئىجابىي تەرەپلىرىنى يۈزلەرچە يىللاردىن بېرى كۈچەپ تەشەببۇس قىلىپ كەلدى. مەسىلەن: بىلىم ئېلىش، ئىشنى پۇختا قىلىش، ئېنېرگىيەنى رەتكە سېلىپ ياخشى شەكىلدە پايدىلىنىش، ۋاقىتقا هۆرمەت قىلىش. شۇنداقلار، ئىنسانلارنىڭ تالانتىنى يېتىشتۈرۈپ ئاللاهقا ئىمان كەلتۈرۈشنى ۋە جەمئىيەتنىڭ پايدىلىق ئەزاسى بولۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ.

دۇنيا تەرەققىياتىنىڭ ئىلگىرى سۈرۈلۈشى ياكى ئارقىدا قېلىشى ئىسلام دىنى ياكى خرىستىئان دىنى بىلەن مۇناسىۋەتسىز. ياپونلۇقلار دۇنيا مىقياسىدا ئەڭ تەرەققىي قىلغان مىللەتلەردىن سانىلىدۇ. ۋەهالەنكى، ئۇلار ساماۋىي دىنغا ئىشەنمەيدۇ. خىتايلار بولسا، هېچقانداق دىنغا ئىشەنمەيدۇ.

www.munber.org

ئىسلام دىنى بىرلىك ـ ئىتتىپاقلىققا چاقىرسىمۇ، مۇسۇلمان مىللەتلەر بۆلۈنمىچىلىك ۋە تەپرىقىچىلىك ئىچىدە ياشاۋاتقانلىقى مەسىلىسى

ئىسلام دىنىنىڭ ئۆملۈك ـ بىرلىككە چاقىرىدىغانلىقىدا شەك يوق. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق پەرمان قىلىدۇ:

﴿ وَٱعۡتَصِمُواْ بِحَبۡلِ ٱللَّهِ جَمِيعٗا وَلَا تَفَرَّقُواْۚ ﴾

﴿ئاللاھنىڭ دىنىغا بىردەك مۇستەھكەم ئېسىلىڭلار، بۆلۈنمەڭلار.﴾[1]

مۇسۇلمانلار ئىتتىپاقلىق پرىنسىپىنى كۆپ ئەھۋاللاردا ئەمەلگە ئاشۇرغان. ئارىدىكى بۆلۈنۈش ئىسلام بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتى بولمىغان باشقا ئامىللار تۈپەيلىدىن ئوتتۇرىغا چىققان. مەسىلەن، ھاكىمىيەت تالىشىش سۈركۈلۈشى، غەرب مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئىسلام مەملىكەتلىرىدە ئۇزۇن مۇددەت ئىشغال قىلىپ تۇرۇپ بۇزغۇنچىلىق سېلىشى، ئۇزۇن مۇددەتلىك بىكىنمىچىلىكتىن كېلىپ چىققان ئاڭسىزلىق، ئەتراپىدىكى دۇنيادا بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەردىن خەۋەرسىز قېلىشتەك ئىشلار.

مۇسۇلمانلاردا بىلىم ئىگەللەش نىسبىتىنىڭ ئېشىشى، باشقا جەمئىيەتلەر بىلەن باردى ـ كەلدىنىڭ كۆپىيىشى، باشقا مىللەتلەرنىڭ مۇسۇلمانلارغا قارىتا تەئەسسۇپلۇقى سەۋەبىدىن مۇسۇلمانلار ئارىسىدا بىر قەدەر بىرلىك ئورنىتىش ئېڭى كۈچىيىشكە باشلىدى. بۇنىڭ تىپىك مىسالى «دۇنيا ئىسلام

[1] سۈرە ئال ئىمران 103 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

قۇرۇلتىيى تەشكىلاتى» نىڭ بارلىققا كېلىشىدۇر. ئىسلام دۆلەتلىرى ۋە بەزى ھۆكۈمەتلەر ئارىسىدىكى سىياسىي ئىختىلاپلار بىر قەدەر ئېنىق، گەۋدىلىك بولسىمۇ، ئىسلام مىللەتلىرى ئوتتۇرىسىدىكى سوغۇق مۇناسىۋەت خۇددى باھار پەسلىدىكى مۇزدەك ئېرىپ، كۈنسېرى ياخشىلىنىشقا قاراپ يۈزلەنمەكتە ۋە ئىتتىپاقلىق كۈچەيمەكتە. بىر مۇسۇلمانغا زۇلۇم بولسا، دۇنيا مۇسۇلمانلىرى بىردەك ھېسداشلىق قىلىدىغان ۋەزىيەت شەكىللەنمەكتە. بۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسى تەكىتلەپ بېرىدۇ: «مۆمىنلەر بىر ـ بىرىگە ھېسداشلىق، رەھىمدىللىك قىلىشتا بىر گەۋدىگە ئوخشايدۇ، قايسى بىر پارچىسىغا ئاغرىق تەگسە، پۈتۈن جىسمىدا رېئاكسىيە قوزغايدۇ.» [مۇسلىم، ئىبنى ھەنبەل رىۋايىتى]

«ئىسلامدىكى جىھاد مۇسۇلمانلارنى باشقىلارغا تاجاۋۇز قىلىشقا تەشەببۇس قىلىدۇ» دېگەن سەپسەتە

ئەپسۇسكى، جىھاد ئۇقۇمى غەيرى دىندىكىلەر ئېڭىدا خاتا چۈشەنچە پەيدا قىلغان. ئىسلام ھېچقاچان مۇسۇلمانلارنى جەڭگە تەشەببۇس قىلغان ئەمەس. بىراق زۇلۇمغا ئۇچرىغان، خورلانغاندا ئۆزىنى، ھوقۇقىنى مۇداپىئە قىلىش يولىدا زالىمغا قارشى جەڭ قىلىشقا رۇخسەت قىلغان. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا۟ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴾

www.munber.org

﴿هۇجــۇم قىلىنغۇچىلارغــا، زۇلۇمغــا ئۇچرىغــانلىقلىرى ئۈچۈن، (قارشىلىق كۆرسىتىشكە) رۇخسەت قىلىندى، ئاللاھ ئۇلارغا ياردەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر.﴾[1]

ئاللاھ يەنە باشقىلارغا تاجاۋۇز قىلىشنى چەكلەپ مۇنداق پەرمان قىلدۇ:

﴿ وَقَـٰتِلُواْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَـٰتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓاْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴾

﴿سىلەرگە ئۇرۇش ئاچقان ئادەملەرگە قارشى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىڭلار، تاجاۋۇز قىلماڭلار، تاجاۋۇز قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ.﴾[2]

ئىسلام تاجاۋۇزغا قارشى قايتۇرۇلغان رەددىيەنىڭ ئوخشاش بولۇشىنى، ئاشۇرۇپ ئۆچ ئالماسلىقنى شەرت قىلىپ، كەچۈرۈمچانلىقنى تەشەببۇس قىلدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق پەرمان قىلدۇ:

﴿ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُواْ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِۦ ۖ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّـٰبِرِينَ ﴾

﴿ئەگەر (ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان ـ زەخمەت ئۈچۈن) ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان ـ زەخمەت قانچىلىك بولسا، شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار (يەنى

---

[1] سۈرە ھەج 39 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 190 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئاشۇرۇۋەتمەڭلار)، ئەگەر سەۋر قىلساڭلار (يەنى ئىنتىقام ئالماي كەچۈرسەڭلار)، بۇ سەۋر قىلغۇچىلار (يەنى كەچۈرگۈچىلەر) ئۈچۈن (ئەلۋەتتە) ياخشىدۇر.﴾[1]

ئىسلام دىنى خۇسۇمەتچىلىرىنىڭ بەزى ئاز سانلىق مۇسۇلمان ھاكىملارنىڭ شەخسىي يولسىزلىقلىرىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئىسلامنىڭ جەۋھىرىدىن ئىزدەشتەك قىلىشقا چاقىرىشى دەپ قارىشى چوڭ خاتالىق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئىنساپسىزلىقتۇر. قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىس شەرىپلەرنىڭ ئېنىق مەنىلىرى مۇسۇلمانلارنى ئوخشاش ئەقىدىدە بولمىغان ئىنسانلار بىلەن چىقىشىپ ئۆتۈشكە چاقىرىش بىلەن بىرگە، غەيرى دىندىكىلەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلىشنى تەشەببۇس قىلىدۇ (تاجاۋۇز قىلمىغان تەقدىردە). بىز بۇنى جىھاد ئۇقۇمىنى خاتا چۈشىنىپ، ئىسلام دىنىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن بەزى مۇسۇلمانلارنىڭ يولسىزلىقلىرىنىڭ ئارىسىنى پەرقلەندۈرەلمىگەنلىكتە دەپ قارايمىز.

«ئىسلام دىنى دېموكراتىيە ۋە ئىنسان ھەقلىرىگە قارشى، ھاكىم ئۈچۈن شۇرا (مەسلىھەت كېڭىشى) نىڭ ھاجىتى يوق، مۇسۇلمانلار قارشى تەرەپنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلمايدۇ» دېگەن سەپسەتە

ئىسلام دىنى دېموكراتىيەگە قارشى دەپ قاراش مۇتلەق خاتا. خەلق ئاممىسىنىڭ سىياسىي پائالىيەتلەرگە قاتنىشىشى، پائالىيەتلىرىگە چەك قويماستىن رۇخسەت قىلىشتەك

[1] سۈرە نەھل 126 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئىشلارنى ئىسلام هازىرقى زامان سىياسىي تۈزۈملىرى ۋە دېموكراتىك تۈزۈملەر ئوتتۇرىغا چىقىشتىن بۇرۇن يولغا قويغان. ئاللاھ تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بەزى ئىشلاردا ساھابىلار بىلەن مەسلىھەتلىشىشكە بۇيرىغان. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىمدىمۇ مۇنداق دېيىلگەن:

﴿ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ﴾

﴿ئۇلار بىلەن كېڭەشكىن (ساھابىلار بىلەن)﴾[1]

ئاللاھ سۈمۇۋل خاراكتېرلىك ئىسلامىي جەمئىيەتنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ﴾

﴿ئىشلىرىنى مەسلىھەت بىلەن قارار قىلىدىغانلاردۇر.﴾[2]

تارىخنىڭ ئىسپاتلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپىنچە ھاللاردا ساھابىلار بىلەن مەسلىھەتلىشەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئىسلام خەلىپىلىرىمۇ شۇنداق قىلغان. بەزى ۋەقەلىكلەر باركى، بەزى مۇسۇلمانلار ھاكىملارغا ئوچۇق ـ ئاشكارا قارشى چىققان. ئەمما ھاكىملار ئۇلارغا ھېچقانداق زىيانكەشلىك قىلمىغان. بىر ئايال بىر مەسىلە توغرۇلۇق ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتابقا (ئاللاھ رازى بولسۇن!) نارازىلىق بىلدۈرگەن، خەلىپە ئۇ ئايالنىڭ پىكرىنى قوبۇل قىلىپ: «مېنىڭ ئەيىبلىرىمنى كۆرسىتىپ قويغان كىشىگە ئاللاھ رەھىم قىلسۇن!» دېگەن.

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 159 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە شۇرا 38 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىسلام ئۆلىمالىرى: «ھاكىم كۆپچىلىك ئالىملار قوللىغان پىكىرنى قوبۇل قىلغان ھالدا مەسىلىھەت كېڭىشى تۈرغۈزۈشى كېرەك» دېگەن خۇلاسىگە كەلگەن.

ئىسلام ئالىملىرى قارشى تەرەپنىڭ پىكرىگە قارىتا بىر نەچچە تۈرلۈك پرىنسىپقا ئاساسلىنىدىغان بولۇپ، ئاساسلىقى: قارشى تەرەپنىڭ پىكرىنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلاش، پىكىر ئىگىسىگە ئۆچمەنلىك قىلماسلىق، سۆز ــ ھەرىكەت بىلەن ئازار بەرمەسلىك ۋە دەلىل - ئىسپات بىلەن قانائەتلىنەرلىك جاۋاب بېرىشتىن ئىبارەت. ئالىملارنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق بىر مەشھۇر سۆزى بار: «بىر مەسىلە ئۈستىدە پىكىر ئىختىلاپى ئارىدىكى دوستلۇقنى بۇزماسلىقى كېرەك»، «مېنىڭ پىكرىمدە (قارىشىم) توغرا خاتالىق ئېھتىمالى، باشقىلارنىڭ پىكرىدە خاتا ـ توغرىلىق ئېھتىمالى بار.»

قارشى پىكىرگە ھۆرمەت قىلىشتا مۇسۇلمانلارنىڭ كەڭ قورساقلىقى ئىسلام فىقھىسىدا ئوچۇق نامايەن بولۇپلا قالماستىن، باشقا ھەر تۈرلۈك ئىلىملاردا مۇئەييەنلىشىدۇ، مۇسۇلمانلار ئارىسىدىمۇ نۇرغۇن مەسىلىلەردە پىكىر ئىختىلاپى، ھەرخىل مەزھەپلەر، ئوخشاش بولمىغان ئېقىملار مەۋجۇت بولسىمۇ، يەنىلا شۇ مەسىلىلەرنى ئۆز لايىقىدا ھەل قىلىپ، ئاساسلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە توغرا يەكۈن چىقىرىپ كېلىۋاتىدۇ.

ئىسلام دىنى ئىنسان ھەقلىرىگە ھۆرمەت قىلىشتىمۇ ئۈلگىلىك دىندۇر. بۇ ھەقتىكى ئۆزگەرمەس دەلىللەر شۇنى ئىسپاتلايدۇ.

www.munber.org

بۇ ھەقىقەتنى تارىختىن بېرى مۇسۇلمانلار ھاياتىدا ئەمەلىي ئىجرا قىلىپ كەلگەن.

كىشىلىك ھوقۇق تەرغىباتچىلىقى بۈگۈن دۇنيا مىللەتلىرىنىڭ ئاغزىدا كەڭ تارقالغان بولسا، بۇنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىنىڭ تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشىگە بىر قۇر نەزەر تاشلاش مۇمكىن. كىشىلىك ھوقۇققا ھۆرمەت قىلىش خاھىشى ئەنگىلىيەدە مىلادى **1688** ـ يىلى، ئامېرىكىدا **1776** ـ يىلى، فرانسىيەدە **1789** ـ يىلى ئوتتۇرىغا قويۇلغان بولسىمۇ، «كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسى» **1948** ـ يىلى ماقۇللانغان. **1950** ـ يىلى «ياۋروپا كىشىلىك ھوقۇق كېلىشىمنامىسى» تۈزۈلگەن. **1966** ـ يىلى «خەلقئارالىق ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىي ھوقۇق شەرتنامىسى» ئىمزالانغان. شەرتنامە ئىككى مەسىلە ئۈستىگە مەركەزلەشكەن: ئەركىنلىك ۋە باراۋەرلىك. ئۇنىڭغا قوشۇمچە قىلىپ بەزى ھوقۇقلار ماقۇللانغان. مەسىلەن: جەمئىيەت ئىچىدە ئىنساننىڭ شەرىپىگە كاپالەتلىك قىلىش ۋە باشقىلار.

قۇرئان كەرىم، ھەدىس شەرىف روھىغا نەزەر تاشلىغان كىشىگە ئىسلام دىنى مەزكۇر ھوقۇقلار ۋە ئۇنىڭدىن باشقا نۇرغۇن ھوقۇقلارنىڭ ھىمايە قىلىنىشىغا بۇرۇنلا كاپالەتلىك قىلغانلىقىنى كۆرۈۋالالايدۇ. بۇ ھەقتە تۆۋەندىكى ئايەتنى مىسال كەلتۈرۈش مۇمكىن:

ئىنسان ئادەم بالىسى بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇلۇغ يارىتىلدى.

﴿ ۞ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ ءَادَمَ ﴾

www.munber.org

﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم بالىلىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق.﴾[1]

قۇرئان كەرىم مەزكۇر ئايەت ئارقىلىق پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ جىنسى، رەڭگى، ئىجتىمائىي ئورنى قانداق بولۇشتىن قەتئىينەزەر ھوقۇقتا باراۋەر ئىكەنلىكىنى بەلگىلىدى.

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ ﴾

﴿ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىر ئىنسانلاردىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتقان، شۇ ئىنساندىن (يەنى ئۆز جىنسىدىن) ئۇنىڭ جۈپتىنى (يەنى ھەۋۋانى) ياراتقان ۋە ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن) نۇرغۇن ئەر ـ ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭلاردىن قورقۇڭلار.﴾[2]

ئىسلام دىنى ھەر بىر ئىنساننىڭ ياشاش ھەققى ۋە شەخسىي ھوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلدى.

﴿ أَنَّهُۥ مَن قَتَلَ نَفْسًۢا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِى ٱلْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحْيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۚ ﴾

[1] سۈرە ئىسرا 70 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نىسا 1 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿كىمكى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمىگەن ياكى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلمىغان بىر ئادەمنى ئۆلتۈرسە، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى ئۆلتۈرگەندەك بولىدۇ، كىمكى بىر ئادەمنى تىرىلدۈرسە (يەنى قۇتقۇزسا ياكى ھايات قېلىشىغا سەۋەبچى بولسا)، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى تىرىلدۈرگەندەك بولىدۇ.﴾[1]

پەيغەمبەرئەلەيهىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بىر مۇسۇلماننى ناھەق ئۆلتۈرۈلۈشىدىن دۇنيانىڭ يوق بولۇپ كېتىشى يەڭگىلرەكتۇر.» (مۇسلىم راۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە رەسۇلۇللاھ ئەلەيهىسسالام: «زىممىلار (ئىسلام دىيارىدا ياشايدىغان غەيرى دىندىكى كىشىلەر) نى ئۆلتۈرگەن ئادەمگە ئاللاھ جەننەتنى ھارام قىلدى» دېدى. (ھەدىس شەرىف)

ئىسلام دىنى ئىنسانلارنى ئىنسانغا قۇللۇق ـ چاكارلىق تۈزۈمىدىن قۇتۇلۇشقا چاقىرغان . ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ رازى بولسۇن!) ئەمر ئىبنى ئاس بىلەن ئۆزىنىڭ ئوغلىغا: «قاچاندىن بېرى ئانىلىرىدىن ئازات تۇغۇلغان كىشىلەرنى قۇل قىلىۋالدىڭلار؟» دەپ غەزەپلەنگەن ۋە: «مەن ۋالىيلارنى دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىغا پۇقرالارنى ئۇرۇش، ماللىرىنى تارتىۋېلىشقا ئەۋەتمىدىم. كىمكى شۇنداق قىلىدىكەن، ماڭا ئەرز قىلسۇن، ئۆزەم قىساس ئېلىپ بېرىمەن» دەپ ئېلان قىلغانىدى.

دىن ئەركىنلىكى ھەققىدە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[1] سۈرە مائىدە 32 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ لَآ إِكْرَاهَ فِى ٱلدِّينِ ﴾

﴿دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر.﴾[1]

﴿ وَقُلِ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ﴾

﴿(ئى مۇھەممەد!) «(بۇ) ھەق (قۇرئان) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نازىل بولدۇ، خالىغان ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن» دېگىن.﴾[2]

﴿ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ﴾

﴿سىلەرنىڭ دىنىڭلار ئۆزەڭلار ئۈچۈن، مېنىڭمۇ دىنىم ئۆزەم ئۈچۈندۇر.﴾[3]

ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا ناھايىتى تەسلىكتە ئېلان قىلىنغان كىشىلىك ھوقۇق شەرتنامىسى، ئاللاھ پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ھىدايىتى ئۈچۈن نازىل قىلغان، ھەر زامان ۋە ھەر ماكاندا ئىجرا قىلىنىشقا لاياقەتلىك، مۇكەممەل ئىسلام دىنى، قۇرئان كەرىمگە قارشى تۇرۇش سالاھىيىتىگە ئىگە ئەمەس.

ئىبرەت داۋاملىق كىشىلىك ھوقۇق پرىنسىپىنىڭ ئەمەلىي تۇرمۇشتا رېئاللىققا ئايلىنىشىدىن ئىبارەت. ئۇ پرىنسىپ

---

[1] سۈرە بەقەرە 256 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە كەھف 29 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە كافىرۇن 6 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئومۇمىيۈزلۈك ۋە ئامىباب بولۇشى كېرەك. لېكىن ھازىرقى جاھانگىر دۆلەتلەر كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىنى ئۆز پۇقرالىرىغا تەتبىقلاپ، باشقا ئاجىز، كىچىك دۆلەتلەرگە تەتبىقلىماي، كىچىك، ئاجىز دۆلەتلەرنى كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىدە ئەيىبلەپ، ئۆزلىرى كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىنى ئاياق ئاستى قىلىپ كەلمەكتە. مانا مۇشۇنداق قوش يۈلىنىشلىك ئۆلچەم يېقىندىن بېرى تېخىمۇ كۆپ كۆرۈلمەكتە.

ئىسلامدا كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسى چوڭقۇر دىنىي كۈچ بىلەن يۇغۇرۇلغانلىقى ئۈچۈن ئالاھىدە ئىمتىيازغا ئىگە، ئۇنىڭ تەتبىقلىنىشىدا ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئاساس قىلىنىدۇ. ۋەھالەنكى، ھازىرقى زامان كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىدە مەزكۇر ئىككى خۇسۇسىيەت تېپىلمايدۇ.

«ئىسلام دىنى دراما، رەسساملىق، ئويمىچىلىق، ھەيكەلتىراشلىق ۋە ناخشا ـ مۇزىكىلاردىن ئىبارەت پەن ـ مەدەنىيەتلەرگە قارشى تۇرىدۇ» دېگەن سەپسەتە

ئىسلام دىنى پەن ـ مەدەنىيەتنىڭ ئۆزىگە قارشى ئەمەس. ئىنسان روھىيىتى ۋە ھېسسىياتىنى جانلاندۇرىدىغان يۈكسەك پەنگە تېخىمۇ قارشى ئەمەس. بەلكى ئەخلاق ـ پەزىلەتكە تەشەببۇس قىلىدىغان، ئەخلاقسىزلىق ۋە رەزىللىككە قارشى تۇرىدىغان پەن ـ مەدەنىيەتكە چاقىرىدۇ.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۈكسەك پەزىلەت، ئېسىل ئەخلاققا چاقىرىدىغان شائىرلارنى ماختىغان ۋە قوللىغان، مەلۇمكى، شېئىرىيەت پەن ـ مەدەنىيىتى مۇسۇلمانلاردا كۆرۈنەرلىك تەرەققىي قىلغان ۋە ھەر ساھە، ھەر تۈرلەرگە بۆلۈنگەن.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام چىرايلىق ئاۋازنى ياخشى كۆرەتتى، ھەزرىتى بىلال (ئاللاھ رازى بولسۇن!) نى ئىسلام دەۋىتىنىڭ ئەزان توۋلىغۇچىسى قىلىپ بېكىتىشىمۇ ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ گۈزەللىكىدىندۇر.

ئىسلام دىنىنىڭ پەنلەرگە بولغان كۆز قارىشى ئاللاھنى تاشلاپ چوقۇنىدىغان بۇتلارغا ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن رەسىم، ھەيكەللەرنى چەكلىشى خاتا ئىزاھلانغان.

مۇسۇلمانلار پەن ـ مەدەنىيەتنى ھېچقاچان بىراقلا رەت قىلمىغان. بەلكى ئۇلار ھەرخىل جەمئىيەتلەردە بۇ ھېكمەتنى تونۇپ يەتكەن بولۇپ، مۇسۇلمانلار قولىدا تەرەققىي قىلغان خەتتاتلىق، رەسساملىق، بىناكارلىق ۋە مەدەنىي يادىكارلىقلار دۇنيا سەھنىسىدە مۇھىم ئورۇننى ئىگەللىگەن، ھازىرمۇ دۇنيا خەلقىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىپ كېلىۋاتىدۇ.

خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، ئىسلام جىنسىي ھەۋەسنى قوزغايدىغان، ئەخلاق ـ پەزىلەتكە زىت، رەزىللىك ۋە جىنايەتكە تەشەببۇس قىلىدىغان ناچار پەن ـ مەدەنىيەتكە قارشى تۇرىدۇر. (ئۇلىمالار ئەخلاقسىزلىق، شەھۋانىيلىق، رەزىللىك ۋە بۇزۇقچىلىققا چاقىرىدىغان ناخشا ـ مۇزىكىلارنى چەكلىگەن ۋە ھارام دەپ پەتىۋا بەرگەن ـ تەرجىماندىن.)

www.munber.org

«ئىسلام مۇتەئەسسىپلىك، رادىكاللىققا چاقىرىدۇ، مۇسۇلمان سۆزى تېررورچى دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ» دېگەن سەپسەتە

«ئىسلام دىنى تەئەسسۇپ ۋە رادىكاللىققا تەشەببۇس قىلىدۇ» دەپ قاراش ھەقىقەتكە تامامەن زىتتۇر. قۇرئان كەرىم بۇ سەپسەتىگە ئوچۇق ـ ئاشكارا رەددىيە قايتۇرىدۇ ۋە ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىش، مۇتەئەسسىپلىك قىلىشقا قارشى تۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ يَـٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَـٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ ﴾

﴿ئى ئەھلى كىتاب! (يەنى ناسارالار جامائەسى) دىنىڭلاردا ھەددىدىن ئاشماڭلار!﴾[1]

ئاللاھ يەنە مۇسۇلمانلارنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلۡنَـٰكُمۡ أُمَّةً وَسَطًا ﴾

﴿شۇنداق بىز سىلەرنى ئوتتۇرا ھال ئۇممەت قىلدۇق. ﴾[2]

ئاللاھ يەنە رەسۇلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تۆۋەندىكى بۇيرۇقنى چۈشۈردى:

﴿ فَٱسۡتَقِمۡ كَمَآ أُمِرۡتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطۡغَوۡاْۚ إِنَّهُۥ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ﴾

[1] سۈرە بەقەرە 143 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نىسا 171 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئاللاھ سېنى بۇيرىغاندەك توغرا يولدا بولغىن، ساڭا ئىمان ئېيتقانلارمۇ توغرا يولدا بولسۇن. (مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى قىلىپ) ئاللاھنىڭ چەكلىرىدىن چىقىپ كەتمەڭلار. شۈبھىسىزكى، الله قىلمىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر.﴾[1]

ئىسلام تەلىماتى ۋە ھۆكۈملىرىنى تەتقىق قىلغان كىشى ئىسلام دىنىنىڭ ئاسانلاشتۇرىدىغان، كەچۈرۈمچان خۇسۇسىيىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلىپ يېتىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ ﴾

﴿ئاللاھ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ.﴾[2]

كەچۈرۈمچانلىق، باشقىلارغا رەھىمدىل بولۇش، مۇسۇلمانلار مەجبۇرىي ئادا قىلىدىغان ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج ئىبادەتلىرىدە تېخىمۇ مەئىيەنلىشىدۇ. مەزكۇر ئىبادەتلەرنى ئادا قىلغان مۇسۇلمان ئەخلاقلىق، ساپ دىل، ياخشىلىققا تەۋسىيە قىلىدىغان، تەقۋادار ھەمدە سەۋرچان قاتارلىق خىسلەتلەرگە ئىگە بولىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ ﴾

[1] سۈرە ھۇد 112 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 185 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ.﴾[1]

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

«روزا ھىمايىدۇر. روزىدار جاھىللىق قىلمىسۇن، جېدەل قىلمىسۇن، بىرسى ئۇرۇشسا ياكى تىللىسا، ئىككى قېتىم: مەن روزىدار، ـ دەپ جاۋاب قايتۇرسۇن.» (تىلغا تىل بىلەن جاۋاب قايتۇرمىسۇن دېمەكچى) [بۇخارى]

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام يولدىكى تاش ـ كېسەك، شوخا ـ تىكەنلەرنى ئېلىپ تاشلاشنىڭ، چۇشكۇرگۈچىگە: «سىزگە ئاللاھ رەھىم قىلسۇن» دېيىشنىڭ سەدىقە بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان. شۇنى مۇلاھىزە قىلىشقا ئەرزىيدۇكى، ئىسلام تەشەببۇس قىلغان سالاملىشىشنىڭ ئورتاق تىلى «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دىن ئىبارەتتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىمۇ بەزى مۇسۇلمانلار دىننى خاتا چۈشىنىۋالغان ئەھۋاللار يۈز بەرگەن. دىننى كېچە ـ كۈندۈز ۋاقتىنى ئىبادەتكە سەرپ قىلىش، جىسمانىي جەھەتتىن ھارغىنلىق ھېس قىلغىنىغا قارىماي ئىبادەت قىلىش، دۇنيادىن تامامەن ئۈزۈلۈپ، تەركىدۇنيا بولۇش لازىم دەپ چۈشەنگەنلەرمۇ بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ تۇتقان يولىنىڭ خاتالىقىنى، دىننىڭ ئىبادەتتە ئوتتۇرا ھال بولۇشقا چاقىرىدىغانلىقىنى، دۇنيانىمۇ قولدىن بېرىپ قويۇشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن. بۇ چۈشەنچە تۆۋەندىكى ھەدىس شەرىپتە تېخىمۇ روشەنلىشىدۇ:

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 45 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

«ئۈچ ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى قېشىغا كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۈندىلىك قىلىدىغان ئىبادەتلىرىدىن سوراشقان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبادەتلىرىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۇلار ئۇ ئىبادەتلەرنى ئاز كۆرگەندەك قىلىپ: "پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلگىرى - كېيىن قىلغان خاتالىقلىرى كەچۈرۈم قىلىنغان تۇرسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىم، بىز كىم؟!" دېيىشىپ، بىرسى: "كېچىدە ئۇخلىماي ناماز ئوقۇيمەن." يەنە بىرسى: "يىل بويى روزا تۇتىمەن." ئۈچىنچىسى: "مەن ھاياتىمدا ئايال كىشىگە يېقىنلاشمايمەن (ئۆيلەنمەيمەن)" دېگەن. بۇلارنىڭ خەۋىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكەندىن كېيىن، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنداق دېگەن: "سىلەر شۇنداق سۆزلەرنى قىلدىڭلارمۇ؟! بىلىڭلاركى، ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن سىلەردىنمۇ تەقۋادار، مەن ئاللاھتىن سىلەردىن بەكرەك قورقىمەن، لېكىن مەن روزا تۇتىمەن، ئىپتارمۇ قىلىمەن. ناماز ئوقۇيمەن. ئۇخلاشنىمۇ قولدىن بەرمەيمەن. ئاياللار بىلەنمۇ بىرگە بولىمەن. كىمكى مېنىڭ سۈننىتىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇ مېنىڭ ئۈممىتىمدىن ئەمەستۇر"دېگەن.» [بۇخارى، مۇسلىم]

ئاللاھ بۇ ھەقتە تۆۋەندىكى ئايەتنى چۈشۈرگەن:

﴿ وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ ﴾

www.munber.org

﴿ئاللاھ ساڭا بەرگەن بايلىق بىلەن ئاخىرەت يۇرتىنى تىلىگىن، دۇنيادىكى نېسىۋەڭنىمۇ ئۇنتۇمىغىن.﴾[1]

ئەمەلىيەتتە، ئىسلام يەھۇدىيلاردا بولغان تەرەپبازلىق (رادىكاللىق) تىن كېيىن ئوتتۇرا ھاللىق، مۆتىدىللىقنى تۇرغۇزۇش ئۈچۈن كەلگەندۇر. يەھۇدىيلار ئاللاھ ھالال قىلغاننى ھارام قىلىش ئارقىلىق تەبىئەتكە خىلاپلىق قىلغان، دۇنياپەرەس بولۇپ كېتىپ، كىشىلەرنىڭ ماللىرىنى ناھەق يېگەن. خرىستىئانلارمۇ پۈتۈن ھاياتنى ئىبادەتكە بېغىشلاش ئارقىلىق تەبىئەتكە خىلاپلىق قىلغان. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ ٱللَّهِ ٱلَّتِىٓ أَخْرَجَ لِعِبَادِهِۦ وَٱلطَّيِّبَٰتِ مِنَ ٱلرِّزْقِ ﴾

﴿ئېيتقىنكى، «ئاللاھ بەندىلىرى ئۈچۈن ياراتقان لىباسلارنى، شېرىن، پاك رىزىقلارنى كىم ھارام قىلدى؟﴾[2]

بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى، رادىكاللىق، تەرەپبازلىق دىن بىلەن موناسىۋەتسىز بولۇپ، ئەكسىچە رادىكاللىقنىڭ ئاساسى مەنبەسى دىنىنى خاتا چۈشەنگەنلىك ۋە ناقىسلىقتىن كېلىپ چىقىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «دىندا رادىكاللىق يولىنى تۇتۇش، توغرا چۈشەنچە ھاسىل قىلالماسلىق دىندىن چىقىپ كېتىشكە ئېلىپ بارىدۇ» دېگەن.

[1] سۈرە قەسەس 77 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەئراف 32 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەبى سەئىد ئەلخۇدەرى (ئاللاھ رازى بولسۇن!) مۇنداق دېگەن:

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مال تەقسىم قىلىۋاتاتتى، ئابدۇللاھ ئىبنى خۇۋەيسىرە ئەتتەمىمىي كېلىپلا مۇندا دېدى: ئى رەسۇلۇللاھ! ئادىل بولغىن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىسىت ساڭا، مەن ئادىل بولمىسام كىم ئادىل بولىدۇ؟ ـ دېدى. ئۇنى ئاڭلىغان ئۆمەر ئىبنى خەتتاب: بۇنىڭ بوينىنى قىلىچ بىلەن چېپىۋېتىمەن، ـ دەپ قوپقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنى قويۇۋەت! ئۇنىڭ دوستلىرى بار، بەزىلەر نامىزىنى باشقا بىرسىنىڭ نامىزى بىلەن، روزىسىنى باشقا بىرسىنىڭ روزىسى بىلەن كېمەيتىۋېتىدۇ، ئوق قورالدىن چىقىپ كەتكەندەكلا ئۇلارنىڭ دىندىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى تۇيماي قالىدۇ، ـ دېدى.» [بۇخارى رىۋايىتى]

بۇنىڭ مەنىسى، بەزىلەر قىلىدىغان ئىبادەتلىرىدە ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىدۇ، نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەي قالىدۇ. ئەڭ مۇھىم مەسىلە كىشىلەر بىلەن ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشتۇر.

ھازىرقى زاماندا مۇسۇلمانلارغا چاپلىنىپ قالغان تېررورچىلىق تۆھمىتى پەقەتلا ئاز بىر قىسىم كىشىلەر ئىسلام نامىدىن سادىر قىلغان خاتالىقلىرى، شەخسىي مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن دىننى قالقان قىلغان سەۋەبتىن ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان. ۋاھالەنكى، دىن ئۇلاردىن بىزاردۇر. ئۇلار بەزى ساددا مۇسۇلمانلارنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغاشنى خالايدۇ. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، ئىسلام خەلىپىلىرى ۋە ساھابىلارنىڭ تارىخىنى كۆرىدىغان بولسا ئۇلاردىن

www.munber.org

ھېچقايسىسى باشقا دىندىكىلەردىن تىنچلىقپەرۋەرلەرنى ئۆلتۈرمىگەن، ھېچكىمنى قىلىچ تەڭلەپ مۇسۇلمان بولۇشقا زورلىمىغان. بۇ يەردە ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرۈش كۇپايە. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ مَن قَتَلَ نَفْسًۢا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِى ٱلْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحْيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۚ ﴾

﴿كىمكى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمىگەن ياكى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلمىغان بىر ئادەمنى ئۆلتۈرسە، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى ئۆلتۈرگەندەك بولىدۇ، كىمكى بىر ئادەمنى تىرىلدۈرسە (يەنى قۇتقۇزسا ياكى ھايات قېلىشىغا سەۋەبچى بولسا)، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى تىرىلدۈرگەندەك بولىدۇ.﴾[1]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

«مۇسۇلماننىڭ مۇسۇلماننى ئۆلتۈرۈشى ھارامدۇر. قېنى، مېلى ۋە شەرىپىنىڭ ھۆرمىتى باردۇر.» [تىرمىزى، ئىبنى ماجە]

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن:

«كىمكى مۆمىننى قورقىتىدىكەن ئاللاھ ئۇنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى قورقۇنچىغا كاپالەتلىك قىلمايدۇ.» [تىرمىزى، ئىبنى ماجە]

[1] سۈرە مائىدە 32 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن:

«باشقا مۇسۇلمانلارغا تىلى ياكى قولى ئارقىلىق ئازار بەرمىگەن كىشى ــ ھەقىقي مۇسۇلماندۇر.» [تىرمىزى، ئىبنى ھەنبەل]

ئاللاھ يەنە مۇنداق دېگەن:

﴿ ٱدۡعُواْ رَبَّكُمۡ تَضَرُّعًا وَخُفۡيَةًۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ۝ وَلَا تُفۡسِدُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ بَعۡدَ إِصۡلَٰحِهَا ﴾

﴿پەرۋەردىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار، (دۇئا قىلغاندا كەلسە ـ كەلمەس سۆزلەپ، توۋلاپ) ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلەرنى ئاللاھ ياقتۇرمايدۇ. ئاللاھ (پەيغەمبەرلەر ئەۋەتىپ) يەر يۈزىنى تۈزىگەندىن كېيىن، يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلماڭلار.﴾[1]

ئىسلام يەنە كىشىلەرنى مىللەتلەر سۈپىتىدە ئۆز ئارا چىقىشىپ ئۆتۈشكە چاقىرىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ﴾

[1] سۈرە ئەئراف 55 ـ 56 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىز ھەقىقەتەن بىر ئەر، بىر ئايالدىن، (ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن ئىبارەت) بىر ئاتا بىر ئانىدىنياراتتۇق. ئۆز ئارا تونۇشۇشۇڭلار ئۈچۈن سىلەرنى نۇرغۇن مىللەت ۋە ئۇرۇق قىلدۇق، ھەقىقەتەن ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېسابلىنىسىلەر (يەنى كىشىلەرنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئارتۇق بولۇشى نەسەب بىلەن ئەمەس، تەقۋادارلىق بىلەن بولىدۇ)، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر.﴾[1]

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى يەنە غەيرى مۇسۇلمانلارغا ئادالەتلىك بولۇش، ياخشىلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا چاقىرىدۇ:

﴿ لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓاْ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ۝٨ إِنَّمَا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَٰتَلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ وَظَٰهَرُواْ عَلَىٰٓ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴾

﴿(كۇففارلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك،

[1] سۈرە ھۇجۇرات 13 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئـاللاھ ئۇلارغـا ياخشــىلىق قىلىشــىڭلاردىن، ئۇلارغـا ئـادىل بولۇشـۇڭلاردىن سـىلەرنى توسـمايدۇ، شۈبھىسـىزكى، ئـاللاھ ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ. ئاللاھ دىن ئۈچۈن سىلەر بىلەن ئۇرۇشـقان، سـىلەرنى يۇرتۇڭلاردىـن ھـەيدەپ چىقارغـان ۋە سـىلەرنى ھـەيدەپ چىقىرىشـقا ياردەملەشـكەنلەرنى دوسـت تۇتىشـىڭلاردىن سـىلەرنى توسـىدۇ، كىمكـى ئۇلارنـى دوسـت تۇتىدىكەن، ئۇلار زالىملاردۇر.﴾[1]

يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بېرى يۈز بېرىۋاتقان تېررورلۇق ھەرىكـەتلىرى دۇنياۋىي مەسىلە بولـۇپ قالدى، بـۇ ھەرىكـەت ھەممــە جەمئىيــەت، ھەممــە دىــن، ھەممــە مەزھــەپ كىشـىلىرىنىڭ بەزىسـىدە مـەۋجۇت. ئىسـلامنىڭ دۈشـمەنلىرى بـۇ ھەرىكـەتنى قەستەن مۇسۇلمانلارغىلا ئـارتىپ قويـۇپ، تـار رامكا ئىچىگە كىرگۈزۈشكە ئۇرۇنۇۋاتىـدۇ. غـەرب ئاخبـاراتلىرى بـارلىق كۈچىـنى بـۇ مەسىلىگە مەركەزلەشتۈرۈۋاتىدۇ. بولۇپمۇ سـابىق سـوۋېت ئىتتىپـاقى پـارچىلانغاندىن كېيىـن، غـەرب دۇنياسـى: «كوممۇنىــزم خــەتىرى ئاخىرلاشــتى. ئــەمدى بىردىنبىــر خەتــەر ۋە دۈشــمەن ''ئىسـلام''» دەپ قارايدىغـان بولدى. بۇ قاراش ھەقىقەت ۋە ئەمەلىيەتتىن يىراق قاراشتۇر. دۇنيادا ھازىر بىر مىلياردتىن كۆپ تىنچلىقپەرۋەر مۇسۇلمان ياشايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئامانلىق ۋە مۇقىملىققا موھتاج، چۈنكـى ئۇلـۇغ ئىسـلام پرىنسىپـى ئۇلارنـى مـۆتىدىل ۋە كەچۈرۈمچان بولۇشقا چاقىرىدۇ.

[1] سۈرە مۇمتەھىنە 8 ـ 9 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

خاتىمە

يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتۈلگەن مەسىلىلەر دىن دۈشمەنلىرىنىڭ ئىسلامغا قارشى غەرەزلىك پەيدا قىلغان كونا ـ يېڭى، يالغان ـ ياۋىداق، سەپسەتە، تۆھمەتلىرىنىڭ مۇھىم بىر قىسمىدۇر. ئۇلار بۇ ئارقىلىق داۋاملىق يوچۇق ئىزدەش بىلەن ئاۋارە، ۋەھالەنكى، ئاللاھ بۇ دىننى ئاخىرقى ساماۋىي دىن قىلىپ كەلتۈرگەن ھەمدە پۈتۈن زېمىن ئەھلى بۇ دىنغا چاقىرىلغان.

قۇرئان كەرىم ئۆزىمۇ خۇسۇمەتچىلەرنىڭ قۇرئان كەرىمدىن زىتلىق، شۈبھىلىك تەرەپلەرنى ئىزدەشكە داۋاملىق ئۇرۇنىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى. ئۇلار قۇرئان كەرىمنى ئادەتتىكى بەشەرىي كىتابلارغا قىياس قىلىپ باقىدۇ. قۇرئاندا بۇنداق قارىمۇ قارشىلىقنىڭ سەۋەبى بەكمۇ ئاددى، يەنى ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل بولغانلىقىدۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَـٰفًا كَثِيرًا ﴾

﴿ئۇلار قۇرئان ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەمدۇ؟ ئەگەر قۇرئان (مۇشرىكلار بىلەن مۇناپىقلار گۇمان قىلغاندەك) ئاللاھتىن غەيرىنىڭ تەرىپىدىن بولغان بولسا، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭدىن نۇرغۇن زىددىيەتلەرنى تاپقان بولاتتى.﴾[1]

[1] سۈرە نىسا 82 ـ ئايەت.

www.munber.org

بۇ ئايەت ئارقىلىق مۇسۇلمانلارغا شۇنى ئېيتىپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدۇكى، سىز ئىسلام ئەخلاقىدا باشقىلارغا ئۈرنەك بولۇشىڭىز كېرەك. ئىسلامغا ھېكمەت بىلەن چاقىرىپ، ياخشى نەسىھەت قىلىپ، چىرايلىق گەپ بىلەن مۇنازىرىلىشىپ، سوغۇق قانلىق بىلەن قانائەتلەندۈرۈش ئۇسۇلىدىن ياخشى ئۇسۇل يوق. ھەممە گەپلىرىڭىز ئەقلىي دەلىل، توغرا مەنبەگە ئاساسلىنىشى كېرەك.

بىز بۇ كىتابتا ئىسلامنىڭ مۇكەممەل چۈشەنچىسىنى ئاددىي ئۇسۇلدا چۈشەندۈرۈشكە تىرىشتۇق. ئىسلامغا قارشى تۆھمەتلەرگىمۇ دەلىل ـ ئىسپات بىلەن رەددىيە قايتۇرۇشنىڭ يوللىرىنى كۆرسەتتۇق.

بۇ كىتابنى كۆرگەن غەيرى مۇسۇلمانلارغىمۇ شۇنداق جاكارلايمىزكى، ئەگەر ھەقىقىي مەقسىتى ھەقىقەتكە يېتىش بولسا، ئۇلار كاللىسىغا ئورناپ كەتكەن ئىسلام ھەققىدىكى خاتا چۈشەنچىلەرنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، ھەقىقەتنى ئىزدەشكە تىرىشىپ كۆرسۇن. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن مەنپەئەت قوغلايدىغان، ئەتراپىغا ئادەم توپلاشقا تىرىشىدىغان سىياسىي ياكى ئىقتىسادىي مەزھەپ ئەمەس، بەلكى ئىلاھى دىن بولۇپ، ئىنسانىيەتنىڭ ھىدايىتى (توغرا يولغا مېڭىشى) ئۈچۈن، بارلىق ئىنسانلارنى ھەيرانلىق، زۇلمەت، قاراڭغۇلۇقتىن، ئەبەدىي بەخت ـ سائادەت ۋە كامالەتكە يەتكەن نۇرغا چىقىرىش ئۈچۈن نازىل قىلىنغان يېگانە ۋە ئاخىرقى ساماۋىي دىندۇر.

ئى ئاللاھ! بىزنى سېنىڭ سۆزۈڭگە كۆڭۈل قويىدىغان ۋە ئەڭ ياخشى ئەگىشىدىغانلاردىن قىلغايسەن!

www.munber.org

ھىدايەتكە ئەگەشكۈچىلەرگە تىنچ ـ ئامانلىق يار بولغاي ـ ئامىن!!!

www.munber.org